

The European Initiative for Democracy and Human Rights

Відновна соціальна трансформація

Звіт за проектом

2003/2006

За фінансової підтримки
Європейського Співтовариства

Виконавець
Пошук Порозуміння

а також за донорської підтримки

SWISS AGENCY
FOR DEVELOPMENT AND COOPERATION

Діяльність щодо впровадження відновного правосуддя до правової системи України здійснюється Українським Центром Порозуміння та партнерськими організаціями в регіонах починаючи з 2003 року. Розвиток програм відновного правосуддя відбувається за підтримки Європейської комісії, проекту «Мережа громадянської дії в Україні» (UCAN/ISC), Посольства Великобританії в Україні, Швейцарського бюро співробітництва та Міжнародного фонду «Відродження».

Успішне впровадження програм примирення потерпілих та правопорушників є спільним досягненням Верховного Суду України, Міністерства юстиції України, Міністерства сім'ї, молоді та спорту, Академії суддів України, Генеральної та Київської прокуратур, Державного департаменту України з питань виконання покарань, багатьох інших державних інституцій та громадських організацій.

Український Центр Порозуміння висловлює щире подяку недержавним організаціям в регіонах України, які стали партнерами проекту. Їх щоденна праця зробила можливим поширення практики програм відновного правосуддя та впровадження відновних підходів у восьми регіонах України.

Видання звіту стало можливим за фінансової підтримки Європейського Союзу, а також завдяки співпраці нашої організації з проектом «Мережа громадянської дії в Україні» (UCAN), що впроваджується Інститутом сталих спільнот, США, та за підтримки народу Сполучених Штатів Америки, отриманої через Агентство Сполучених Штатів з міжнародного розвитку (USAID).

Думки, висловлені в цьому виданні, належать виконавцям проекту та авторам робіт і не можуть, ні за яких обставин, вважатись такими, що виражають точку зору Європейського Союзу, погляди USAID, UCAN чи Інституту сталих спільнот.

ЗМІСТ

	стор.
Проблема, на вирішення якої спрямовано впровадження відновного правосуддя в Україні	3
Мета та завдання проекту "Відновна соціальна трансформація"	5
Механізми взаємодії громадських організацій та органів правової системи щодо розвитку програм відновного правосуддя	6
Формування професійної спільноти ведучих програм відновного правосуддя (медіаторів)	8
Реалізація пілотної програми з впровадження відновного правосуддя у м. Києві	10
Досвід впровадження відновного правосуддя у регіонах України	12
Оцінка програм відновного правосуддя	15
Інституціоналізація програм відновного правосуддя	20
Інформаційна діяльність	23
Вплив проекту: співпраця з органами правової системи та громадськими організаціями	26
Перспективи розвитку відновного правосуддя в Україні	29
<i>Додатки</i>	
№.1. Механізм співпраці з районним судом	31
№.2. Механізм співпраці з районними управліннями внутрішніх справ	34
№.3. Механізм співпраці з відділами кримінальної міліції у справах неповнолітніх	36
№.4. Механізм співпраці з районною прокуратурою	38
№.5. Механізм співпраці з районними відділом кримінально-виконавчої інспекції	40
№.6. Механізм співпраці з службою у справах неповнолітніх	42
№.7. Висновок щодо відповідності чинному законодавству розроблених Українським Центром Порозуміння механізмів впровадження програм примирення в Україні	44
№.8. Етичний кодекс медіатора Українського Центру Порозуміння	48
№.9. Проект статуту Української асоціації практиків відновного правосуддя	51
№.10. Модель впровадження програм відновного правосуддя у смт. Красногвардійське	62
№.11. Модель впровадження програм відновного правосуддя у м. Івано-Франківську	64
№.12. Модель впровадження програм відновного правосуддя м. Луганську	66
№.13. Модель впровадження програм відновного правосуддя у м. Харкові	68
№.14. Модель впровадження програм відновного правосуддя у м. Одесі	70
№.15. Проект Концепції законодавчого врегулювання застосування програм відновного правосуддя (медіації) у кримінальному судочинстві України	73
№.16. Резолюція конференції «Впровадження відновного правосуддя в Україні: висновки та перспективи»	82
№.17. Рекомендації конференції «Впровадження відновного правосуддя в Україні: висновки та перспективи»	84
№.18. Список публікацій з питань відновного правосуддя	91
№.19. Мапа сайту «Практика розв'язання конфліктів»	96
№.20. Діаграми фінансових витрат за проектом	97
№.21. Контакти громадських організацій – партнерів проекту	98

ПРОБЛЕМА, НА ВИРІШЕННЯ ЯКОЇ СПРЯМОВАНО ВПРОВАДЖЕННЯ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

Після розпаду СРСР Україна, як і більшість пострадянських країн, зіштовхнулася з проблемою зростання злочинності. Завдяки соціальній та економічній кризі та послабленню життєздатності соціальних інститутів у перші роки незалежності, ця проблема набула катастрофічного масштабу. Водночас, державна система контролю над злочинністю, яка залишилась у спадок від тоталітарного режиму, швидше працювала на зростання тюремного населення, ніж на зниження рівня злочинності.

Згідно офіційної статистики у 2003 році кількість кримінальних справ, що надійшли протягом року до загальних судів, збільшилася порівняно з 2002 роком на 2,1 тис. (+1%) і склала 211,3 тис. За вироками на кінець звітної періоду, засуджено до різних видів покарання 211,4 тис. осіб. Водночас, від злочинів потерпіло 154,5 тис. фізичних осіб, а розмір матеріальної і моральної шкоди, завданої фізичним та юридичним особам, становив 771,4 млн. грн.¹ Рівень виконання судових рішень, пов'язаних з відшкодуванням завданих збитків залишається низьким, а рівень ув'язнень – невиправдано високим. Ці дані свідчать про те, що існуюча на сьогодні система контролю злочинності та захисту прав громадян не здатна в повній мірі виконувати покладені на неї завдання.

Аналізуючи ситуацію, що склалась, провідні фахівці в галузі права та судочинства зазначають: *“Ця нова каральна тенденція відповідає індивідуалістичній культурі, що панує у країнах із ринковою економікою. На практиці такий підхід до винесення вироків призвів до значного збільшення чисельності засуджених у місцях позбавлення волі, їх переповнення і збільшення витрат держав на пенітенціарну систему. Як відомо, природною реакцією на жорстокість (хоч і виправдану загальносуспільними інтересами) є теж жорстокість, агресія, але вона, безперечно, не призводить до зниження рівня злочинності, а, навпаки, викликає його зростання”².*

Варто зазначити, що проблема зростання рівня злочинності та питання пошуку ефективних шляхів її подолання турбують більшість країн світу. Провідні кримінологи наразі констатують факт, що людство втрапило у своєрідний кримінальний капкан: правові системи, які орієнтовані в першу чергу на покарання правопорушника та сповідують каральний підхід, не лише не можуть повною мірою забезпечити захист суспільства від злочинності, але й самі провокують її зростання.

Одним з шляхів вирішення проблеми, яка постала, є розвиток та впровадження до правової системи відновного підходу. Відновний підхід, зокрема, передбачає:

1. Фокусування на питаннях усунення спричиненої потерпілій особі та громаді шкоди, а не на питаннях покарання правопорушника.
2. Визнання необхідності активного залучення потерпілої особи до процесу прийняття рішення з питань, спричинених злочином.
3. Акцентування уваги правопорушника на особистій відповідальності за скоєне насамперед перед особою, якій було завдано шкоди.

¹ За даними Верховного Суду України, <http://www.court.gov.ua/home/home.php?razdel_id=11900>

² Маляренко Т.В., Войтюк І.А. Відновлювальне правосуддя: Можливості запровадження в Україні// Бюлетень Міністерства юстиції України №8, 2004; <http://www.commonground.org.ua/lib_pub.shtml#rj>

4. Активне залучення громади до надання правопорушнику підтримки в процесі ресоціалізації та наданню підтримки потерпілій особі.

Своє практичне застосування відновний підхід віднайшов у розвитку відновного правосуддя, яке впроваджується в більшості країн світу вже понад 25 років.

Відновне правосуддя - рух за новий підхід до реагування на злочин, який доповнює офіційну систему правосуддя та залучає самі сторони і громадськість до усунення наслідків злочину, прагне мінімізувати спричинену злочином шкоду та сприяти прийняттю правопорушником відповідальності за скоєне.

Досвід впровадження програм відновного правосуддя до правової системи довів ефективність цього підходу у подоланні злочинності у багатьох країнах світу, зокрема, у Польщі, Бельгії, Франції, Великобританії та багатьох інших.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ПРОЕКТУ “ВІДНОВНА СОЦІАЛЬНА ТРАНСФОРМАЦІЯ”

Метою проекту “Відновна соціальна трансформація” було покращити доступ до правосуддя та підвищити спроможність правової системи України шляхом впровадження програм відновного правосуддя для підтримки реформ та сприяння розвитку демократичного суспільства.

Враховуючи позитивний практичний досвід впровадження відновного правосуддя в Росії та Польщі, реалізація проекту передбачала розвиток практики позасудового вирішення питань усунення завданої злочином шкоди та примирення правопорушника з потеплілою особою.

Для досягнення мети проекту було визначено такі завдання:

1. Розробити механізми взаємодії з органами правової системи, які б забезпечували можливість направлення справ на програми відновного правосуддя.
2. Підготувати кваліфікованих ведучих програм відновного правосуддя (медіаторів).
3. Реалізувати пілотну програму з впровадження відновного правосуддя у м. Києві.
4. Поширити досвід впровадження відновного правосуддя у регіони України.
5. Використати наявні можливості для інституціоналізації програм відновного правосуддя на національному та місцевому рівнях.
6. Підвищити обізнаність громадян щодо можливостей альтернативних методів вирішення конфліктів.
7. Сприяти розвитку практики запобігання конфліктам в громадах шляхом впровадження програм відновного правосуддя.

Концепція проекту передбачала впровадження в м. Києві та п'яти регіонах України моделей, які б, у співпраці з органами правової системи, розвивали медіацію потерпілих та правопорушників. Медіація потерпілих та правопорушників (медіація в кримінальних справах)³ – одна з програм відновного правосуддя, яка передбачає безпосередню зустріч між потерпілим та правопорушником з метою обговорення шкоди, спричиненої злочином, та прийняття спільного рішення щодо можливих шляхів її усунення. За результатами медіації, зазвичай, між учасниками кримінальної ситуації підписується письмова угода, в якій зазначено кроки, які прагне здійснити правопорушник для усунення завданої потерпілому шкоди, та необхідні для його ресоціалізації заходи. Після проведення медіації медіатор (ведучий програм відновного правосуддя), або соціальний працівник, здійснюють моніторинг виконання досягнутих домовленостей та, за потреби, організовується додаткові зустрічі.

Згідно плану реалізації проекту, протягом 2004 року модель впровадження програм відновного правосуддя повинна була розвиватись у м. Києві, а згодом, ще у п'яти регіонах України. Для створення підґрунтя розвитку практики відновного підходу в регіонах планувалось налагодження співпраці з недержавними організаціями та залучення їх у якості партнерів проекту.

Разом з розвитком практики програм відновного правосуддя було заплановано відповідну інформаційну діяльність, заходи з навчання медіаторів, а також використання можливостей інституціоналізації відновного правосуддя на національному та регіональному рівнях.

Проект “Відновна соціальна трансформація”, протягом 2004-2006 років реалізовувався за фінансової підтримки Європейської комісії, а також Інституту сталих спільнот (ISC), Міжнародного фонду “Відродження”, Посольства Великобританії та Швейцарського Бюро Співробітництва.

³ На початку розвитку програм відновного правосуддя в Україні медіація в кримінальних справах дістала назву “програми примирення потерпілих та правопорушників”, яка подекуди використовується і сьогодні.

МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ОРГАНІВ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ЩОДО РОЗВИТКУ ПРОГРАМ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ

З початку реалізації проекту стала актуальною потреба вироблення ефективних, надійних та легітимних механізмів співпраці з органами правової системи задля налагодження практики програм відновного правосуддя та проведення відповідного експерименту. Завданням розробки механізмів було визначити можливі підстави співпраці органів правової системи та організацій, які впроваджують медіацію у кримінальних справах. Зокрема, визначити легітимний шлях отримання інформації про кримінальні ситуації для того, щоб медіатори могли працювати з потерпілим та правопорушником, допомагаючи вирішувати питання усунення завданої злочинном шкоди; визначити можливості для врахування позитивних наслідків медіації.

Варто зазначити, що питання легітимності отримання медіатором інформації про кримінальну ситуацію одразу було визначено як основне питання співпраці з органами правової системи. Одним з аргументів неможливості надання інформації в даному випадку було посилання на відповідні норми Кримінально-процесуального кодексу, які спрямовані на забезпечення таємниці слідства. Проте інформація, яка потрібна медіатору для роботи включає лише імена та контакти учасників кримінальної ситуації, а також коротко суть обвинувачення чи статтю обвинувачення. Ці дані не містять таємниці слідства і, на наш погляд, можуть надаватись відповідним фахівцям з метою проведення програм відновного правосуддя.

Завдяки налагодженню співпраці з районними судами у м. Києві та Верховним Судом України, між Дарницьким районним судом м. Києва та БО "Український Центр Порозуміння" було розроблено механізм щодо організації та впровадження програм примирення потерпілих та правопорушників. У ньому, зокрема, було передбачено можливість для медіатора отримувати інформацію про учасників кримінальної ситуації в канцелярії суду. Після апробації механізму на базі Дарницького районного суду, а також відповідно до Постанов Пленуму Верховного Суду України⁴, до розробленого механізму було внесено зміни, які стосувались надання можливості самим суддям залучати медіаторів для проведення медіації між потерпілим та правопорушником⁵.

Вже на стадії реалізації пілотної моделі програм відновного правосуддя у м. Києві стала очевидною необхідність впровадження програм відновного правосуддя на ранніх етапах кримінального провадження та необхідність налагодження співпраці з правоохоронними органами. Впродовж реалізації проекту було також розроблено механізм співпраці з районними Управліннями внутрішніх справ та відділами Кримінальної міліції у справах неповнолітніх, районними прокуратурами та районними Управліннями кримінально-виконавчої інспекції, Службами у справах неповнолітніх⁶.

⁴ Постанова Пленуму Верховного Суду України № 5 від 16 квітня 2004 року "Про практику застосування судами України законодавства про злочини у справах неповнолітніх", http://www.commonground.org.ua/lib_law.shtml#ukr.

Постанова Пленуму Верховного Суду України від 2 липня 2004 р. № 13 "Про практику застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів", http://www.commonground.org.ua/lib_law.shtml#ukr

⁵ Механізм співпраці з районним судом м подано у додатках (Додаток № 1)

⁶ Відповідні механізми подано у додатках (Додатки № 2, 3, 4, 5, 6)

За ініціативи Українського Центру Порозуміння описані механізми впровадження програм примирення було оцінено з точки зору відповідності їх законодавству України. Експертну оцінку було надано Академією прокуратури при Генеральній прокуратурі України⁷.

Впродовж реалізації проекту в різних регіонах України та у м. Києві було апробовано більшість цих механізмів, що дало змогу накопичити необхідну для проведення оцінки практику. Однак на сьогодні, окрім відділів Кримінальної міліції у справах неповнолітніх, й досі не вдалось налагодити практичну співпрацю з органами досудового слідства, незважаючи на наявність значної підтримки Міністерства внутрішніх справ та Генеральної Прокуратури України.

⁷ Висновок щодо відповідності чинному законодавству розроблених Українським Центром Порозуміння механізмів впровадження програм примирення в Україні подано у додатках (Додаток № 7).

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПІЛЬНОТИ ВЕДУЧИХ ПРОГРАМ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ (МЕДІАТОРІВ)

Навчання ведучих програм примирення (медіаторів).

Першу групу учасників для навчання навичкам проведення програм примирення потерпілих та правопорушників було сформовано протягом січня 2003 року. Потенційних медіаторів було обрано під час співбесіди, зважаючи на наявність в них особистісних навичок, необхідних у роботі з учасниками кримінальної ситуації (таких як емпатія, вміння слухати, аналізувати проблему, неупередженість, зрілість світосприйняття). Одним з критеріїв відбору було також сповідування принципів відновного правосуддя та намір в подальшому проводити програми примирення на волонтерських засадах в рамках проекту. Перший тренінг з базових навичок проведення програм примирення потерпілих та правопорушників було проведено 22-25 лютого 2003. Окрім українських фахівців до тренерської команди були також запрошені досвідчені тренери та медіатори Польського Центру Медіації⁸ Яніна Валюк та Анджей Бонашек.

Наступний тренінг з базових навичок проведення програм примирення було організовано 17-20 липня 2004 року для представників з регіонів України, в яких починали розвиватись програми відновного правосуддя. Під час тренінгу для подальшої роботи у Криму, Івано-Франківську, Харкові, Луганську, Львові та Києві підготовку пройшли ще 20 осіб.

Впродовж реалізації проекту було проведено ще 3 тренінги з базових навичок програм відновного правосуддя: у м. Гурзуф (березень 2005), м. Яремча та м. Харків (жовтень 2005). Таким чином, за час реалізації проекту отримати відповідні знання та навички для проведення медіації між потерпілим та правопорушником мали змогу 104 особи.

Підвищення кваліфікації.

З метою підвищення кваліфікації медіаторів в рамках проекту було здійснено ряд заходів, спрямованих на вдосконалення навичок проведення програм відновного правосуддя та набуття додаткових знань щодо різних аспектів роботи медіаторів, опанування тренерськими навичками.

31 січня – 1 лютого та 29 лютого - 1 березня 2003 р. було проведено тренінги тренерів для медіаторів Українського Центру Порозуміння. Потреба такого навчання постала через поширення практики відновного правосуддя в регіонах України, а відтак, необхідність навчання більшої кількості медіаторів.

З метою підвищення рівня кваліфікації ведучих програм відновного правосуддя було здійснено ряд інших заходів. Так, 26-28 квітня 2004 р. було проведено тренінг з підвищення кваліфікації для медіаторів Українського Центру Порозуміння за участю тренера міжнародної кваліфікації Марка Янга.⁹ Під час тренінгу учасники мали змогу вдосконалити свої навички щодо розв'язання кримінальних ситуацій, в яких потерпілому було нанесено значної матеріальної шкоди.

З 13 по 19 грудня 2004 року відбулась тижнева поїздка українських волонтерів, які працюють у рамках програми примирення потерпілих та правопорушників (медіації), до Польщі. Цей навчальний тур було організовано спільно з Польським Центром Медіації з метою практичного

⁸ <http://pcm.free.ngo.pl/>

⁹ Марк Янг, президент міжнародної організації Rational Games inc < <http://www.rationalgames.org/> >

ознайомлення учасників з польським досвідом впровадження та проведення програм відновного правосуддя. Результатами цього заходу стало підвищення рівня практичних навичок та теоретичних знань учасників, налагодження зв'язків з польськими представниками правової системи та недержавних організацій, удосконалення діючих на той час в Україні моделей відновного правосуддя.

4-9 квітня 2005 року у Києві відбувся тренінг з базових навичок проведення Форумів громадського правосуддя, який було організовано спільно Українським Центром Порозуміння та представниками Королівської Канадської кінної поліції за підтримки Центрального Менонітського Комітету¹⁰. Тренінг було проведено у два етапи. З 4 по 6 квітня тренерами Канадської кінної королівської поліції було здійснено навчання 14 тренерів з Форумів громадського правосуддя. Групу тренерів було сформовано з працівників та волонтерів Українського Центру Порозуміння, а також з представників партнерських організацій у регіонах України. Другу групу учасників, навчання яких проходило з 7 по 9 квітня, склали представники державних та громадських організацій та установ, які виявили бажання оволодіти практичними навичками проведення Форумів громадського правосуддя. Загалом, у тренінгу взяли участь 34 особи, 14 з яких не тільки оволоділи відповідними практичними навичками, але й перейняли методи навчання потенційних ведучих цих програм.

Формування професійних стандартів.

Довіра учасників кримінальної ситуації та представників правової системи до програм відновного правосуддя, а відтак і успіх процесу медіації, залежить не лише від професійних навичок медіатора, але й від цінностей, які він сповідує у своїй роботі. Це зумовлює наявність високих вимог до діяльності ведучих програм відновного правосуддя, до їхніх особистісних якостей та цінностей, яких вони дотримуються.

Першою спробою окреслити необхідні вимоги до діяльності стало створення у 2003 році працівниками та волонтерам Українського Центру Порозуміння етичного кодексу медіатора. Етичний кодекс має на меті встановлення стандартів діяльності медіаторів, визначення етичних норм та професійних цінностей, забезпечення процедурних гарантій медіації¹¹.

З поширенням практики програм відновного правосуддя в регіонах, організаціями, які стали партнерами проекту, розроблялись власні стандарти діяльності, зумовлені особливостями роботи у тому чи іншому регіоні. Проте, основні засади відновного правосуддя та принципи проведення медіації між потерпілим та правопорушником залишаються незмінними, незалежно від особливостей тієї чи іншої моделі.

На сьогодні громадою медіаторів та організаціями, які впроваджують відновний підхід, проводиться робота, щодо створення Української асоціації практиків відновного правосуддя. Зокрема, завданнями Асоціації, є сприяти формуванню та підтримці, розвитку професійного середовища фахівців відновного правосуддя в Україні та просувати його ідеї, принципи та цінності. Проект статуту Асоціації було обговорено під час конференції "Впровадження відновного правосуддя в Україні: висновки та перспективи" (квітень, 2006р.), де також було схвалено мету Асоціації: впровадження та розвиток відновного правосуддя в Україні; сприяння здійсненню загальнодержавних, регіональних, місцевих і міжнародних програм, що спрямовані на впровадження відновного правосуддя в практику українського судочинства¹².

¹⁰ <http://www.mcc.org/>

¹¹ Етичний кодекс медіатора Українського Центру Порозуміння подано у додатках (Додаток № 8)

¹² Проект статуту Української асоціації практиків відновного правосуддя подано у додатках (Додаток № 9)

РЕАЛІЗАЦІЯ ПІЛОТНОЇ ПРОГРАМИ З ВПРОВАДЖЕННЯ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ У М. КИЄВІ

Реалізація пілоотної програми з впровадження відновного правосуддя у м. Києві почалась у 2003 році. Протягом першого року було встановлено контакти з Верховним Судом України, Міністерством внутрішніх справ (головним слідчим управлінням), Генеральною прокуратурою України, Академією суддів України, Академією генеральної прокуратури, київською міською службою у справах неповнолітніх, а також створено Службу розв'язання конфліктів Українського Центру Порозуміння.

Завдяки листу, підготовленому в липні 2003 року Верховним Судом України, який рекомендував судам впроваджувати у своїй діяльності програми примирення потерпілих та правопорушників, було проведено презентації для Дарницького та Деснянського районних судів м. Києва. Внаслідок цього було укладено угоду про співпрацю між Українським Центром Порозуміння та Дарницьким районним судом, налагоджено механізм передачі інформації про справи для проведення медіації між потерпілим та правопорушником.

Станом на кінець 2004 року Службою розв'язання конфліктів було налагоджено стабільну співпрацю з Дарницьким районним судом, що дало змогу напрацювати деякий досвід з проведення медіацій між потерпілим та правопорушником, вдосконалити навички проведення програм відновного правосуддя на розробити методичні матеріали для подальшого навчання медіаторів.

За час впровадження проекту у м. Києві також було налагоджено співпрацю з Кримінальною міліцією у справах неповнолітніх у Дарницькому та Святошинському районах, Управлінням кримінально-виконавчої інспекції у Дарницькому районі, Центрами соціальних служб для сімей, дітей та молоді. Взаємодія з органами правової системи та іншими державними установами відбувається на основі двосторонніх угод про партнерство або відповідних домовленостей. Узагальнюючи практику роботи Служби можна зазначити, що медіація, переважно, застосовується для вирішення конфліктів зумовлених вчиненням злочинів, пов'язаних з посяганням на майно чи здоров'я особи. Так, роботи щодо організації програм відновного правосуддя найчастіше проводилась у таких випадках:

- крадіжка (ст. 185 ККУ);
- грабіж (ст. 186 ККУ);
- шахрайство (ст. 190 ККУ);
- хуліганство (ст. 296 ККУ);
- незаконне заволодіння транспортним засобом (ст. 289 ККУ).
- ситуації, в яких кримінальна справа порушується не інакше як за скаргою потерпілого.

Станом на квітень 2006 р., медіаторами Служби розв'язання конфліктів було розглянуто близько 274 справи. У більшості з них робота була припинена на підготовчому етапі: консультування учасників кримінальної ситуації щодо можливості участі у програмі. Серед основних причин припинення роботи можна виділити такі: відмова сторін брати участь у програмі; неможливість встановити прямий контакт з правопорушником чи потерпілим (через відсутність або недостовірність контактних даних); неготовність правопорушників брати відповідальність за усунення шкоди, спричиненої злочином; відмова законних представників правопорушника брати участь у програмі (у випадку неповнолітніх правопорушників). Медіації між потерпілими та

правопорушниками були проведені у чотирьох випадках, а ще п'ять справ завершилися відшкодуванням потерпілому завданих збитків у результаті роботи медіаторів шляхом, так званої, непрямой медіації без проведення спільної зустрічі сторін.

На сьогодні проводиться робота щодо вдосконалення механізмів роботи, які б сприяли збільшенню продуктивності роботи Служби та інтенсивнішому накопиченню практики програм відновного правосуддя у м. Києві. Успішний досвід впровадження програм відновного правосуддя в регіонах свідчить, що більш ефективними є ті моделі роботи, де самі представники правової системи (судді, працівники кримінальної міліції у справах неповнолітніх та кримінально-виконавчої інспекції, спеціалісти служби у справах неповнолітніх) інформують сторони про наявність такої можливості та активно залучають медіатора до роботи з потерпілим та правопорушником у тих випадках, де вони вбачають доцільність проведення програм відновного правосуддя. Це збільшує довіру учасників кримінальної ситуації до процесу медіації та дозволяє зосередити зусилля на тих випадках, де потенційні можливості для примирення сторін та усунення завданої злочинном шкоди є найбільш реальними.

ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ У РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Після реалізації пілотної моделі у м. Києві, з 2004 року впровадження програм відновного правосуддя поширюється в регіонах України. На сьогодні практика цих програм активно розвивається у АР Крим, Київській області, містах Івано-Франківськ, Луганськ, Львів, Одеса, Суми, Харків та Чернівці.

Розвиток партнерських стосунків між організаціями, які впроваджують медіацію, та інституціями правової системи в регіонах відбувається по-різному. Це зумовлює формування різних моделей відновного правосуддя, які дають змогу враховувати особливості роботи у тому чи іншому регіоні.

З початку впровадження відновних підходів в регіонах до реалізації проекту були залучені офіс Українського Центру Порозуміння в м. Сімферополі та шість організацій партнерів: Правозахисна організація сиріт „Віра в майбутнє” (м. Івано-Франківськ), Асоціація посередників у справах родини та „Жіночі перспективи” (м. Львів), Харківський громадський центр „Молодь за демократію”, Луганська обласна група медіації та Одеська обласна група медіації.

Впровадження відновного правосуддя в АР Крим почалось зі встановлення партнерських стосунків з суддями місцевих судів та розробки механізмів співпраці. Окрім того було досягнуто попередні домовленості з Республіканським національним комітетом у справах сім'ї та молоді. Пізніше було налагоджено співпрацю з Бахчисарайським районним судом та Управліннями кримінально-виконавчої інспекції. Проте, найактивніше медіація між потерпілим та правопорушником почала розвиватись у смт Красногвардійському, де налагоджено співпрацю з місцевою держадміністрацією, районним судом та Центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Варто зазначити, що саме Агенцією міжрегіонального розвитку „Гармонія” практично впроваджується найоптимальніший механізм програм примирення, який передбачає можливість отримання інформації про справи безпосередньо від судді. Як свідчить практика, такий механізм значною мірою позитивно впливає на розвиток програм відновного правосуддя¹³.

У м. Івано-Франківську організацією „Віра майбутнє”, з метою розвитку програми примирення в цьому регіоні, було здійснено ряд заходів для налагодження співпраці між міським судом, міською прокуратурою та Управлінням внутрішніх справ. Однак найбільш зацікавленими у впровадженні відновного підходу у свою роботу виявилась міська Служба у справах неповнолітніх. Служба, тісно співпрацюючи з Кримінальною міліцією у справах неповнолітніх, регулярно надає медіатору інформацію про кримінальні ситуації, щодо яких застосування програм відновного правосуддя є доцільним¹⁴.

У Луганську Українським Центром Порозуміння та Луганською обласною групою медіації протягом 2004 року за підтримки Служб у справах неповнолітніх та Управління кримінально-виконавчої інспекції було проведено ряд семінарів присвячених впровадженню відновного правосуддя. Результатами проведення цих заходів стало підписання угод про співпрацю між Луганською обласною групою медіації та шістьма місцевими Службами у справах неповнолітніх. Водночас, Луганська обласна група медіації активно співпрацює з Жовтневим

¹³ Модель впровадження програм відновного правосуддя у смт Красногвардійське подано у додатках (Додаток № 10).

¹⁴ Модель впровадження програм відновного правосуддя у м. Івано-Франківську подано у додатках (Додаток № 11).

районним судом, де судді були проінформовані про діяльність організації та можливість залучення її фахівців в якості ведучих програм відновного правосуддя. Наразі також здійснюються заходи щодо налагодження співпраці з Кам'янобродським та Меловським районними судами. Окрім того, Луганська обласна група медіації активно співпрацює із закладами освіти. Так, восени 2005 року були укладені угоди з вісьмома навчальними закладами. Водночас, в рамках програм відновного правосуддя, фахівці цієї організації проводять профілактичну роботу з неповнолітніми правопорушниками, які знаходяться у приймальнику-розподільнику м. Луганська¹⁵.

Розвиток програм відновного правосуддя в м. Харкові пов'язано з роботою модельного ювенального суду, який діє на базі Дергачівського районного суду. Співпраця з судом розпочалась з проведення Харківським громадським центром „Молодь за демократію” триденного семінару „Ювенальна юстиція: співпраця між державою та громадськістю задля захисту дітей”, після чого адміністрація суду ініціювала підписання договору про співпрацю. Особливістю харківської моделі є й залучення до процесу організації програм відновного правосуддя офіцера пробації (працівника кримінально-виконавчої інспекції), який, отримуючи інформацію про правопорушника від ювенального судді, здійснює досудову підготовку матеріалів та інформує правопорушника про можливість участі у медіації з метою усунення завданої злочинном шкоди¹⁶.

У Львові Українським Центром Порозуміння разом з міською адміністрацією та Службою у справах неповнолітніх було проведено Всеукраїнську науково-практичну конференцію „Профілактика бездоглядності, жебрацтва та злочинності серед дітей. Нові підходи та перспективи” та семінар „Програми відновного правосуддя як засіб попередження злочинності серед неповнолітніх”. Партнерами проекту в регіоні стали кафедра соціології та соціальної роботи університету „Львівська політехніка”, Асоціація посередників у справах родини, та Західноукраїнський центр „Жіночі перспективи”. Однак, налагодження практики програм відновного правосуддя в цьому регіоні не набуло системного характеру, а співпраця з міською Службою у справах неповнолітніх станом на кінець 2005 року обмежилась переважно проведенням інформаційних заходів.

На сьогодні у Львові кафедрою соціальної роботи університету „Львівська політехніка” та Лабораторією практичного права юридичного факультету Львівського Національного університету реалізовується проект, спрямований на розвиток юридичних клінік. Водночас із наданням юридичної допомоги, клієнти юридичних клінік також отримують інформацію про медіацію та мають можливість взяти участь у програмах відновного правосуддя. Загалом завдяки цій співпраці було проведено три медіації в кримінальних справах та ведеться активна робота щодо популяризації застосування відновних підходів у середовищі фахівців правової системи м. Львова.

Починаючи з 2004 року програми відновного правосуддя впроваджуються і в м. Одеса. Зокрема, Одеською обласною групою медіації було налагоджено тісну співпрацю з Кримінальною міліцією у справах неповнолітніх, яка надає медіаторам інформацію про кримінальні ситуації. Варто зазначити, що розвиток практики відновного правосуддя в цьому регіоні став першим прецедентом ефективної взаємодії Кримінальної міліції у справах неповнолітніх та громадської організації з метою профілактики злочинності серед неповнолітніх.

¹⁵ Модель впровадження програм відновного правосуддя у м. Луганську подано у додатках (Додаток № 12).

¹⁶ Модель впровадження програм відновного правосуддя у м. Харкові подано у додатках (Додаток № 13).

Водночас, Одеська обласна група медіації здійснює в регіоні роботу щодо розв'язання конфліктів в громадах шляхом впровадження програми „Альтернатива насиллю”. В рамках цієї роботи організуються обговорення в громадах, спрямовані на виявлення причин конфліктів (в тому числі і кримінальних ситуацій) та пошук шляхів їх розв'язання, що сприяє профілактиці зростання соціальної напруги¹⁷.

14-15 липня 2005 року у м. Києві відбувся семінар “Перспективи поширення програм відновного правосуддя в Україні”, у якому взяли участь 39 осіб з 25 організації з різних регіонів. Серед них були представлені як ті, що вже мають досвід впровадження програм відновного правосуддя, так і ті, які б хотіли розпочати цю діяльність. Під час семінару учасники мали змогу обмінятися практичним досвідом впровадження, новими ідеями щодо розвитку відновного правосуддя та розглянути можливості їх втілення. Зокрема, активно обговорювались теми, що стосуються навчання медіаторів, можливостей інформування громадськості про програми відновного правосуддя, реалізації планів розвитку програм відновного правосуддя в регіонах. Одним з наслідків цього заходу стало збільшення кількості партнерів проекту та початок впровадження програм відновного правосуддя у м. Суми, м. Чернівці та у Київській обл.

На сьогодні у Київській області налагоджено активну взаємодію з Кримінальною міліцією у справах неповнолітніх, а у Чернівцях налагоджується співпраця з Апеляційним судом області та районними судами.

У Сумах НДО „Сумська ініціатива” розвиває практику програм відновного правосуддя співпрацюючи з Зарічним та Тростянецьким районними судами, Кримінальною міліцією у справах неповнолітніх та міською Службою у справах неповнолітніх.

У березні 2006 року Український Центром Порозуміння було проведено оцінку діючих програм відновного правосуддя. До аналізу українського досвіду були залучені незалежні експерти з Центру відновного правосуддя та примирення Університету штату Мінесота. Фахівці дали схвальну оцінку результатам діяльності щодо впровадження програм відновного правосуддя в Україні, окремо відзначаючи незначний проміжок часу, за який їх було досягнуто¹⁸.

¹⁷ Модель впровадження програм відновного правосуддя у м. Одесі подано у додатках (Додаток №14).

¹⁸ Тези Звіту за результатами оцінки подано у розділі „Оцінка програм відновного правосуддя”

ОЦІНКА ПРОГРАМ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ

В рамках розпочатої у 2003 році діяльності щодо впровадження медіації між потерпілим та правопорушником (програм відновного правосуддя), наразі здійснюються пілотні проекти у дев'яти регіонах - Київ, Крим, Івано-Франківськ, Харків, Луганськ, Одеса, Суми, Чернівці та Львів.

Основні результати

На даний час результати охоплюють:

Правопорушник:

“Завдяки особі, що виступила медіатором, ми заплатили мирним шляхом. Це була дуже добра розмова. Якби ми цього не зробили, для мене все закінчилось би інакше.”

29 медіацій між потерпілим та правопорушником переважно у випадках дрібних правопорушень – наприклад, крадіжка, пограбування, крадіжка із зломом, бандитизм і шахрайство. У декількох регіонах, партнерами Українського Центру Порозуміння є організації орієнтовані на молодь; отже, у багатьох випадках правопорушниками є неповнолітні.

З 295 справ, 58% були розцінені як придатні для медіації; для 17% з них були організовані зустрічі в рамках програм відновного правосуддя; 90% цих зустрічей завершилися угодою між потерпілим та правопорушником; 58% з цих угод завершилися відшкодуванням матеріального збитку потерпілим.

Всі програми є відкритими для некримінальних або несудових справ, чи-то само-звернення або направлення через неофіційні канали. Це є дуже важливим, оскільки медіації можуть застосовуватись і на запобіжній стадії.

Потерпілий:

“Я хотів, щоб правопорушник знав, що сталося і сподіваюся це допоможе йому змінитися. Його дідусь і бабуся хворі. Вони живуть поруч з нами. Я бажаю всього найкращого їм та йому.”

Всі регіони проводять індивідуальну підготовку для кожного правопорушника, і потім для кожного потерпілого (попередні зустрічі). Всі проведені медіації між потерпілим та правопорушником є ввічливими та добре організованими.

У випадку досягнення згоди, досягнуті домовленості, зазвичай, фіксуються письмово та можуть бути додані до матеріалів кримінальної справи; у більшості випадків судді зважають на це у процесі винесення вироку.

Весь процес медіації зазвичай завершується протягом двох – трьох тижнів починаючи від початку роботи у конкретному випадку

Український суддя:

“Через медіації мала спільнота дізнається, що сама може вирішувати проблеми. Її члени самі є уповноваженими, а не лише держава.”

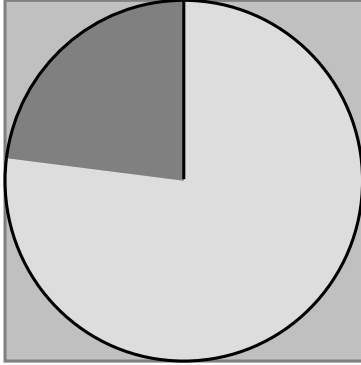
Набутий досвід:

Основними причинами того, що направлені справи не завершилися проведенням медіації, були: неточність або відсутність контактної інформації, порада адвокатів не брати участі, відмова правопорушника визнати свою провину та незацікавленість у зустрічі.

Законодавство України значно ускладнює процес передачі справ для медіації та подальшої роботи, оскільки подробиці справи та контактна інформація не підлягають розголошенню для непричетних до справи осіб. В результаті, кожен регіон розробив свої власні процедури отримання інформації про справи, узгоджені з органами правової системи.

У деяких справах за участю неповнолітніх правопорушників, від молоді не вимагалася безпосередня участь у компенсації. І хоча такі справи передбачали деяку реституцію (або відшкодування) потерпілим, але в таких випадках прийняття правопорушниками відповідальності за свої вчинки не завжди відбувалось.

Наскільки ви задоволені результатами медіації?

□ %Потерпілі повністю задоволені
■ %Потерпілі частково задоволені

У деяких регіонах до процесу медіації активно залучаються представники громади. Водночас, і самі медіатори-добровольці можуть частково представляють цю спільноту.

Основні рекомендації – медіатори та організації, які впроваджують програми відновного правосуддя мають:

1. Продовжувати здійснювати творче вирішення проблем щодо процедур отримання інформації про справи, в той же час працювати в напрямку вдосконалення національного законодавства з метою висвітлення та покращення процедур передачі справ на медіацію.

2. Зберегти цінну регіональну гнучкість у підходах до різних регіональних ситуацій.

Продовжувати розвивати творчі шляхи для сприяння дієвого прийняття відповідальності неповнолітніми правопорушниками в умовах стримуючої дії існуючого законодавства України щодо неповнолітніх. Потенційне національне законодавство, що регулюватиме застосування програм відновного правосуддя в Україні, має передбачати таку відповідальність.

Наслідки для учасників програм відновного правосуддя (медіації)

Відгуки учасників є дуже позитивними і відповідають або перевищують результати, отримані у подібних програмах в інших країнах:

Український суддя:

“Необхідно надати законний статус та створити структури, щоб бути відкритими для громадськості та узгодити це з нашим кримінальним кодексом... Найважливішим є те, що це суспільство довіряє інституту медіації.”

Учасники зазначали, що процес був врівноважений, що медіатори неупереджені та виконують чудову роботу. Вони, зокрема, рекомендуватимуть медіацію іншим, хто опиниться в схожих ситуаціях.

Як потерпілі так і правопорушники дуже вдячні за те, що програма є безкоштовною, хоча декілька медіаторів висловили думку, що для майбутніх клієнтів надання безкоштовних послуг буде підозрілим.

Відомості про угоди щодо компенсації збитків та відгуки учасників доводять те, що процедура медіації є успішною у відшкодуванні збитків. Процес медіації в кримінальних справах максимально спрямований на потреби, визначені учасниками.

Медіатори приблизно підраховали, що у 60% - 70% випадків проведення медіації допомагало досягти таких цілей: позитивні зміни в емоційному стані, прийняття відповідальності та прохання про вибачення (з боку правопорушників), розуміння ситуації та пробачення (з боку потерпілих). Ці безпосередні результати є найбільш вражаючими для нової програми, діючої у аморфному правовому середовищі.

Учасникам сподобалось, що процедура медіації зазвичай завершується підписанням письмової угоди, яка може бути долучена до матеріалів кримінальної справи.

Набутий досвід свідчить:

Медіатор:

“Через ЗМІ має надаватися інформація про медіації. Тоді люди йтимуть у програму з розумінням що це таке.”

Для успішного проведення медіації з неповнолітніми важливим є залучення соціального оточення. Як висловився один медіатор: “Залучати необхідно не лише сім’ю, але також друзів, вчителів та сусідів – всіх, хто небайдужий до долі підлітка.” Медіатори зазначили, що судові обмеження (процесуальні терміни) не завжди надають досить часу для збору важливої інформації.

Часто робота з неповнолітніми вимагає багатостороннього підходу, включаючи медіації між дітьми та батьками (сімейні медіації), які не мають можливості поспілкуватися віч-на-віч.

Медіації в кримінальних справах можуть бути ефективнішими, якщо проводитимуться з додатковим застосуванням інших процедур – соціальною підтримкою, психологічними консультаціями та, іноді, психотерапією. На додаток, важливим є підвищення обізнаності про програми відновного правосуддя та медіацію серед соціальних служб і юристів, які можуть спрямовувати справи або допомагати у процесі підготовки людей.

Наступний приклад, наведений медіатором демонструє це:

Медіатор:

“Дуже важливим є те, хто інформує сторони про можливість взяти участь у процесі медіації. Це означає, що якщо це роблять представники системи правосуддя, це викликає більшу довіру, ніж розмова сторін з медіатором по телефону.”

“..Дитину інваліда били сусідські діти і останнього разу вони кидали камінці у цю дитину. Батьки цієї дитини звернулись до центру з розв’язання кризових ситуацій, а звідти їх направили до нас. Але стадія підготовки була дуже тривалою. Я хочу сказати, що мені вдалося провести медіацію лише тому, що спеціалістами із центру з розв’язання кризових ситуацій була проведена довга психологічна робота. Це означає, що якби спеціалісти із центру знали про можливість медіації, то вони могли б рекомендувати цю процедуру своїм клієнтам. Це співробітництво є дуже важливим, оскільки психологічна робота з сторонами може допомогти їм підготуватися до зустрічі.”

Стабільність та перспективи розширення практики

Багато представників системи правосуддя, що були опитані, та інші, хто був безпосередньо ознайомлений з функціонуванням програм відновного правосуддя мали дуже позитивні враження про медіацію між потерпілим і правопорушником, зазначаючи, що вона може: зменшити навантаження, пов’язане із розв’язанням справ, на суддів та інспекторів, краще задовольнити потреби потерпілих, вирішити конфлікт між особами, що живуть в одній спільноті, допомогти інтегрувати правопорушника у спільноту та захистити неповнолітнього правопорушника від занадто жорсткого покарання та ув’язнення.

Респонденти зазначали, що співпраця з ключовими особами у системі правосуддя (наприклад працівниками районних Управлінь Міністерства внутрішніх справ) часто ускладнюється через наявність показників успішності роботи цих органів Респонденти також зазначили, що у деяких випадках адвокати також можуть не схвалювати проведення медіації.

Відсутність національного законодавства щодо санкціонування та регулювання програм відновного правосуддя є основною перепорою для їх поширення: наразі медіації між потерпілим та правопорушником діють поза законом і значною мірою залежать від доброї волі спеціалістів системи правосуддя, які погодились співпрацювати з відповідними громадськими організаціями.

Інша велика перепорою для поширення програм відновного правосуддя – це недостатня обізнаність суспільства про процес медіації в кримінальних справах. Медіатори та службовці системи правосуддя зазначають, що потенційні учасники спочатку підозріло ставляться до "експериментальної" процедури.

Однак, високі позитивні оцінки учасників медіації збільшують ймовірність того, що такі програми можуть поширитись по Україні, як тільки громадяни більше дізнаються про них. Тим більше, багато громадян та службовців системи правосуддя дуже підтримують цю ідею, як тільки отримують достатньо інформації про можливості програм відновного правосуддя.

Основні рекомендації:

Колектив та медіатори, організації, які впроваджують програми відновного правосуддя мають:

- Продовжувати діяльність, спрямовану на підготовку проектів законів щодо застосування медіації в кримінальних справах та продовжувати підвищувати громадську обізнаність про відновне правосуддя та медіацію між потерпілим і правопорушником.
- Використовувати позитивну реакцію представників системи правосуддя у інформаційній кампанії, що наразі проводиться.
- Допомогати іншим, менш позитивно настроєним представникам системи правосуддя, сформувати довіру до програм відновного правосуддя.

Оцінка та методологія

Під час дослідження Центр відновного правосуддя та примирення (CRJ&P) Університету Мінесота (США) використовував кількісні та якісні данні, отримані протягом періоду з 2004р. по лютий 2006р. з усіх дев'яти регіональних програм для оцінки процесів та результатів медіації між потерпілими та правопорушниками, наслідків для їх учасників та перспектив на стабільне функціонування і поширення практики. Однак, дослідження головним чином було зосереджено на п'яти найтриваліших та більш успішних програмах – у Криму, Івано-Франківську, Харкові, Києві та Луганську¹⁹.

¹⁹ Більша частина цього розділу адаптована з "Кінцевого звіту: Впровадження відновного правосуддя до правової системи України." З повною оцінкою Ви можете ознайомитись на сайті: <http://www.sfcg.org/sfcg/evaluations/evaluations.html>

**СТАТИСТИЧНІ ДАНІ ЩОДО РЕЗУЛЬТАТІВ
ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ
(ДАНІ СТАНОМ НА 01.05.2006 РОКУ)**

№	Реґіон	Загальна кількість переданих справ	Кількість медіабельних справ	Кількість справ, завершених на підготовчому етапі	Кількість медіацій (спільних зустрічей)	Кількість укладених угод	Кількість угод з матеріальним відшкодуванням
1.	Автономна республіка Крим (Кримський офіс УЦП).	25	3	1	2	2	1
	Автономна республіка Крим (БО "Гармонія").	23	11	--	11	11	6
2.	Івано-Франківськ (Правозахисна організація сиріт "Віра в майбутнє").	52	20	14	6	5	3
3.	Київ (БО "Український Центр Порозуміння").	274	116	100	4	4	3
4.	Львів (Західноукраїнський центр "Жіночі перспективи").	14	14	11	3	3	--
5.	Луганськ (Луганська обласна група медіації).	30	30	26	4	1	1
6.	Суми (Сумська обласна громадська організація "Сумська ініціатива")	3	3	1	2	1	1
7.	Одеса (Одеська обласна група медіації).	200	14	9	4	1	--
8.	Харків (Харківський громадський центр "Молодь за демократію").	22	17	10	9	7	4
Загалом		595	228	172	45	35	19

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ПРОГРАМ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ

Під час реалізації проекту "Відновна соціальна трансформація" стало зрозуміло, що програми відновного правосуддя мають стати частиною правової системи України. Для того, щоб цього досягти, відновний підхід має бути легітимізованим та впровадженим у роботу державних інституцій.

Процес інституціоналізації програм відновного правосуддя був схвалений та підтриманий Верховним Судом України, Міністерством юстиції України та іншими державними інститутами, які взяли участь у пошуку оптимальних шляхів законодавчого закріплення відновного підходу.

Початок цьому процесу був покладений під час оціночного семінару "Впровадження відновного правосуддя в Україні" (лютий, 2004), який було організовано за підтримки Верховного Суду та Академії суддів України. У ньому взяли участь представники органів прокуратури, судової системи, Державного департаменту України з питань виконання покарань, Міністерства юстиції, Департаменту кримінальної міліції у справах неповнолітніх, громадських організацій. Гостями заходу стали представники правової системи та громадських організацій з Польщі, Росії та Молдови, які представили досвід впровадження медіації в кримінальних справах у своїх країнах. Зокрема, під час семінару було підсумовано роботу пілотної програми Українського Центру Порозуміння в Дарницькому районі м.Києва. Учасники проаналізували розроблені на той час механізми співпраці та надали рекомендації щодо їх удосконалення.

Враховуючи результати семінару, у 2004 році Пленум Верховного Суду України у свої постанови додав статті, які, зокрема, зазначали можливість впровадження програм примирення потерпілих та правопорушників до судової практики. Так, у постанові Пленуму №5 від 16 квітня 2004 р. "Про практику застосування судами України законодавства про злочини у справах неповнолітніх"²⁰ (ст.21) містяться рекомендації судам активно підтримувати діяльність тих громадських організацій, які ставлять за мету досудове вирішення справи, досягнення примирення між неповнолітнім правопорушником та потерпілим. У Постанові Пленуму №13 від 2 липня 2004 р. "Про практику застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів"²¹, Верховний Суд рекомендує судам широко застосовувати примирення між потерпілим та правопорушником у справах приватного обвинувачення та підтримувати діяльність громадських організацій, що надають такі послуги. Також у Постанові Пленуму №2 від 15 травня 2006 р. «Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру»²² у ст.4 Верховний Суд відмітив виховний вплив програм примирення потерпілих та правопорушників і надав роз'яснення стосовно врахування результатів примирення у рішенні суду щодо застосування примусових заходів виховного характеру. Варто зазначити, що діяльність Верховного Суду з впровадження програм відновного правосуддя до практики роботи суддів на сьогодні не обмежується лише зазначеними постановами. Фахівці Верховного Суду й далі шукають шляхи інституціоналізації відновного підходу, розглядаючи можливість його застосування в різних аспектах практичної діяльності суддів.

²⁰ Постанова Пленуму Верховного Суду України №5 від 16 квітня 2004 року "Про практику застосування судами України законодавства про злочини у справах неповнолітніх", http://www.commonground.org.ua/lib_law.shtml#ukr.

²¹ Постанова Пленуму Верховного Суду України №13 від 2 липня 2004 р. "Про практику застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів", http://www.commonground.org.ua/lib_law.shtml#ukr

²² Постанова Пленуму Верховного Суду України №2 від 15 травня 2006 р. "Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру", http://www.commonground.org.ua/lib_law.shtml

У лютому 2005 року відбулась міжнародна конференція "Формування української моделі відновного правосуддя", яка мала на меті обговорення перспектив впровадження відновного правосуддя в Україні, зокрема у контексті державної правової політики, та аналіз шляхів інституціоналізації програм відновного правосуддя в українському законодавстві. Впродовж конференції учасники ознайомились з особливостями формування моделей відновного правосуддя у різних регіонах України. Набутий у регіонах досвід був презентований представниками органів правової системи, які застосовують відновний підхід у своїй роботі та співпрацюють з організаціями, які надають послуги з медіації між потерпілими та правопорушниками. Аналіз набутого досвіду підтвердив необхідність впровадження інституту примирення не тільки у кримінальне та кримінально-процесуальне законодавство, але й необхідність внесення змін до деяких інших нормативно-правових актів, що дозволило б більш повно та всебічно врегулювати медіацію між потерпілим та правопорушником. Обговорення актуальних питань формування української моделі відновного правосуддя продовжилось у секціях. Було опрацьовано змістовні питання впровадження програм відновного правосуддя в Україні, перспективні форми реалізації його програм та теоретико-правові основи для втілення відновного правосуддя у правову систему України. Під час конференції було прийнято рішення про звернення до законодавця з пропозиціями щодо створення робочої групи при Міністерстві юстиції України з питань впровадження програм відновного правосуддя. Пропозиції учасників конференції були внесені до резолюції конференції та подані до Міністерства юстиції України²³.

12 травня 2005 року наказом Міністерства юстиції України № 657/7 було створено міжвідомчу робочу групу з питань впровадження програм відновного правосуддя до системи кримінальної юстиції України. До неї увійшли фахівці Міністерства юстиції, Верховного Суду України, Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства внутрішніх справ, Генеральної прокуратури, а також науковці Національної юридичної академії наук України ім. Я.Мудрого.

За результатами діяльності робочої групи було розроблено проект Концепції законодавчого врегулювання застосування програм відновного правосуддя (медіації) у кримінальному судочинстві України²⁴, який був представлений та обговорений на відкритій міжнародній конференції "Впровадження відновного правосуддя в Україні: досвід та перспективи" (квітень 2006)²⁵.

У відкритій міжнародній конференції "Впровадження відновного правосуддя в Україні: висновки та перспективи" (20-21 квітня 2006р.), організованій Українським Центром Порозуміння за підтримки Верховного Суду України, Міністерства юстиції України та Академії Суддів, взяли участь понад 150 представників правової системи і громадських організацій, а також їхні колеги з країн Західної та Східної Європи, які займаються впровадженням програм примирення потерпілих та правопорушників. Зокрема серед гостей конференції були Говард Зер (США), всесвітньо відомий консультант з питань кримінального правосуддя та автор книги "Зміна об'єктива: новий погляд на злочин та правосуддя", та Мартін Райт (Великобританія), член правління Європейського Форуму з відновного правосуддя та автор численних досліджень у цій сфері, інші фахівці з Польщі, Молдови та Росії.

²³ Резолюцію та матеріали відкритої конференції "Формування української моделі відновного правосуддя" розміщено на сайті "Практика розв'язання конфліктів" http://www.commonground.org.ua/lib_pub.shtml

²⁴ http://www.commonground.org.ua/lib_law.shtml, також подано у додатках (Додаток № 15)

²⁵ Матеріали конференції розміщено на http://www.commonground.org.ua/lib_pub.shtml

За результатами обговорень низки актуальних питань у пленарних та секційних засіданнях учасники конференції прийняли «Резолюцію про необхідні кроки по впровадженню програм відновного правосуддя до системи кримінальної юстиції України». У ній, зокрема, учасники конференції висловили схвалення проекту Концепції законодавчого врегулювання застосування програм відновного правосуддя (медіації) у кримінальному судочинстві України та запропонували Міністерству юстиції, враховуючи висловлені зауваження та ідеї, внести пропозиції до Кабінету Міністрів щодо її затвердження, розробити проект Закону про застосування програм відновного правосуддя у кримінальних справах та підготувати відповідні рекомендації щодо внесення змін у Кримінально-процесуальний Кодекс України²⁶.

Окрім законодавчого закріплення учасниками конференції були також обговорені інші актуальні питання впровадження програм відновного правосуддя. За результатами роботи секцій були вироблені, зокрема, рекомендації щодо ефективнішого залучення суддів, працівників правоохоронних органів, різних соціальних агенцій до впровадження відновного правосуддя та щодо розвитку місцевих центрів відновного правосуддя²⁷.

²⁶ Резолюція конференції розміщена на сайті "Практика розв'язання конфліктів" http://www.commonground.org.ua/dld/2006_20_04_RJConf/ResRJConf_210406.pdf, а також у додатках (Додаток 16)

²⁷ Рекомендації конференції розміщено на сайт "практика розв'язання конфліктів" http://www.commonground.org.ua/dld/2006_20_04_RJConf/recomendations.pdf, а також подано у додатках (Додаток № 17)

ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Важливим аспектом впровадження відновного правосуддя є створення інформаційного поля з метою поширення цінностей відновного підходу, визначення контексту його розвитку в країнах світу та в Україні. На сьогодні питання відновного правосуддя висвітлюється в наукових працях та публіцистичних статтях, а необхідність впровадження відновних підходів визнається як громадськістю, так і державними органами. Зокрема, актуалізації цього питання посприяли і видання з тематики відновного правосуддя, які були здійснені в рамках проекту, та створення відповідних медіа-продуктів.

Публікації та видання

У 2004 році за підтримки Європейської Комісії та Посольства Великої Британії в Україні здійснено переклад на українську та видання книги Г. Зера "Зміна об'єктива: новий погляд на злочин та правосуддя"²⁸. Ця праця відомого криминолога є викладом концепції і програми відновного правосуддя та досвіду його практичної реалізації. Глибокі узагальнення і гуманістичний підхід до проблем карного правосуддя заслуговує на увагу не лише фахівців відповідної галузі, а й філософів, істориків, соціальних працівників, психологів, громадських діячів. Визнаючи фундаментальність цієї праці, її часто називають "Біблією відновного правосуддя".

Книга "Розвиток медіації в Україні. Польсько-українська співпраця"²⁹, є кроком до зміцнення співпраці Польщі та України в питаннях впровадження відновного правосуддя, як ефективного й необхідного компонента системи судочинства у кримінальних справах. У книзі представлено досвід розвитку та впровадження програм медіації в обох країнах і відображено спільні зусилля Польщі й України щодо реалізації ідей відновного правосуддя. Книга також надає читачам можливість ознайомитися з українськими, польськими та міжнародними нормативно-правовими актами, які стосуються використання програм медіації (примирення) в кримінальних справах. Компіляція матеріалів різних авторів з Польщі та України під наукової редакцією І.А.Войтюк, ректора Академії суддів України, мала на меті підвищити обізнаність, у першу чергу українських фахівців, з позитивним прикладом застосування програм відновного правосуддя у сусідній країні та прогресу досягнутого у цьому напрямку в Україні.

У 2004 році також було здійснено переклад та видання дослідження Девіда Майєрса "Міжнародний огляд програм відновного правосуддя". Це видання є звітом, в якому здійснено огляд реалізації програм відновного правосуддя в дванадцяти європейських країнах станом на 2001 рік, а також короткий огляд впровадження відновного правосуддя в Австралії, Канаді, Новій Зеландії та Сполучених Штатах Америки. В звіті наводяться та порівнюються існуючі в країнах Європи моделі та відзначаються найбільш успішні з них³⁰.

²⁸ Зер, Говард. Зміна об'єктива: новий погляд на злочин та правосуддя / Пер. з англ. М. Яковлева. - К.: Унів. вид-во "Пульсари", 2004. - 224 с.

ISBN 966-7671-84-4 (H. Zehr. *Changing Lenses: A New Focus for Crime and Justice*)

²⁹ Розвиток медіації в Україні. Польсько-українська співпраця: Збірник статей / Наук. редактор Войтюк І.А., - Київ: "Арт – Бюро", 2004, – 228 с.

ISBN 966-96280-7-5

³⁰ Майєрс Д., Міжнародний обзор программ восстановительного правосудия. – К.: Університетське видавництво "Пульсари", 2004. – 100с. < http://www.commonground.org.ua/lib_print.shtml >

Значним здобутком вітчизняних науковців у сфері впровадження відновних підходів стала стаття "Відновне правосуддя: можливості запровадження в Україні", написана спільно Маляренком В.Т, головою Верховного Суду України, та Войтюк І.А, ректором Академії суддів України³¹. В статті висвітлено карну функцію правосуддя, зроблено огляд становища жертв злочину в судовому процесі та їх потреб, огляд світових тенденцій в розвитку відновних підходів та міжнародних документів у сфері медіації в кримінальних справах. Окрім іншого, стаття також містить опис основних моделей відновного правосуддя, огляд принципів медіації між потерпілим та правопорушником, переваги застосування програм відновного правосуддя та висвітлення деяких практично-законодавчих аспектів долучення угоди між сторонами до матеріалів справи та юридичних наслідків примирення. Дана стаття була розміщена на сайті «Практика розв'язання конфліктів» та опублікована у щоквартальному бюлетені «Відновне правосуддя в Україні»(№ 1-2, 2005).

Шляхом аналізу практики проведення програм примирення потерпілих та правопорушників, а також вивченням іноземного практичного досвіду у цій сфері, Українським Центром Порозуміння було розроблено "Посібник ведучих програм примирення потерпілих та правопорушників", який використовується під час навчання медіаторів. Посібник містить загальну інформацію про програми відновного правосуддя, детальний опис процедури медіації у кримінальних справах та додатки, що можуть знадобитись медіатору під час роботи з учасниками кримінальної ситуації. Посібник розповсюджується серед учасників тренінгу які пройшли навчання навичкам ведучого програм примирення потерпілих та правопорушників.

Завдяки додатковій підтримці Швейцарського Фонду Співробітництва у 2005 році було засновано бюлетень "Відновне правосуддя в Україні"³², що став першим періодичним виданням в Україні, присвяченим висвітленню питань відновного правосуддя. Видання, в першу чергу, розраховане на представників правоохоронних органів, суддів, прокурорів, працівників кримінально-виконавчої інспекції, різних соціальних служб, муніципальних органів та громадських організацій – людей, які професійно пов'язані з роботою щодо подолання та контролю злочинності, а також тих, чия діяльність сприяє ресоціалізації правопорушників, захисту потерпілих від злочинів. Наразі здійснено друк чотирьох номерів видання, у яких висвітлено питання законодавчих засад медіації в кримінальних справах, питання ювенальної юстиції, окреслено практику програм відновного правосуддя в Україні, зарубіжний досвід в цій сфері тощо.

У 2006 році Українським Центром Порозуміння в рамках проекту "Відновна соціальна трансформація" було здійснено переклад другого видання книги Р. Буша та Дж. Фолджера "Что может медиация. Трансформационный подход к конфликту"³³. В ньому автори доповнюють свою працю з опису "трансформаційної моделі медіації" висновками, зробленими на основі накопиченого за останні десять років практичного досвіду. У передмові автори зазначили, що "дана книга є фундаментальною працею в області трансформаційної медіації для <... > медіаторів, фасилітаторів, юристів, адміністраторів, фахівців з персоналу, політиків та викладачів у сфері розв'язання конфліктів". Загалом, зазначається, що книга буде корисна кожному, хто зацікавлений в гуманізації суспільних інститутів та розглядає суспільство як систему взаємовідносин.

³¹ Войтюк І.А, Маляренко В.Т "Відновне правосуддя: можливості запровадження в Україні"// Бюлетень Міністерства юстиції.– №8.–2004.< http://www.commonground.org.ua/lib_pub.shtml>

³² Електронну версію бюлетеню "Відновне правосуддя в Україні" розміщено на сайті "Практика розв'язання конфліктів" < http://www.commonground.org.ua/lib_print.shtml>

³³ Bush Robert, Folger Joseph. The Promise of Mediation. The Transformative Approach to Conflict. – San Francisco: Jossey-Bass Publishers,2005. – 287p.

Впродовж реалізації проекту партнерськими організаціями в регіонах, які впроваджують програми відновного правосуддя, також було здійснено низку публікацій в місцевих ЗМІ, спрямованих та популяризацію відновних підходів та висвітлення процесу їх впровадження в конкретному регіоні³⁴

Медіа продукти

Ефективним інструментом поширення ідей відновного правосуддя стали відеофільми, які використовуються під час презентацій та інших інформаційних заходів з метою якомога повнішого ознайомлення аудиторії з практичними аспектами програм відновного правосуддя. Так за час реалізації проекту Українським Центром Порозуміння було здійснено переклад та дублювання двох фільмів: "Між потерпілим та правопорушником: медіація в фокусі" (Бельгія) та "Відновне правосуддя: можливості для потерпілих, правопорушників та громад" (США).

Значною подією для розвитку сфери відновного правосуддя в Україні стало створення та презентація фільму "Зцілення правосуддям" (2006 рік), у якому висвітлюється український контекст впровадження відновного правосуддя. У фільмі подано обґрунтування необхідності впровадження відновного правосуддя в Україні, висловлюється точка зору представників правової системи та практиків відновного правосуддя, коротко зображено процес медіації між потерпілим та правопорушником, висвітлено ставлення до результатів медіації її реальних учасників. Разом з презентаційним фільмом, з метою підготовки ведучих програм відновного правосуддя, також було знято півторагодинний навчальний фільм, в якому крок за кроком зображено процедуру медіації між потерпілим та правопорушником.

Сайт "Практика розв'язання конфліктів"

В травні 2004 року було завершено розробку сайту "Практика розв'язання конфліктів" (www.commonground.org.ua). Метою створення цього двомовного Інтернет ресурсу було представлення сучасних методів, механізмів та стратегій, що покликані якнайшвидше, ефективно, з урахуванням інтересів усіх залучених сторін вирішувати конфлікти або суперечки з позицій взаємоповаги та співпраці. На сьогодні відвідувачами сайту з України та інших країн в середньому переглядається більше ніж півтори тисячі сторінок на місяць. Матеріали, які розміщено на сайті та регулярно оновлюються, містять інформацію про теорію та практику розв'язання конфліктів у різноманітних сферах, про програми відновного правосуддя та проекти, а також події, які відбуваються у цій сфері. Водночас на сайті можна знайти доступні в електронному вигляді публікації та видання з питань відновного правосуддя, вітчизняні та міжнародні законодавчі документи та багато інших матеріалів, які можуть бути корисними як теоретикам, так і практикам сфери вирішення конфліктів³⁵

³⁴ Перелік публікацій подано у додатках (додаток №18)

³⁵ Мапу сайту розміщено в додатках (Додаток № 19)

ВПЛИВ ПРОЕКТУ: СПІВПРАЦЯ З ОРГАНАМИ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ТА ГРОМАДСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Підводячи підсумки проекту можна з впевненістю сказати, що підняте питання щодо необхідності впровадження програм відновного правосуддя в Україні отримало всебічну підтримку як серед громадськості, так і серед офіційних органів. Про це свідчить розвиток співпраці між недержавними організаціями та органами правової системи, впровадження останніми відновного підходу у своїй роботі, ініціативи громадських організацій щодо реалізації проектів, спрямованих на гуманізацію правосуддя та, зокрема, запровадження відновних процедур.

Під час реалізації проекту, як зазначалось раніше, було налагоджено співпрацю з такими державними установами та навчальними закладами як Академія суддів України, Верховний Суд України, Міністерство юстиції, Міністерство внутрішніх справ, Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту, Державний департамент України з питань виконання покарань, Генеральна та Київська Прокуратури, Академія Прокуратури при Генеральній Прокуратурі України. Ініціатива щодо розвитку відновного правосуддя отримала також підтримку громадських організацій як у Києві, так і в регіонах України.

Верховний Суд України

Однією з перших інституцій, що підтримала розвиток відновного правосуддя в Україні, став Верховний Суд України. Саме за його рекомендаціями було налагоджено співпрацю із судовою гілкою влади, а також вдалося залучити фахівців з програм відновного правосуддя до активної роботи зі створення ювенальної юстиції в Україні.

Протягом 2004 року Пленуми Верховного Суду України видали Постанови (№5 від 16 квітня 2004 р. "Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх" та №13 від 2 липня 2004 р. "Про практику застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів"), у яких містяться рекомендації щодо якомога ширшого застосування інституту примирення та всілякої підтримки діяльності тих громадських організацій, які ставлять за мету допомогти у досягненні примирення. Також, як відмічалось раніше, про програми примирення згадується у Постанові Пленуму Верховного Суду №2 від 15 травня 2006 р. «Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру»

Академія суддів України

У 2004 році, з огляду на необхідність розвитку альтернативних методів розв'язання спорів, між Академією суддів України та Українським Центром Порозуміння було укладено угоду про співпрацю, де було визначено основні напрямки подальшої взаємодії. До них, зокрема, увійшло здійснення освітньої діяльності щодо запровадження альтернативних методів розв'язання конфліктів, розробка посібників у цій сфері, проведення спільних досліджень, організація та проведення спільних заходів.

Завдяки співпраці Українського Центру Порозуміння та Академії суддів України регулярно проводяться заходи щодо підвищення поінформованості суддів. Так, результатом плідної співпраці стало включення заходів з питань відновного правосуддя до Загальнодержавного плану з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації суддів та працівників апарату судів на 2006 рік.

Міністерство юстиції України

Безперечно, запорукою успішного розвитку відновного правосуддя в Україні є законодавче регулювання застосування програм, що базуються на відновному підході. У травні 2005р. наказом Міністра юстиції при міністерстві було створено міжвідомчу робочу групу з питань впровадження відновного правосуддя до системи кримінальної юстиції України, завдання якої полягало у сприянні експериментальному запровадженню практичних моделей відновного правосуддя в пілотних програмах та проектах, вивчення результатів експерименту та опрацювання рекомендацій щодо їхнього подальшого законодавчого врегулювання. Тривала і копітка співпраця з фахівцями Міністерства юстиції увінчалася створенням проекту Концепції законодавчого врегулювання застосування програм відновного правосуддя (медіації) у кримінальному судочинстві України.

Також слід відзначити співпрацю з Центром правової реформи та законопроектних робіт при Міністерстві юстиції України, на замовлення якого було проведено низку досліджень щодо юридичних, конфліктологічних, психологічних та соціологічних передумов впровадження програм відновного правосуддя.

Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту

З огляду на важливість застосування відновних підходів у роботі з дітьми та молоддю, у вересні 2005 року з міністерством було підписано безстроковий Договір про співпрацю щодо впровадження програм відновного правосуддя в Україні. Зокрема у ньому передбачено спільну роботу з розробки Концепції ювенальної юстиції в Україні, здійснення просвітницької та навчальної діяльності для фахівців та представників громади, проведення спільних заходів та співпрацю у роботі над матеріалами бюлетеню "Відновне правосуддя в Україні".

Важливим досягненням є також включення до Національного плану дій на 2006-2016 р.р. щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини заходів із захисту прав дітей, що перебувають у конфлікті з законом, і, зокрема, розвиток програм відновного правосуддя як базового інструменту для створення ефективної системи ювенальної юстиції в Україні.

Наразі також з'явився інтерес до вивчення можливостей практичного застосування програм відновного правосуддя у Державному центрі соціальних служб для молоді.

Міністерство внутрішніх справ

До впровадження програм відновного правосуддя як інструменту попередження вчинення повторних правопорушень виявило зацікавленість і Міністерство внутрішніх справ та, зокрема, Департамент кримінальної міліції у справах неповнолітніх. За підтримки Департаменту було організовано кілька семінарів з питань відновного правосуддя для начальників обласних відділів Кримінальної міліції у справах неповнолітніх, начальників обласних приймальників-розподільників для неповнолітніх усіх областей України та АР Крим та працівників кримінальної міліції Київської області. Значним здобутком співпраці з Департаментом стало схвалення Міністерством внутрішніх справ експериментального впровадження програм відновного правосуддя на базі кількох районних управлінь ГУМВС УМВС України із залученням працівників Кримінальної міліції у справах неповнолітніх. На сьогодні співпраця за цим механізмом розвивається в Одесі, Києві та інших регіонах.

Державний департамент України з питань виконання покарань

Співпраця з Державним департаментом України з питань виконання покарань розпочалась у 2004 році з обговорення питання розвитку програм відновного правосуддя як елементу Служби пробації. На той час Департамент реалізовував проект з апробації моделі Служби, яка передбачала написання інспекторами кримінально-виконавчої інспекції досудових звітів та дослідження особистості правопорушника. В рамках подальшої співпраці з Департаментом було ініційовано реалізацію двох спільних проектів, спрямованих на впровадження практики написання досудових звітів та організацію програм відновного правосуддя як елементів Служби пробації. Ця діяльність впроваджувалась на базі відділів кримінально-виконавчої інспекції у м. Києві та АР Крим протягом 2004-2006 років. Співпраця в цьому напрямку дала змогу накопичити достатній для аналізу та розробки відповідних методичних матеріалів досвід з впровадження медіації між потерпілим та правопорушником в рамках розвитку Служби пробації.

Київський юридичний інститут МВС

У 2006 році КЮІ МВС України звернувся до Українського Центру Порозуміння із пропозицією провести презентаційні семінари про програми відновного правосуддя для курсантів інституту, а також для слухачів курсів підвищення кваліфікації, серед яких переважно були представники Кримінальної міліції у справах неповнолітніх. Наразі обговорюється питання про розширення співпраці та включення навчальних модулів про відновні підходи та програми відновного правосуддя до навчальних програм Інституту.

Громадські організації

Із кінця 2005 року налагодилася співпраця Українського Центру Порозуміння із Християнським Дитячим Фондом. Спершу спільна робота над Національним планом дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дітей та обмін інформацією, потім – спільна організація семінару професора О.Дріджера про "Роль та місце програм відновного правосуддя у соціальній роботі" та залучення фахівців УЦП до впровадження сімейних групових нарад дали змогу підписати Угоду про співпрацю та обмін досвідом у виконанні проектів Європейської комісії.

Участь у робочій групі із запровадження ювенальної юстиції в Україні дозволила познайомитися з багатьма фахівцями, зокрема із представниками Фондації "Захист прав дітей". Зацікавленість у пошуку ефективних шляхів роботи з неповнолітніми правопорушниками призвела до взаємозалучення фахівців УЦП та Фондації до реалізації поточних проектів.

Серед партнерських організацій слід відмітити також активну позицію Правозахисної організації сиріт "Віра в майбутнє" (м. Івано-Франківськ), яка отримала підтримку від міжнародних фондів на реалізацію проекту "Медіація – засіб профілактики злочинності серед неповнолітніх", а також "Сумську ініціативу" (м. Суми), яка виграла тендер на розвиток практики відновного правосуддя в регіоні від міської державної адміністрації, Луганську обласну групу медіації, яка отримала фінансування на розвиток програм відновного правосуддя в рамках проектів «Медіації для громади» та «Впровадження відновних підходів у роботу з неповнолітніми правопорушниками в громаді». У м.Львові для забезпечення стабільного розвитку медіації здійснюється ініціатива щодо створення благодійного фонду «Простір без конфлікту», місією якого є забезпечення комплексного аналізу проблем альтернативних способів вирішення конфліктів, зокрема відновного правосуддя, встановлення можливості більш ширшого впровадження у практичну роботу цих програм та визначення потреб удосконалення законодавчого забезпечення цієї сфери.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

На сьогодні з впевненістю можна сказати, що протягом останніх двох років в Україні було закладено міцний фундамент для розвитку програм відновного правосуддя і ці процеси вже не залежать від термінів завершення того чи іншого проекту. Програми відновного правосуддя мають майбутнє, про що свідчать напрацьовані практичні результати, кроки, що здійснено у напрямку інституціоналізації програм відновного правосуддя, розвиток подальших ініціатив.

Підсумовуючи досягнуте, окремо варто виділити діяльність щодо законодавчого врегулювання застосування програм відновного правосуддя, що відбувається як на національному, так і на регіональному рівнях. Так, практика впровадження медіації в кримінальних справах в регіонах України спирається на розроблені механізми співпраці з органами правової системи (судами, кримінальною міліцією у справах неповнолітніх, управліннями кримінально-виконавчої інспекції, службами у справах неповнолітніх) які, хоч і мають експериментальний характер, але є перспективними з точки зору подальшого законодавчого закріплення.

На національному рівні можливості впровадження програм відновного правосуддя визначаються постановами Пленуму Верховного Суду України, в яких суддям рекомендовано активно залучати громадські організації задля вирішення питань примирення потерпілого та правопорушника та усунення завданої злочиним шкоди.

Значним кроком вперед стала розробка робочою групою при Міністерстві юстиції України проекту Концепції законодавчого врегулювання застосування програм відновного правосуддя (медіації) в кримінальному судочинстві України. В Концепції визначено основні кроки, що мають бути здійснені у напрямку інституціоналізації відновного підходу, проаналізовано потенційні перешкоди та можливості їх подолання. Проект Концепції було схвалено спільнотою медіаторів та організацій, які впроваджують відновне правосуддя, а також науковцями та фахівцями у галузі права. Наступними кроками щодо забезпечення законодавчого врегулювання є затвердження Концепції Кабінетом Міністрів України та розробка відповідних законодавчих пропозицій, зокрема, щодо внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України.

Міцним підґрунтям розвитку відновного правосуддя є громадські організації, які стали партнерами проекту та розвивають практику медіації в кримінальних справах у АР Крим, містах Одесі, Сумах, Івано-Франківську, Харкові, Луганську, Чернівцях та Львові. Їх праця дала змогу накопичити необхідний для проведення оцінки практичний досвід, довести актуальність розвитку відновного правосуддя у кожному регіоні, допомогти конкретним людям, які потерпіли від злочину чи скоїли його. Незалежні експерти, які проводили оцінку впровадження програм відновного правосуддя в Україні, дали схвальні відгуки цьому процесу та окремо відзначили успіх, який було досягнуто в цій сфері за порівняно незначний проміжок часу.

Подальше практичне впровадження програм відновного правосуддя є таким же важливим, як і його законодавче закріплення. Наступним кроком у розвитку програм відновного правосуддя в Україні є реалізація дворічного проекту щодо створення Центрів відновного правосуддя в громадах. До участі у проекті буде залучено недержавні організації в регіонах, які вже довели свою спроможність та бажання реалізовувати відновні підходи. Концепція проекту передбачає розробку моделі Центру відновного правосуддя в громаді та розвиток цієї моделі в регіонах

України та у м. Києві та області. Зокрема, планується, що Центри, окрім проведення програм відновного правосуддя, зможуть також забезпечувати учасникам кримінальних ситуацій цілий комплекс послуг, спрямованих на надання підтримки потерпілим та правопорушникам, шляхом співпраці з іншими соціальними агенціями. Центри відновного правосуддя в громадах покликані слугувати інструментом побудови безпечних спільнот, надання громадам можливості впливати на рівень злочинності та наділення їх відповідальністю за створення умов для ресоціалізації правопорушників.

Ініціатива Українського Центру Порозуміння щодо впровадження програм відновного правосуддя здобула значну підтримку як серед громадськості, так і серед державних інститутів та органів правової системи. Це свідчить про актуальність питання розвитку ефективних шляхів реагування на злочин і дає право стверджувати, що в рамках проекту "Відновна соціальна трансформація" було закладено надійне підґрунтя для подальшого успішного впровадження відновних підходів до правової системи України.

Додаток 1.

МЕХАНІЗМ СПІВПРАЦІ МІЖ РАЙОННИМ СУДОМ М. КИЄВА ТА БО “УКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР ПОРОЗУМІННЯ” ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМ ПРИМИРЕННЯ ПОТЕРПІЛИХ ТА ПРАВОПОРУШНИКІВ

1. Предмет спільної діяльності.

БО “Український Центр Порозуміння” та районний суд м. Києва здійснюють спільну діяльність щодо надання можливості особам, які вчинили суспільно небезпечне діяння, та потерпілим від злочинів брати участь у програмі примирення, яка сприяє прийняттю правопорушниками відповідальності за усунення завданої шкоди, попередженню протиправної поведінки в майбутньому та забезпеченню прав потерпілих від злочину.

Експеримент з впровадження програм примирення потерпілих та правопорушників відбувається за підтримки Верховного Суду України та Міністерства юстиції України.

Взаємодія БО “Український Центр Порозуміння” та районного суду у м. Києві відбувається в межах чинного законодавства та за погодженим механізмом співпраці.

Організація програм примирення потерпілих та правопорушників можлива у справах про злочини невеликої тяжкості, які було скоєно вперше, у справах приватного обвинувачення, а також у справах будь-якої категорії, де потерпілою стороною є фізична особа (окрім випадків організованої злочинності) за наявності добровільної згоди потерпілого та обвинуваченого (підсудного).

Додатковими умовами для організації процедури примирення є:

- факт визнання правопорушником вчинення ним суспільно небезпечного діяння;
- добровільна згода потерпілого та правопорушника брати участь у програмі примирення;
- збереження конфіденційності процесу.

2. Підготовка умов для співпраці.

БО “Український Центр Порозуміння” (надалі Центр) взаємодіє з районним судом на підставі угоди про спільну діяльність. У ній вказано механізм спільної діяльності, його юридичні межі та можливості використання результатів програм примирення у кримінальному провадженні справи згідно чинного законодавства.

3. Механізм співпраці та організація програм примирення потерпілих та правопорушників

Інформування потенційних учасників програм примирення.

Інформація про діяльність Центру і його можливості, права та обов'язки щодо організації процедури примирення, та контактна інформація розміщується в доступному для відвідувачів місці у приміщенні районного суду у м. Києві, поряд з інформацією про розпорядок роботи суду.

Суддя, під час інформування учасників кримінального процесу про можливості примирення та його наслідки надає особі, що вчинила суспільно небезпечне діяння, інформацію про можливість участі у програмі примирення потерпілих та правопорушників та контакти Центру.

У випадку, коли особа, що вчинила суспільно небезпечне діяння ініціює процедуру примирення, суддя надає Центру інформацію про потерпілу особу (прізвище, ім'я, контактні дані).

Працівники Центру, згідно законодавства України, дають зобов'язання про нерозголошення отриманих даних.

Організація програми примирення потерпілих та правопорушників.

Після звернення особи, що вчинила суспільно небезпечне діяння, до Центру, його працівники, що пройшли відповідне навчання, проводять окрему зустріч з правопорушником. Метою зустрічі є отримання інформації про особу правопорушника, його ставлення до вчиненого злочину, бажання здійснити кроки щодо усунення завданої злочином шкоду.

У випадку отримання добровільної згоди правопорушника брати участь у програмі примирення, працівники Центру зв'язуються з потерпілим та проводять з ним окрему зустріч. Метою зустрічі є надання можливості потерпілому висловити свої почуття та переживання, проаналізувати те, що сталось, та визначити шкоду, яку було нанесено злочином.

Після отримання добровільної згоди як потерпілого, так і правопорушника брати участь у програмі примирення, організовується їх спільна зустріч. У процедурі примирення може брати участь будь-яка особа, присутність якої потерпілим чи правопорушником визнано доцільною. Наприклад, особа, яка є авторитетом для правопорушника і яка може позитивно впливати на його поведінку – батьки, друзі, сусіди, тренер і т.д. Представники служби у справах неповнолітніх або соціальної служби для молоді також можуть бути присутніми на спільній зустрічі у випадку необхідності.

Результатом процедури примирення потерпілого та правопорушника є згода, до якої вони дійшли. Ця згода оформлюється у вигляді договору примирення, типову форму якого буде розроблено спільно з представниками районного суду у м. Києві.

4. Долучення документів.

Суддя може прийняти рішення про можливість долучення договору про примирення і документів, які підтверджують його виконання до матеріалів справи у випадку клопотання потерпілого чи підсудного (обвинуваченого) або їх законних представників.

5. Можливі юридичні наслідки доручення договору про примирення та документів, що підтверджують його виконання до матеріалів справи.

Суддею в кожному випадку у відповідності до норми кримінального кодексу України, яка буде застосовуватись, для особи яка вчинила суспільно-небезпечне протиправне діяння, визначаються наслідки примирення, дійового щирого каяття, відшкодування шкоди: або звільненні від кримінальної відповідальності, або врахування обставин, що пом'якшують покарання.

Суд може використати результати примирення та закрити кримінальну справу у випадку вчинення неповнолітньою особою злочину невеликої тяжкості, звільнивши неповнолітнього підсудного від кримінальної відповідальності та застосувавши до нього примусові заходи виховного характеру (ст.97 КК). Крім цього, суд може звільнити неповнолітнього підсудного на підставі його дійового каяття (ст. 45 КК) або примирення з потерпілим (ст. 46 КК). У випадку вчинення неповнолітнім підсудним злочину невеликої або середньої тяжкості, суд може врахувати результати примирення та передати неповнолітнього на поруки колективу підприємства, установи чи організації (ст. 47 КК).

Суддя також може врахувати примирення сторін як обставину, що пом'якшує покарання під час винесення вироку (п.2 ч.1 та ч.2 ст. 66 КК) або призначити більш м'яке покарання, ніж передбачено законом за вчинення особливо тяжкого, тяжкого або середньої тяжкості злочину (ст.69 КК).

Суд може врахувати наслідки примирення та прийняти рішення про звільнення підсудного від покарання із застосуванням до нього примусових заходів виховного характеру в разі вчинення неповнолітнім підсудним злочину невеликої або середньої тяжкості (ст.105 КК). Крім цього, суд може прийняти рішення про звільнення підсудного від покарання з випробуванням у випадку його засудження до позбавлення волі (ст.104 КК).

Суд може врахувати наслідки медіації при призначенні покарання та прийняти рішення про звільнення підсудного від покарання з випробуванням, в залежності від призначеного покарання, особи підсудного та тяжкості вчиненого злочину (ст.75 КК)

Суддя може використати результати примирення для закриття кримінальної справи на підставі п. 1 ст. 27 КПК у випадку примирення винного та потерпілого в справах приватного обвинувачення.

Додаток 2

МЕХАНІЗМ СПІВПРАЦІ МІЖ “УКРАЇНСЬКИМ ЦЕНТРОМ ПОРОЗУМІННЯ” І РАЙОННИМ ВІДДІЛОМ УМВС УКРАЇНИ У М. КИЄВІ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМ ПРИМИРЕННЯ ПОТЕРПІЛИХ ТА ПРАВОПОРУШНИКІВ³⁶

1. Предмет спільної діяльності.

БО “Український Центр Порозуміння” та районний відділ УМВС України у м. Києві здійснюють спільну діяльність щодо надання можливості особам, які вчинили суспільно небезпечне діяння, та потерпілим від злочинів брати участь у програмі примирення, яка сприяє прийняттю правопорушниками відповідальності за усунення завданої шкоди, попередженню протиправної поведінки в майбутньому та забезпеченню прав потерпілих від злочину. Експеримент з впровадження програм примирення потерпілих та правопорушників відбувається за підтримки Верховного Суду України та Міністерства юстиції України.

Взаємодія БО “Український Центр Порозуміння” та районного відділу УМВС у м. Києві відбувається в межах чинного законодавства та за погодженим механізмом співпраці.

Організація програм примирення потерпілих та правопорушників можлива у справах будь-якої категорії, де потерпілою виступає фізична особа (окрім випадків організованої злочинності).

Додатковими умовами для організації процедури примирення є:

- факт визнання правопорушником вчинення ним суспільно небезпечного діяння;
- добровільна згода потерпілого та правопорушника брати участь у програмі примирення;
- збереження конфіденційності процесу.

2. Підготовка умов для співпраці.

БО “Український Центр Порозуміння” (надалі Центр) взаємодіє з районним відділом УМВС на підставі угоди про спільну діяльність. Вона визначає механізм спільної діяльності, його юридичні межі та можливості використання результатів програм примирення у кримінальному провадженні справи згідно чинного законодавства.

3. Механізм співпраці та організація програм примирення потерпілих та правопорушників

Інформування потенційних учасників програм примирення.

Інформація про діяльність Центру і його можливості, права та обов'язки щодо організації процедури примирення, та контактна інформація розміщується в доступному для візитерів місці у приміщенні районного відділу УМВС України у м. Києві.

Після пред'явлення обвинувачення і закінчення збору доказів по справі, слідчий надає особі, що вчинила суспільно небезпечне діяння, інформацію про можливість участі у програмі примирення потерпілих та правопорушників та контакти Центру.

³⁶ Доповнено Український Центром Порозуміння у 2005 році згідно експертного висновку відповідності розробленого механізму співпраці чинному законодавству України, наданого Академією прокуратури України при Генеральній прокуратурі України.

У випадку, коли особа, що вчинила суспільно небезпечне діяння ініціює процедуру примирення, слідчий надає Центру інформацію про потерпілу особу (прізвище, ім'я, контактні дані).

Працівники Центру, згідно ст. 121 КПК України, дають зобов'язання про нерозголошення отриманих даних досудового слідства.

Організація програми примирення потерпілих та правопорушників.

Після звернення особи, що вчинила суспільно небезпечне діяння, до Центру, його працівники, що пройшли відповідне навчання, проводять окрему зустріч з правопорушником. Метою зустрічі є отримання інформації про особу правопорушника, його ставлення до вчиненого злочину, бажання здійснити кроки щодо усунення завданої злочином шкоду.

У випадку отримання добровільної згоди правопорушника брати участь у програмі примирення, працівники Центру зв'язуються з потерпілим та проводять з ним окрему зустріч. Метою зустрічі є надання можливості потерпілому висловити свої почуття та переживання, проаналізувати те, що сталось, та визначити шкоду, яку було нанесено злочином.

Після отримання добровільної згоди як потерпілого, так і правопорушника брати участь у програмі примирення, організовується їх спільна зустріч. У процедурі примирення може брати участь будь-яка особа, присутність якої потерпілим чи правопорушником визнано доцільною. Наприклад, особа, яка є авторитетом для правопорушника і яка може позитивно вплинути на його поведінку – батьки, друзі, сусіди, тренер і т.д. Представники служби у справах неповнолітніх або соціальної служби для молоді також можуть бути присутніми на спільній зустрічі у випадку необхідності.

Результатом процедури примирення потерпілого та правопорушника є згода, до якої вони дійшли. Ця згода оформлюється у вигляді договору примирення, типову форму якого розроблено спільно з представниками районного відділу УМВС.

4. Долучення документів.

У випадку клопотання однією із сторін про долучення договору примирення і документів, які підтверджують його виконання, до матеріалів справи слідчий може прийняти рішення про можливість їх долучення до матеріалів справи.

5. Наслідки долучення документів до справи.

Слідчим, прокурором чи суддею в кожному випадку у відповідності до норми кримінального кодексу України, яка буде застосовуватись, для особи яка вчинила суспільно-небезпечне протиправне діяння, визначаються наслідки примирення, дійового щирого каяття, відшкодування шкоди: або звільненні від кримінальної відповідальності, або обставина, що пом'якшує покарання.

Слідчий може використати результати примирення для винесення постанови про направлення кримінальної справи до суду для вирішення питання про звільнення підсудного від кримінальної відповідальності на підставі п.1, 2, 3, 4 ст. 7-1 Кримінально-процесуального кодексу (КПК) України (закриття кримінальної справи у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 Кримінального Кодексу (КК), з примиренням підсудного з потерпілим (ст. 46 КК), із застосуванням до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру в порядку, передбаченому ст. 447 КПК, з передачею особи на поруки колективу підприємства, установи чи організації (ст. 47 КК).

Додаток 3

МЕХАНІЗМ СПІВПРАЦІ МІЖ РАЙОННИМ ВІДДІЛОМ КРИМІНАЛЬНОЇ МІЛІЦІЇ У СПРАВАХ НЕПОВНОЛІТНІХ У М. КИЄВІ ТА БО “УКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР ПОРОЗУМІННЯ”ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМ ПРИМИРЕННЯ ПОТЕРПІЛИХ ТА ПРАВОПОРУШНИКІВ³⁷

1. Предмет спільної діяльності.

БО “Український Центр Порозуміння” та районний відділ кримінальної міліції у справах неповнолітніх у м. Києві здійснюють спільну діяльність щодо надання можливості особам, які вчинили суспільно небезпечне діяння, та потерпілим від злочинів брати участь у програмі примирення, яка сприяє прийняттю правопорушниками відповідальності за усунення завданої шкоди, попередженню протиправної поведінки в майбутньому та забезпеченню прав потерпілих від злочину.

Взаємодія БО “Український Центр Порозуміння” та районного відділу кримінальної міліції у справах неповнолітніх у м. Києві відбувається в межах експерименту, що не суперечить нормам чинного законодавства, за погодженням механізмом співпраці та на етапі сформованого обвинувального висновку.

Організація програм примирення потерпілих та правопорушників можлива у справах будь-якої категорії, де потерпілою стороною є фізична особа (окрім випадків організованої злочинності). Додатковими умовами для організації процедури примирення є:

- факт визнання правопорушником вчинення ним суспільно небезпечного діяння;
- добровільна згода потерпілого та правопорушника брати участь у програмі примирення;
- збереження конфіденційності процесу.

2. Підготовка умов для співпраці.

БО “Український Центр Порозуміння” (надалі Центр) взаємодіє з районним відділом УМВС на підставі угоди про спільну діяльність. У ній зазначається: обов'язки сторін, механізм спільної діяльності, його юридичні межі та можливості використання результатів програм примирення у кримінальному провадженні справи згідно чинного законодавства.

3. Механізм співпраці та організація програм примирення потерпілих та правопорушників.

Інформування неповнолітніх правопорушників та потерпілих про можливість участі у програмі примирення.

Інформація про діяльність Центру і його можливості, права та обов'язки щодо організації процедури примирення та контактна інформація розміщується у доступному для відвідувачів місці у приміщенні районного відділу кримінальної міліції у справах неповнолітніх у м. Києві.

³⁷ Розроблено Українським Центром Порозуміння у 2005 році згідно **експертного висновку**, наданого Академією Прокуратури України при Генеральній прокуратурі України, щодо відповідності чинному законодавству України розроблених Центром механізмів впровадження програм примирення потерпілих і правопорушників, а також згідно листа Міністерства внутрішніх справ № 13596/Мс від 24 вересня 2005 року.

Після пред'явлення обвинувачення і закінчення збору доказів по справі, слідчий надає неповнолітньому, що вчинив суспільно небезпечне діяння, його батькам чи законним представникам, а також потерпілій особі, інформацію про можливість участі у програмі примирення потерпілих та правопорушників та контакти Центру.

Організація програми примирення потерпілих та правопорушників.

Після звернення особи, що вчинила суспільно-небезпечне діяння, до Центру, його працівники, що пройшли відповідне навчання, проводять окрему зустріч з неповнолітнім правопорушником та його батьками чи законними представниками. Метою зустрічі є отримання інформації про особу правопорушника, його ставлення до вчиненого злочину, бажання здійснити кроки щодо усунення завданої злочином шкоди, а також можливостей його найближчого соціального оточення позитивно впливати на поведінку неповнолітнього.

У випадку отримання добровільної згоди правопорушника брати участь у програмі примирення, працівники Центру зв'язуються з потерпілим та проводять з ним окрему зустріч. Метою зустрічі є надання можливості потерпілому висловити свої почуття та переживання, проаналізувати те, що сталось, та визначити шкоду, яку було нанесено злочином.

Після отримання добровільної згоди як потерпілого, так і неповнолітнього правопорушника (а також його батьків чи законних представників), брати участь у програмі примирення, організовується їх спільна зустріч. У процедурі примирення може брати участь будь-яка особа, присутність якої потерпілим чи правопорушником визнано доцільною. Наприклад, особа, яка є авторитетом для правопорушника і яка може позитивно впливати на його поведінку – батьки, друзі, сусіди, тренер і т.д. Представники служби у справах неповнолітніх або соціальної служби для молоді також можуть бути залучені до спільної зустрічі у разі необхідності.

Результатом процедури примирення потерпілого та правопорушника є згода, до якої вони дійшли. Ця згода оформлюється у вигляді договору примирення, типову форму якого буде погоджено з представниками районного відділу кримінальної міліції у справах неповнолітніх.

4. Долучення документів.

Слідчий може прийняти рішення про можливість долучення договору примирення і документів, які підтверджують його виконання, до матеріалів справи у випадку клопотання однієї з сторін справи.

5. Наслідки долучення документів до справи.

Слідчим, прокурором чи суддею, в кожному випадку у відповідності до норми кримінального кодексу України, яка буде застосовуватись, для особи яка вчинила суспільно-небезпечне протиправне діяння, визначаються наслідки примирення, дійового щирого каяття, відшкодування шкоди: або звільнення від кримінальної відповідальності, або врахування обставини, що пом'якшує покарання.

Слідчий може використати результати примирення для винесення постанови про направлення кримінальної справи до суду для вирішення питання про звільнення підсудного від кримінальної відповідальності на підставі п.1, 2, 3, 4 ст. 7-1 Кримінально-процесуального кодексу (КПК) України (закриття кримінальної справи у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 Кримінального Кодексу (КК)), з примиренням підсудного з потерпілим (ст. 46 КК), із застосуванням до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру в порядку, з передачею особи на поруки колективу підприємства, установи чи організації (ст. 47 КК).

Додаток 4

МЕХАНІЗМ СПІВПРАЦІ МІЖ “УКРАЇНСЬКИМ ЦЕНТРОМ ПОРОЗУМІННЯ” І РАЙОННОЮ ПРОКУРАТУРОЮ М. КИЄВА ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМ ПРИМИРЕННЯ ЖЕРТВИ ТА ПРАВОПОРУШНИКА

1. Підготовка умов для співпраці.

“Український Центр Порозуміння” (надалі Центр) взаємодіє з районною прокуратурою на підставі договору про спільну діяльність. У договорі вказано механізм спільної діяльності, його юридичні межі та форму договору примирення.

2. Механізм співпраці та організація програм примирення жертви та правопорушника.

Прокурор або слідчий районної прокуратури, прийнявши рішення про співпрацю з Центром, на підставі договору про спільну діяльність, надає представнику Центра – координатору програм примирення потерпілого і правопорушника (надалі – координатор) інформацію про наявні кримінальні справи. Метою цього є одержання координатором інформації щодо сторін (прізвище, ім'я, по-батькові, адреси та телефони), суть обвинувачення та факт того, чи визнав правопорушник свою участь у вчиненому злочині. Прокурор або слідчий передає інформацію координатору **лише за повної згоди сторін і тільки після винесення обвинувального висновку.**

Необхідним критерієм для можливості вирішення справи шляхом примирення є наявність потерпілого, правопорушника та визнання правопорушником факту вчинення злочину. Після одержання інформації від прокурора або слідчого, координатор передає її ведучому програми примирення жертви та правопорушника і забезпечує своєчасне проведення програми до початку судового розгляду.

Ведучий зв'язується і зустрічається окремо з потерпілим, правопорушником та іншими зацікавленими у справі особами. Необхідними умовами для проведення зустрічі є:

- наявність потерпілого та правопорушника;
- визнання правопорушником факту своєї участі у злочині;
- добровільність участі сторін;
- конфіденційність.

Коли ведучий визначить, що по даній справі можливе проведення програми примирення, він під час попередньої зустрічі зі сторонами пояснює їм мету програми, її процедуру та можливі юридичні наслідки. Лише після попередньої зустрічі зі сторонами ведучий організовує їх спільну зустріч – процедуру примирення.

У процедурі примирення може брати участь будь-яка особа, присутність якої буде доцільна. Наприклад, особа, яка є авторитетом для правопорушника і яка може позитивно вплинути на його поведінку – батьки, друзі, сусіди, тренер і т.д. Представники служби у справах неповнолітніх або соціальної служби для молоді також можуть бути присутніми на спільній зустрічі у випадку необхідності.

Результатом спільної зустрічі потерпілого та правопорушника є згода, до якої вони дійшли. Ця згода оформлюється у вигляді договору примирення, типову форму якого узгоджено спільно з представниками прокуратури.

3. Долучення документів.

У випадку клопотання однією із сторін про долучення договору примирення і документів, які підтверджують його виконання, до матеріалів справи, слідчий може прийняти рішення про можливість їх долучення до матеріалів справи.

4. Наслідки долучення документів до справи.

Прокурор або слідчий може використати результати примирення для винесення постанови про направлення кримінальної справи до суду для вирішення питання про звільнення підсудного від кримінальної відповідальності на підставі п.1, 2, 3, 4 ст. 7-1 Кримінально-процесуального кодексу (КПК) України (закриття кримінальної справи у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 Кримінального Кодексу (КК), з примиренням підсудного з потерпілим (ст. 46 КК), із застосуванням до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру в порядку, передбаченому ст. 447 КПК, з передачею особи на поруки колективу підприємства, установи чи організації (ст. 47 КК).

Додаток 5

МЕХАНІЗМ СПІВПРАЦІ МІЖ “УКРАЇНСЬКИМ ЦЕНТРОМ ПОРОЗУМІННЯ” І РАЙОННОЮ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЮ ІНСПЕКЦІЄЮ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМ ПРИМИРЕННЯ ПОТЕРПІЛИХ ТА ПРАВОПОРУШНИКІВ НА ЕТАПІ ПІДГОТОВКИ ДОСУДОВОГО ЗВІТУ

1. Підготовка умов для співпраці.

“Український Центр Порозуміння” (надалі Центр) взаємодіє з районною кримінально-виконавчою інспекцією на основі угоди з Державним департаментом України з питань виконання покарань (Угода № 33) про співробітництво щодо виконання проекту “Експеримент з гуманізації кримінального судочинства шляхом підготовки матеріалів та реалізації програм примирення потерпілих та правопорушників”.

2. Механізм співпраці та організація програм примирення потерпілого та правопорушника.

У разі отримання інформації про справу для підготовки досудового звіту інспектор кримінально-виконавчої інспекції проводить особисту бесіду з правопорушником, інформує його про можливість участі у програмі примирення потерпілих та правопорушників. В разі отримання згоди правопорушника, на підставі договору про спільну діяльність, інспектор надає представнику Центра – ведучому програм примирення потерпілого і правопорушника – інформацію щодо сторін кримінальної ситуації (прізвище, ім'я, по-батькові, адреси та телефони), суть обвинувачення та факт того, чи визнав правопорушник свою участь у вчиненому злочині.

Необхідним критерієм для можливості вирішення справи шляхом примирення є наявність потерпілого, правопорушника, визнання правопорушником факту вчинення злочину та добровільна згода сторін на участь у програмі.

Після отримання інформації від інспектора ведучий зв'язується і зустрічається окремо з потерпілим, правопорушником та іншими зацікавленими у справі особами.

Коли ведучий визначить, що по даній справі можливе проведення програми примирення, він під час попередньої зустрічі зі сторонами пояснює їм мету програми, її процедуру та можливі юридичні наслідки. Лише після попередньої зустрічі зі сторонами ведучий організовує їх спільну зустріч – процедуру примирення.

У процедурі примирення може брати участь будь-яка особа, присутність якої буде доцільна. Наприклад, особа, яка є авторитетом для правопорушника і яка може позитивно вплинути на його поведінку – батьки, друзі, сусіди, тренер і т.д. Представники служби у справах неповнолітніх або соціальної служби для молоді, також можуть бути присутніми на спільній зустрічі у випадку необхідності.

Результатом спільної зустрічі потерпілого та правопорушника є згода про відшкодування завданої шкоди та здійснення необхідних кроків для запобігання протиправної поведінки правопорушника в майбутньому. Ця згода оформлюється у вигляді договору, типову форму якого узгоджено спільно з представниками кримінально-виконавчої інспекції.

3. Долучення документів.

Після проведення програми примирення потерпілих та правопорушників ведучий надає інспектору кримінально-виконавчої інспекції копію договору, укладеного між потерпілим та правопорушником, яка може бути включена до матеріалів досудового звіту.

Також, в процесі судового розгляду справи сторони можуть внести клопотання про долучення договору і документів, які підтверджують його виконання, до матеріалів справи.

3.1. Юридичні наслідки примирення між потерпілим та правопорушником.

Суд може використати результати примирення та закрити кримінальну справу у випадку вчинення неповнолітньою особою злочину невеликої тяжкості, звільнивши неповнолітнього підсудного від кримінальної відповідальності та застосувавши до нього примусові заходи виховного характеру (ст.97 КК). Крім цього, суд може звільнити неповнолітнього підсудного на підставі його дійового каяття (ст. 45 Кримінального Кодексу КК) або примирення з потерпілим (ст. 46 (КК)). У випадку вчинення неповнолітнім підсудним злочину невеликої або середньої тяжкості, суд може врахувати результати медіації та передати неповнолітнього на поруки колективу підприємства, установи чи організації (ст. 47 КК).

Суддя також може врахувати примирення сторін як обставину, що пом'якшує покарання під час винесення вироку (п.2 ч.1 та ч.2 ст. 66 КК) або призначити більш м'яке покарання, ніж передбачено законом за вчинення особливо тяжкого, тяжкого або середньої тяжкості злочину (ст.69 КК).

Суд може врахувати наслідки примирення та прийняти рішення про звільнення підсудного від покарання із застосуванням до нього примусових заходів виховного характеру в разі вчинення неповнолітнім підсудним злочину невеликої або середньої тяжкості (ст.105 КК). Крім цього, суд може прийняти рішення про звільнення підсудного від покарання з випробуванням у випадку його засудження до позбавлення волі (ст.104 КК).

3.2. Юридичні наслідки медіації щодо справ приватного обвинувачення.

Суддя може використати результати примирення для закриття кримінальної справи на підставі п.1 ст. 27 КПК у випадку примирення винного і потерпілого в справах приватного обвинувачення.

3.3. Юридичні наслідки медіації щодо інших категорій справ.

Суд може використати результати примирення для звільнення підсудного від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК), з примиренням підсудного з потерпілим (ст. 46 КК), з передачею особи на поруки колективу підприємства, установи чи організації (ст. 47 КК).

Суддя також може врахувати примирення сторін як обставину, що пом'якшує покарання під час винесення вироку (п.2 ч.1 та ч.2 ст. 66 КК) або призначити більш м'яке покарання, ніж передбачено законом за вчинення особливо тяжкого, тяжкого або середньої тяжкості злочину (ст.69 КК).

Суд може врахувати наслідки примирення при призначенні покарання та прийняти рішення про звільнення підсудного від покарання з випробуванням, в залежності від призначеного покарання, особи підсудного та тяжкості вчиненого злочину (ст.75 КК).

Додаток 6

МЕХАНІЗМ СПІВПРАЦІ МІЖ УКРАЇНСЬКИМ ЦЕНТРОМ ПОРОЗУМІННЯ ТА РАЙОННОЮ СЛУЖБОЮ У СПРАВАХ НЕПОВНОЛІТНІХ М. КИЄВА

“Український Центр Порозуміння” (надалі Центр) взаємодіє з районною службою у справах неповнолітніх (надалі Служба) на підставі угоди про співпрацю.

Служба у справах неповнолітніх взаємодіє з громадською організацією “Український Центр Порозуміння” в рамках програми примирення потерпілих та правопорушників з метою профілактики злочинності серед неповнолітніх та застосування заходів виховного характеру до неповнолітніх, що здійснили правопорушення.

Програма примирення потерпілих та правопорушників, або медіація в кримінальних справах, – це процес пошуку до або під час кримінального процесу взаємоприйняттого рішення щодо усунення завданої правопорушенням шкоди між потерпілим та правопорушником за посередництва компетентної особи – медіатора.

Взаємодія між Центром та Службою в рамках програми примирення потерпілих та правопорушників передбачає:

1. Інформування координатора Служби розв’язання конфліктів Центру про наявні на обліку Служби випадки вчинення правопорушення неповнолітніми, що включає інформацію про ім’я, контактні дані правопорушника та суть справи.

2. Розміщення в приміщення Служби оголошення про можливість участі неповнолітніх правопорушників та їх батьків у програмі примирення потерпілих та правопорушників.

3. Залучення Центром неповнолітніх правопорушників до програми примирення, що здійснюється в межах такої діяльності:

- Проведення спеціалістами Центру попередньої бесіди з правопорушником та його батьками з метою інформування про програму, її можливості в конкретному випадку, сприяння усвідомленню правопорушником наслідків своїх вчинків та прийняттю на себе відповідальності по усуненню завданої правопорушенням шкоди.
- Проведення попередньої бесіди з потерпілим з метою інформування про програму, її можливості, та сприяння зменшенню емоційної напруги потерпілого.
- Проведення спеціалістами Центру спільної зустрічі по усуненню нанесеної правопорушенням шкоди (медіації) між правопорушником та потерпілим у межах програми примирення.
- Звітування Службі у справах неповнолітніх координатором Служби розв’язання конфліктів Центру про результати роботи щодо конкретного випадку, а саме:
 - надання Службі копії Угоди потерпілого та правопорушника про наміри брати участь в програмі;
 - надання Службі копії Угоди за результатами зустрічі по усуненню спричиненої шкоди (медіації);

- надання Службі інформаційного листа про місце, час проведення медіації, її учасників, факт примирення сторін кримінальної ситуації чи укладання ними угоди про відшкодування збитків;
- надання Службі інформаційного листа про факт виконання угоди учасниками зустрічі.

4. Дотримання загальних принципів програми примирення та законності.

Відповідно до Рекомендації № R (99)19, прийнятої Комітетом Міністрів Ради Європи 15 вересня 1999 р., **основними принципами програм примирення(медіації в кримінальних справа) є:**

- добровільність участі сторін – сторони мають право відмовитись від медіації на кожному її етапі;
- нейтральність медіатора – медіатор не повинен нав'язувати свої думки сторонам, навіть тоді, коли вважає, що знайшов найкращий спосіб вирішення проблеми;
- неупередженість медіатора – медіатор повинен однаково ставитися до сторін конфлікту та не мати власної зацікавленості у розв'язанні проблеми;
- конфіденційність медіації - як сторони, так і медіатор не можуть розголошувати, цитувати, переказувати третім особам чи іншим чином використовувати інформацію (письмову, усну, пряму чи опосередковану), що стала їм відома під час процесу медіації за винятком випадків, коли на це отримана згода сторін.

У практиці Українського Центру Порозуміння дотримання цих принципів забезпечується Етичним кодексом медіатора. Медіатор є сертифікованим спеціалістом Українського Центру Порозуміння.

Дотримання законності передбачає відповідальність Центру за конфіденційність наданої інформації про неповнолітніх, що стоять на обліку Служби, а також залучення неповнолітніх правопорушників до програми примирення лише за їх добровільною згодою та за згодою їх батьків чи законних представників.

Додаток 7

[ксерокопія листа]

ВИСНОВОК ЩОДО ВІДПОВІДНОСТІ ЧИННОМУ ЗАКОНОДАВСТВУ РОЗРОБЛЕНИХ "УКРАЇНСЬКИМ ЦЕНТРОМ ПОРОЗУМІННЯ" МЕХАНІЗМІВ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМ ПРИМИРЕННЯ В УКРАЇНІ

1 травня 2003 року

м. Київ

Відповідно до листа керівника "Українського Центру Порозуміння" від 4 квітня 003 року №17/2003 та доручення ректора Академії прокуратури України при генеральній прокуратурі України В.В.Богуцького від 07.04.03, згідно з Положенням про кафедру та Уставом Академії прокуратури України при Генеральній прокуратурі України мною, завідуючою кафедрою організації нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство Академії прокуратури України при Генеральній прокуратурі України старшим радником юстиції Ільковець Л.Б. додатково вивчені розроблені "Українським Центром Порозуміння" механізми впровадження програм примирення в Україні на предмет відповідності їх чинному законодавству України.

При цьому використані також дані, що їх одержано під час проведення занять із слідчими органів прокуратури України 1 лютого ц.р. разом із співробітниками Українського Центру Порозуміння", в ході яких було презентовано типову програму примирення.

Подібні програми примирення діють у різних країнах світу. Зокрема, в російській Федерації програми примирення діють протягом кількох років в 10 містах. Світовими лідерами у застосуванні програм примирення потерпілого (жертви) і Правопорушника є Нова Зеландія, Австралія, Сполучені Штати Америки, Канада, Нідерланди, Фінляндія, Норвегія.

Безумовно, впровадження програм примирення в Україні відіграватиме позитивну роль і сприятиме певною мірою виконанню завдань кримінального судочинства, впливатиме на вирішення проблеми відшкодування шкоди, заподіяної злочином. Слід зазначити також позитивну роль програм примирення у попередженні правопорушень, сприяння таких програм вихованню поваги людини до іншої людини та до закону.

З урахуванням чинного в Україні законодавства щодо застосування програм Примирення можливо висловити наступні рекомендації (висновки):

1. Механізм процедури примирення має базуватися на нижченаведених засадах:

а) інформація про діяльність Центру і його можливості, права та обов'язки при процедурі примирення, контактний зв'язок має бути розміщена на доступному для візитерів місці у приміщеннях правоохоронних органів та судів;

б) тільки особа, яка вчинила суспільно небезпечне протиправне діяння, ініціює процедуру примирення і має право (але не зобов'язана) звернутися за допомогою до координатора Центру. Саме таке вирішення питання щодо ініціатора примирення відповідатиме вимогам закону, зокрема Кримінального кодексу України, які передбачають як обставини, що пом'якшують покарання, та можуть стати підставою для подальшого звільнення від відповідальності за

вчинення злочинів невеликої тяжкості, щире каяття, добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди, а також примирення. У кожному випадку про щире каяття, прагнення до добровільного відшкодування збитку або примирення має свідчити добровільне волевиявлення особи, яка вчинила суспільне небезпечне протиправне діяння, а не спонукання особи до цього координатором Центру. Адже правопорушник став ініціатором конфлікту з потерпілим, він повинен стати так само ініціатором примирення. Добровільне волевиявлення особи, яка вчинила суспільне небезпечне протиправне діяння - єдиний критерій можливості застосування процедури примирення

При цьому не слід посилалися як на можливий критерій впровадження такої процедури визнання особою своєї вини: є непоодинокі випадки, коли злочини вчинено на ґрунті неприяних відносин, вину визнано, але особи не бажають примиритися.

Водночас слід погодитися з пропозицією Центру щодо обов'язкової умови для застосування процедури примирення - визнання факту правопорушення особою, яка його вчинила. Це виключить можливість недобросовісного використання процедури примирення для створення нових доказів на користь правопорушника;

в) потерпіла особа не може безпосередньо звернутися до Центру за допомогою координатора для вирішення питання щодо примирення, оскільки за змістом норм Кримінального кодексу Ініціатива щодо примирення повинна виходити від особи, яка вчинила суспільне небезпечне протиправне діяння, що й свідчить про можливість звільнення такої особи від кримінальної відповідальності або пом'якшення їй покарання.

Виключення з цього правила становить потерпіла особа у справах про злочини так званого приватного обвинувачення, передбачені ст.325, ч. 1 ст.126, ст.336 (в частині заподіяння шкоди правам та інтересам окремих громадян) Кримінального кодексу України, оскільки ч. 1 ст.27 КПК України прямо передбачає ініціативу потерпілого як у порушенні таких справ, так і у примиренні з правопорушником ;

г) в жодному випадку не можна нав'язувати процедуру примирення, право особи, яка вчинила суспільне небезпечне протиправне діяння, примиритися з потерпілим, у тому числі шляхом відшкодування шкоди, Їй зобов'язаний роз'яснити слідчий, прокурор, суддя;

д) немає потреби вносити зміни до чинного законодавства для того, щоб запровадити процедуру примирення за участі координаторів Центру. Натомість слід чітко визначити за допомогою слідчого, прокурора, судді, в кожному випадку у відповідності з нормою Кримінального кодексу України, яка буде застосовуватися, наслідки такого примирення, дійового щирого каяття, відшкодування шкоди для особи, яка вчинила суспільно небезпечне протиправне діяння: або звільнення від кримінальної відповідальності або обставина, що пом'якшує покарання.

За таких умов немає перешкод для впровадження процедури примирення у справах будь-якої категорії, де потерпілою виступає фізична особа - від заподіяння умисного легкого тілесного ушкодження (злочин невеликої тяжкості) до умисного вбивства, наприклад, з корисливих мотивів (особливо тяжкий злочин). У першому випадку наслідком примирення може стати звільнення особи від кримінальної відповідальності, у другому випадку суд зобов'язаний врахувати щире каяття, вибачення, реальне відшкодування майнової шкоди як обставину, яка пом'якшує покарання, що може бути призначене особі.

До такого ж висновку дійшли і слухачі Академії - слідчі органів прокурат; районного рівня з різних регіонів під час проведення занять з цих питань.

3. З огляду на зазначені у п.1 висновку принципи необхідно доопрацювати тип угоди про співпрацю Центру із судом, правоохоронними органами та прокуратурою.

В цих угодах зазначається, що координатор Центру, одержавши звернення особи, яка вчинила суспільне небезпечне протиправне діяння (злочин) про впровадження процедури примирення з потерпілою особою, звертається до особи, в провадженні якої перебуває кримінальна справа, з письмовим проханням надати для ознайомлення протягом чітко визначеного часу. Після цього координатор Центру проводить комплекс дій, спрямованих на примирення осіб. Результати примирення оформляються письмово надаються особі, в провадженні якої перебуває справа, для доручення їх до кримінальної справи. В кожному випадку ознайомлення з матеріалами справи координатор Центру дає письмове зобов'язання про нерозголошення її матеріалів відповідно до ст. 121 К України, яке також долучається до справи.

4. Впровадження в Україні програм примирення має відбуватися з урахуванням суспільної потреби, про яку має свідчити думка якомога ширшого загалу, одержана, наприклад, шляхом соціологічного опитування тощо. Одержані результати опитування дадуть змогу спрогнозувати (хоча б приблизно) поширеність застосування програм, а відтак фінансування.

*Завкафедрою організації нагляду за додержанням
законів органами, які проводять оперативно-розшукову
діяльність, дізнання та досудове слідство
Академії прокуратури України
при Генеральній прокуратурі України
старший радник юстиції*

Ільковець Л.Б.

Додаток 8

ЕТИЧНИЙ КОДЕКС МЕДІАТОРА “УКРАЇНСЬКОГО ЦЕНТРУ ПОРОЗУМІННЯ”

Метою даного Кодексу є визначення основних принципів та цінностей медіації. Недотримання даного кодексу є несумісним зі званням медіатора Українського Центру Порозуміння.

В цьому кодексі використовуються наступні поняття:

Медіація – це добровільний та конфіденційний процес переговорів, під час якого третя нейтральна сторона (медіатор) сприяє сторонам в пошуку такого варіанту вирішення конфлікту, який їх задовольняє .

Медіатор – посередник, який надає сторонам кваліфіковану допомогу щодо врегулювання конфлікту шляхом переговорів.

Сторони (сторона) – сторони (чи одна з сторін), які бажають вирішити суперечку за участі Медіатора (посередника).

Цей кодекс складається з таких розділів: – особиста етика, II – професійна етика, III – організаційна етика.

Розділ I. Особиста етика.

1. Принципи етики медіатора базуються на етичних нормах життя суспільства та дотриманні гідності людини.
2. Порушенням гідності медіатора є кожний вчинок, що порушує гідність його/її як людини та негативно впливає на авторитет і довіру до виконуваної професійної діяльності як медіатора.
3. Медіатор виконує свої обов'язки з дотриманням прав та свобод людини, незважаючи на стать, вік, расу, політичні переконання, займані посади та інші умовності.

Медіатор Українського Центру Порозуміння в своєму житті та діяльності керується наступними базовими цінностями та ідеями щодо природи людини, сутності конфліктів та пошуку шляхів їх розв'язання, відновлення душевної рівноваги:

- Віра в взаємозв'язок всіх речей і загальну людяність.
- Віра в важливість присутності посередника та його тісний контакт з сторонами для сприяння ефективному вирішенню конфлікту.
- Віра в цілющу функцію посередництва, яка втілюється через діалог та взаємодопомогу людей.
- Віра в потребу більшості людей жити в злагоді.
- Віра в бажання більшості людей змінюватись на краще під час набуття життєвого досвіду.
- Віра в здатність більшості людей знайти джерела внутрішньої сили для подолання ворожості, для особистісного зростання та допомоги іншим людям в схожих ситуаціях.
- Віра в притаманні всім людям почуття гідності та самовизначення, які перешкоджають униканню конфлікту.

Розділ II. Професійна етика.

Стаття 1. Добровільність.

1.1 Процес медіації розпочинається тоді, коли всі сторони добровільно висловили згоду на участь в ньому. Як сторони, так і медіатор, мають право відмовитись від даної процедури на будь-якому з її етапів.

1.2 Сторони мають право обирати кандидатуру медіатора чи просити замінити його/її на будь-якій стадії процесу.

Стаття 2. Конфіденційність.

Як сторони, так і медіатор не можуть розголошувати, цитувати, переказувати третім особам, чи як-небудь інакше використовувати інформацію (письмову, усну, пряму чи опосередковану), що стала їм відома під час процесу медіації. Положення цього пункту не розповсюджуються на випадки:

1/ коли сторони дали на це свою згоду;

2/ коли інформація використовується в безособовій формі в середовищі професіоналів з метою навчання та обміну досвідом;

3/ коли отримана інформація свідчить про реальну загрозу нанесення шкоди; в такому випадку медіатор повинен поінформувати відповідні органи, часто правоохоронні (в деяких випадках можна поінформувати осіб, яких це стосується).

Стаття 3. Неупередженість.

3.1 Медіатор діє однаково в інтересах обох сторін, незважаючи на вік, стать, соціальний статус, расу, колір шкіри, мову, релігію, політичні чи інші переконання, національне та соціальне походження, майнове, соціальне чи інше становище.

3.2 Медіатор під час участі в процесі переговорів повинен уникати внутрішнього конфлікту інтересів, коли його/її соціальні чи професійні стосунки з будь-яким учасником конфлікту чи його представником, що також бере участь в процесі, можуть вплинути на об'єктивність та призвести до появи упередженого ставлення.

Стаття 4. Нейтральність.

Медіатор не повинен мати особистої зацікавленості в певному варіанті вирішення конфлікту. Відповідно, медіатор не нав'язує сторонам свої судження чи будь-які варіанти вирішення спору.

Стаття 5. Взаємовідносини з клієнтом.

Медіатор зобов'язаний:

- 5.1 Поважати самовизначення сторін (самостійність, волевиявлення) – здатність учасників досягти добровільної згоди.
- 5.2 Підтримувати право учасників на особисте життя та конфіденційність, на відповідальне використання інформації, на взаємостосунки, що базуються на довірі.
- 5.3 Сприяти розумінню учасниками процесу медіації та особливої ролі медіатора в цьому процесі.
- 5.4 Забезпечити справедливу та неупереджену організацію та перебіг кожного з етапів процесу.
- 5.5 За вимогою учасників надавати їм інформацію щодо своєї кваліфікації, знань та досвіду.
- 5.6 Надавати консультації всім учасникам процесу за їх проханням з питань, що належать до його компетенції.

Розділ III. Організаційна етика.

Стаття 1. Взаємостосунки з колегами.

Медіатор зобов'язаний:

- 1.1 Поважати досвід, професійну підготовку та ефективність роботи колег та професійних працівників інших сфер, поширювати будь-яку необхідну співпрацю з метою підвищення якості послуг.
- 1.2 Поважати різні точки зору та практичний досвід колег, а також інших професійних працівників, нести індивідуальну відповідальність за публічну критику щодо їхньої роботи.
- 1.3 Уникати неконструктивної критики в щодо своїх колег.
- 1.4 Сприяти отриманню знань та досвіду шляхом обміну інформації з колегами та іншими професіоналами з метою підвищення кваліфікації.
- 1.5 Уникати участі в процесі врегулювання конфлікту якщо інший медіатор (медіатори) вже беруть участь в ньому, без попередньої згоди ведучого медіатора та сторін.
- 1.6 Надавати своїм колегам інформацію необхідну для сумісної діяльності у випадках, коли в конкретному процесі приймають участь більше, ніж один медіатор.

Стаття 2. Взаємостосунки з "Українським Центром Порозуміння".

Медіатор, як представник "Українського Центру Порозуміння", зобов'язується:

- 2.1 Своїми професійними якостями та відповідальним ставленням до роботи підтримувати репутацію організації та довіру до процесу медіації в цілому.
- 2.2 Уникати прямої чи опосередкованої критики методів роботи організації, процесу медіації в цілому, а також уникати інших дій, що можуть нанести шкоду репутації Центру чи його партнерів.
- 2.3 Приймати місію організації та сприяти втіленню ідей та цінностей Українського Центру Порозуміння.
- 2.4 Виносити на розгляд ради Українського Центру Порозуміння будь-які порушення етичного кодексу.

Додаток 9

СТАТУТ УКРАЇНСЬКОЇ АСОЦІАЦІЇ ПРАКТИКІВ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ³⁸ (ПРОЕКТ)

1. Загальні положення

1.1. Українська асоціація практиків відновного правосуддя, надалі – Асоціація є об'єднанням юридичних та фізичних осіб, які визнають і підтримують мету Асоціації. Асоціація є громадською, неполітичною організацією.

1.2. Асоціація створюється згідно Закону України “Про благодійництво та благодійні організації” як міжнародна членська благодійна організація. Організація діє на підставі Конституції України, чинного законодавства та інших нормативно-правових актів України, а також цього Статуту.

1.3. Принципи діяльності Асоціації та взаємодії її членів:

1. Добровільність.
2. Рівноправність членів.
3. Публічність і прозорість.
4. Обмін інформацією між членами Асоціації задля досягнення її мети.
5. Просування цінностей та принципів відновного правосуддя.
6. Співробітництво та рівноправне партнерство
7. Компетентність та відповідальність
8. Взаємна підтримка.

1.4. Асоціація створюється на невизначений термін і набуває статус юридичної особи після її державної реєстрації Міністерством юстиції України.

1.5. Асоціація має самостійний баланс, відокремлене майно, рахунки в установах банків, у тому числі валютні, а також необхідні печатки, штампи, бланки та інші реквізити, зразки яких затверджуються Правлінням Асоціації.

1.6. Асоціація може використовувати власну символіку і атрибутику: прапор, емблему, герб та інше. Зразки символіки і атрибутики Асоціації затверджуються Правлінням Асоціації та реєструються у встановленому законом порядку.

1.7. Асоціація поширює свою діяльність на територію України та інших держав.

1.8. Створені Асоціацією за межами України структурні підрозділи діють у порядку, передбаченому законодавством відповідних іноземних держав.

³⁸ Проект статуту Української асоціації практиків відновного правосуддя знаходиться на доопрацюванні. Остаточний варіант проекту може містити зміни.

1.9. Господарська діяльність Асоціації

1.9.1. Асоціація може засновувати свої підприємства, установи, організації для здійснення господарської діяльності.

1.9.2. Асоціація може поряд зі своєю основною діяльністю здійснювати підприємницьку діяльність, якщо інше не встановлено законом і якщо ця діяльність відповідає меті, для якої Асоціація була створена, та сприяє її досягненню.

1.10. Назва Асоціації:

1.10.1. українською мовою:

повна - "Українська асоціація практиків відновного правосуддя";

скорочена - "УАПВП".

1.10.2. англійською мовою:

повна - "Ukrainian Association of Restorative Justice Practitioners";

скорочена - "UARJP".

1.10.3. Російською мовою:

повна - «Украинская ассоциация практиков восстановительного правосудия»;

скорочена - "УАПВП".

1.11. Асоціація може використовувати свою назву на бланках, печатках, штампах, у символіці і атрибутиці, а також у інших благодійних цілях.

1.12. Асоціація взаємодіє з державними органами, громадськими організаціями, зарубіжними та міжнародними організаціями.

1.13. Юридична адреса Асоціації: Україна, м. Київ. _____

2. Визначення термінів

Відновне правосуддя – це підхід до кримінальної ситуації, який передбачає залучення усіх причетних до ситуації осіб, до спільного її обговорення для усунення наслідків та запобігання вчиненню злочинів у майбутньому.

3. Мета та завдання

Мета Асоціації – впровадження та розвиток відновного правосуддя в Україні; сприяння здійсненню загальнодержавних, регіональних, місцевих і міжнародних програм, що спрямовані на впровадження відновного правосуддя в практику українського судочинства.

До **завдань** Асоціації належать:

1. Розвивати практику відновного правосуддя в Україні.
2. Просувати ідеї, принципи, цінності відновного правосуддя в Україні.
3. Сприяти нормативно-правовому врегулюванню практик відновного правосуддя в Україні.
4. Сприяти формуванню та підтримці професійного середовища фахівців відновного правосуддя в Україні.

4. Напрями та види діяльності

- 4.1. Сприяння розробці та впровадженню механізмів реалізації програм відновного правосуддя.
- 4.2. Стимулювання та ресурсна підтримка місцевих ініціатив щодо реалізації програм відновного правосуддя шляхом надання фінансової, матеріально-технічної та методичної допомоги.
- 4.3. Моніторинг та аналіз практики відновного правосуддя з метою її вдосконалення та розповсюдження даних серед спеціалістів та громадськості. Сприяння та організація науково-дослідних робіт у галузі відновного правосуддя.
- 4.4. Розробка стандартів практики та принципів професійної підготовки фахівців відновного правосуддя.
- 4.5. Організація проведення експертної оцінки освітніх програм підготовки практиків відновного правосуддя.
- 4.6. Проведення інформаційних кампаній щодо популяризації відновного правосуддя.
- 4.7. Організація науково-методичного забезпечення практики відновного правосуддя.
- 4.8. Просування спеціалізованих інформаційно-навчальних курсів в систему професійної підготовки спеціалістів правової системи та соціальної сфери.
- 4.9. Сертифікація навчальних програм підготовки практиків відновного правосуддя.
- 4.10. Розробка та лобювання нормативно-правових актів у галузі відновного правосуддя.
- 4.11. Захист прав та законних інтересів членів Асоціації.
- 4.12. Сприяння розробці та поширенню навчальних програм та матеріалів.
- 4.13. Вивчення міжнародного досвіду, розвиток міжнародного співробітництва у галузі відновного правосуддя.
- 4.14. Внесення пропозицій, що впливають з мети діяльності Асоціації, до органів влади та управління.
- 4.15. Сприяння поширенню знань про відновне правосуддя та поширенню його принципів через друковані видання та інші інформаційні органи.
- 4.16. Пропагування неухильного дотримання норм професійної етики серед фахівців відновного правосуддя.
- 4.17. Пошук фінансування та забезпечення ресурсної підтримки діяльності Асоціації.

5. Організаційна структура, керівні органи

5.1. Керівні органи Асоціації.

5.1.1. Керівними органами Асоціації є Загальні збори, Правління (Рада Асоціації), Ревізійна комісія; також створюються Наглядова рада, постійні і тимчасові комісії, Виконавчий комітет та інші структури для здійснення мети та завдань Асоціації.

5.1.2. Правовий статус Наглядової ради, постійних і тимчасових комісій, інших структур Асоціації визначається відповідними положеннями, що затверджуються Загальними зборами Асоціації.

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ АСОЦІАЦІЇ

5.2. Вищим органом управління Асоціації є Загальні збори, які скликаються не менш одного разу на рік.

5.2.1. У Загальних зборах з правом вирішального голосу приймають участь дійсні члени Асоціації.

5.2.2. Окрім того, право вирішального голосу на зборах мають по одному представнику від кожного колективного дійсного члена.

5.2.3. Інші учасники Загальних зборів, запрошені й асоційовані члени мають дорадчий голос.

5.2.4. Збори збираються на свої чергові засідання один раз на рік. Орієнтовна дата чергового засідання Загальних зборів визначається на їх попередньому засіданні.

5.2.5. Загальні збори вважаються правомочними і мають право приймати рішення за умови участі в них більше 50 відсотків членів Асоціації або їх уповноважених представників. Рішення приймаються шляхом голосування простою більшістю голосів членів Асоціації чи їх представників, які беруть участь у голосуванні. Рішення про внесення змін і доповнень до Статуту, про реорганізацію або ліквідацію Асоціації, про виключення дійсних членів приймаються 70 відсотками голосів від загального числа дійсних членів, всі інші рішення приймаються простою більшістю голосів. Голосування може відбуватися очним або заочним шляхом.

5.2.6. Позачергові збори можуть бути скликані за вимогою Голови Правління, не менше однієї третини складу Правління, не менше половини дійсних членів Асоціації, а також за вимогою Наглядової ради або Ревізійної комісії. Дата і місце проведення Загальних зборів, порядок денний визначається Правлінням Асоціації, про що членам Асоціації надсилаються письмові повідомлення, підписані Головою Правління. Таке повідомлення надсилається поштою, факсом або електронною поштою не пізніше як за 14 днів до початку Загальних зборів.

5.2.7. У компетенції Загальних зборів знаходяться такі питання:

5.2.7.1. затвердження Статуту Асоціації і змін до нього;

5.2.7.2. затвердження рішень Правління про прийом у члени Асоціації, виключення членів Асоціації;

5.2.7.3. вибори членів Правління і Ревізійної комісії;

5.2.7.4. вибори Голови Правління і його Заступника;

5.2.7.5. про реорганізацію або ліквідацію Асоціації;

5.2.7.6. затвердження напрямів роботи та звітів Правління щодо виконання попередніх рішень;

5.2.7.7. затвердження щорічних звітів Правління і Ревізійної комісії, бюджету Асоціації;

- 5.2.7.8. затвердження розміру і порядку сплати членських внесків;
 - 5.2.7.9. затвердження положень щодо правового статусу органів Асоціації, прийняття рішень: про заснування підприємств, установ, організацій Асоціації, затвердження їх статутів, а також їх ліквідацію; про участь в якості співзасновників, разом з іншими засновниками, в заснуванні підприємств, установ, організацій, а також про вихід з числа співзасновників таких підприємств, установ і організацій;
 - 5.2.7.10. затвердження штатного розкладу Виконавчого комітету;
 - 5.2.7.11. за рекомендацією Правління присвоюють окремим членам Асоціації звання Почесних членів Асоціації;
 - 5.2.7.12. затвердження зразків символіки та атрибутики Асоціації.
- 5.2.8. Загальні збори мають право делегувати постійно або на визначений час частину своїх повноважень, за винятком пунктів 5.2.7.1, 5.2.7.2, 5.2.7.3, 5.2.7.5, 5.2.7.9, Наглядовій раді або Правлінню, за умови, що таке делегування не суперечить чинному законодавству.

ПРАВЛІННЯ

- 5.3. У період між Загальними зборами діяльністю Асоціації керує Правління.
- 5.3.1. Правління - це керівний перевиборний орган Асоціації, який здійснює загальне управління та здійснює розпорядчі та контролюючі функції, до складу якого входить від 6-ти до 9-ти осіб. Правління прагне виконувати свої функції, базуючись на принципі консенсусу.
 - 5.3.2. Члени Правління обираються на рівних засадах прямим голосуванням, терміном на шість років на Загальних зборах Асоціації.
 - 5.3.3. Кожні два роки одна третина Правління має бути змінена шляхом переобрання. Члени Правління обирають одну третину своїх представників, які завершать представництво в Правлінні через два роки. На їх місце обираються нові представники. Через чотири роки процедура повторюється, але претенденти на завершення представництва обираються серед першого складу. Через шість років з моменту функціонування Правління, представництво останніх членів першого складу завершується, на їх місце обираються нові представники.
 - 5.3.4. Позачергова ротація членів Правління може ініціюватися 1/3 складу дійсних членів Асоціації або простою більшістю членів Правління. Член Правління може звільнитися за власним бажанням, згідно з поданою заявою. Рішення про ротацію членів Правління відбувається на Загальних зборах Асоціації.
 - 5.3.5. Члени Правління несуть персональну відповідальність за прийняті рішення відповідно до чинного законодавства.
 - 5.3.6. Засідання Правління проходять не рідше одного разу на три місяці.
 - 5.3.7. Правління:
 - 5.3.7.1. визначає програмні цілі та стратегії діяльності;
 - 5.3.7.2. розробляє цільові програми дій по розвитку статутних напрямів діяльності;
 - 5.3.7.3. залучення нових джерел фінансування для забезпечення діяльності Асоціації;
 - 5.3.7.4. затверджує плани роботи Виконавчого комітету;
 - 5.3.7.5. приймає рішення про скликання чергових і позачергових Загальних зборів;
 - 5.3.7.6. затверджує штатний розклад виконавчих органів, за винятком Виконавчого комітету;
 - 5.3.7.7. подає кандидатуру виконавчого директора до затвердження на Загальних зборах;

- 5.3.7.8. приймає нових дійсних та асоційованих членів;
- 5.3.7.9. заслуховує звіти про діяльність організацій, засновником яких є Асоціація, і приймає рішення по цих звітах;
- 5.3.7.10. прийняття рішень про призначення аудиторської перевірки фінансово-господарської діяльності Асоціації;
- 5.3.7.11. прийняття рішень щодо участі Асоціації в реалізації програм, проектів інших організацій
- 5.3.7.12. розглядає кандидатури делегатів на семінари, симпозіуми та конференції;
- 5.3.7.13. приймає рішення і несе відповідальність у всіх питаннях діяльності Асоціації, крім питань компетенції Загальних зборів.
- 5.3.7.14. може делегувати частину своїх функцій Виконавчому комітету.

5.3.8. Засідання Правління вважається правомочним і воно має право приймати рішення, якщо в засіданні беруть участь більше 50 відсотків членів Правління. Рішення приймаються шляхом голосування простою більшістю голосів членів Правління, які беруть участь у засіданні. Кожен член Правління має один голос. За умови рівності голосів членів Правління, Голова Правління має право вирішального голосу. Якщо Член Правління, не може особисто бути присутнім на засіданні, то він може приймати участь у голосуванні шляхом голосування по телефону, електронною поштою, факсом, за допомогою інших технічних засобів, або через довірену особу, повноваження якої підтверджуються письмово.

ГОЛОВА ПРАВЛІННЯ

5.3.9. Голова Правління може без доручення представляти майнові й інші інтереси в суді, господарському суді, державних, фінансових, громадських та інших організаціях, розпоряджатися майном Асоціації. З моменту обрання Виконавчого директора, Голова Правління делегує йому ці повноваження та укладає з ним трудовий договір.

5.3.10. Голова Правління керує поточною роботою Правління і має такі повноваження:

5.3.11. Голова Правління обирається на рівних засадах прямим голосуванням на Загальних зборах Асоціації.

5.3.12. Засідання Правління проводить Голова або член Правління, якому Голова делегує свої повноваження.

5.3.13. Усі договори, доручення й інші документи від імені Асоціації підписує Голова Правління, а фінансові документи, крім того, головний бухгалтер. З моменту обрання Виконавчого директора, Голова Правління делегує йому право підпису.

РЕВІЗІЙНА КОМІСІЯ

5.4. Ревізійна комісія здійснює контроль за фінансовою, економічною і господарською діяльністю Асоціації, перевіряє стан і облік матеріальних цінностей. Ревізійна комісія обирається з числа дійсних членів Асоціації, кількістю три особи, терміном на один рік. За вимогою Ревізійної комісії будь-які структурні підрозділи Асоціації зобов'язані надати необхідні документи, а посадові особи - давати пояснення в усній і письмовій формі.

5.4.1. Для проведення перевірок, визначених пунктом 5.4, Ревізійна комісія має право залучати, на підставі тендеру, незалежного аудитора в порядку передбаченому цим Статутом та іншими документами.

5.4.2. Ревізійна комісія звітує про свою діяльність безпосередньо Зборам і може за власною ініціативою вимагати скликання позачергових Зборів.

5.4.3. Члени Ревізійної комісії не входять до складу Правління та Виконавчого комітету.

ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ (виконавча адміністрація)

5.4.4. Виконавчим органом Асоціації є Виконавчий комітет (надалі – Комітет).

5.4.5. Виконавчий комітет щоквартально звітує про свою діяльність перед Правлінням Асоціації.

5.4.6. До повноважень Комітету відносяться:

5.4.6.1. розробка робочих планів виконання цільових програм відповідно до рішень Правління Асоціації;

5.4.6.2. залучення нових джерел фінансування для виконання цільових програм та робочих планів;

5.4.6.3. здійснення поточної фінансової і господарської діяльності;

5.4.6.4. пропонувати на розгляд Правління пропозиції щодо реалізації стратегічних напрямів діяльності Асоціації.

ВИКОНАВЧИЙ ДИРЕКТОР

5.4.7. Виконаний комітет очолює виконавчий директор, який призначається Правлінням з подальшим затвердженням на наступних Загальних зборах.

5.4.8. Виконавчий директор Асоціації здійснює керівництво поточною діяльністю Виконавчого комітету Асоціації.

5.4.9. Виконавчий директор формує Виконавчий комітет згідно штатного розкладу.

Виконавчий директор Асоціації має такі права:

- брати участь у засіданнях Наглядової ради, Правління з правом дорадчого голосу;
- діяти без доручення від імені Асоціації при здійсненні фінансово-господарської діяльності, укладати цивільно-правові, господарські договори, бути позивачем та відповідачем в судах, розпоряджатися коштами і майном Асоціації відповідно до визначених цим Статутом напрямків їх використання та у межах затвердженого бюджету Асоціації;
- відкривати рахунки Асоціації в установах банків, підписувати фінансові та інші документи Асоціації;
- приймати на роботу за трудовими договорами (контрактами), у тому числі на конкурсній основі, керівників і працівників організаційно-структурних підрозділів Асоціації та звільняти їх з роботи, визначати їм розміри оплати праці;
- Виконавчий директор зобов'язаний:
- забезпечувати виконання статутних завдань Асоціації, реалізацію програмних цілей і стратегії діяльності Асоціації, ефективність її роботи;
- розробляти і представляти на затвердження проекти положень створюваних відділень, філій, представництв та статутів, засновуваних підприємств, установ і організацій;
- здійснювати координацію та моніторинг роботи організаційно-структурних підрозділів Асоціації, а також її відділень, філій і представництв;
- готувати і подавати на розгляд Правління проекти бюджету Асоціації, звіти про їх виконання, а також звіти про діяльність Асоціації, забезпечувати виконання затвердженого бюджету Асоціації;
- здійснювати технічне забезпечення роботи Голови Наглядової ради і Голови Правління, проведення Загальних зборів та засідань Наглядової ради і Правління;

Керівники організаційно-структурних підрозділів Асоціації підпорядковуються безпосередньо Виконавчому директору.

За виконання своїх посадових обов'язків Виконавчий директор одержує заробітну плату, розмір якої визначає Правління. Трудові відносини Виконавчого директора з Асоціацією оформляються контрактом, який підписує Голова Правління. Контракт може бути розірваний достроково відповідно до чинного законодавства України.

6. Членство в Асоціації

6.1. Мінімальна кількість членів Асоціації - 11 індивідуальних чи колективних дійсних членів. Максимальна кількість членів не обмежена.

6.2. Членство в Асоціації може бути індивідуальним дійсним, колективним дійсним, індивідуальним асоційованим, колективним асоційованим.

6.3. Членами Асоціації не можуть бути політичні партії та релігійні конфесії.

6.4. Індивідуальні дійсні члени, та по одному представникові від кожного колективного дійсного члена, мають право вирішального голосу на Загальних зборах Асоціації.

6.5. Асоційовані індивідуальні та колективні члени мають права дорадчого голосу на Загальних зборах Асоціації.

6.6. Індивідуальним дійсним членом може бути особа, яка є практиком відновного правосуддя, визнає Статут Асоціації та сплачує членські внески, встановлені Загальними зборами для індивідуальних дійсних членів. При несплаті внеску протягом установленого терміну членство колективного члена призупиняється.

6.7. Заява про прийом до дійсних індивідуальних членів Асоціації подається письмово на ім'я Голови Правління в довільній формі. До заяви додається рекомендації двох дійсних індивідуальних чи колективних членів Асоціації. Правління Асоціації надає письмове посвідчення про членство в Асоціації.

6.8. Колективним дійсним членом можуть бути громадські організації, колективи та їхні об'єднання (асоціації, спілки, регіональні, міжрегіональні клуби), що є або не є юридичними особами, які реалізують програми відновного правосуддя. Колективні дійсні члени визнають Статут, сплачують внески, встановлені Загальними зборами для колективних дійсних членів. При несплаті внеску протягом установленого терміну членство колективного члена призупиняється.

6.9. Для вступу в колективні дійсні члени організація подає заяву на ім'я Голови Правління, та рішення свого керівного органа і статут або положення, що регулює діяльність цієї організації. До заяви додається рекомендації двох дійсних індивідуальних чи колективних членів Асоціації. Правління Асоціації надає письмове посвідчення про членство в Асоціації.

6.10. Індивідуальним асоційованим членом може бути особа, яка визнає цінності та принципи відновного правосуддя, Статут Асоціації та сплачує вступний внесок, встановлений Загальними зборами для індивідуальних асоційованих членів.

Заява про прийом до асоційованих індивідуальних членів Асоціації подається письмово на ім'я Голови Правління в довільній формі. До заяви додається рекомендація дійсного індивідуального чи колективного члена Асоціації. Правління Асоціації надає письмове посвідчення про членство в Асоціації.

Колективним асоційованим членом можуть бути: громадські організації, колективи та їхні об'єднання (асоціації, спілки, регіональні, міжрегіональні клуби), що є або не є юридичними особами, які визнають цінності та принципи відновного правосуддя, Статут Асоціації та сплатили вступний внесок, встановлений Загальними зборами для колективних асоційованих членів.

Для вступу в колективні дійсні члени організація подає заяву на ім'я Голови Правління, та рішення свого керівного органа і статут або положення, що регулює діяльність цієї організації. До заяви додається рекомендація дійсного індивідуального чи колективного члена Асоціації. Правління Асоціації надає письмове посвідчення про членство в Асоціації.

Рішення про прийняття в дійсні, асоційовані індивідуальні та колективні члени Асоціації приймається Загальними зборами.

6.11 Вихід із числа членів Асоціації здійснюється на підставі письмової заяви члена Асоціації за рішенням Правління Асоціації.

6.12 Член Асоціації, який скомпрометував себе діями, що суперечать меті та завданням діяльності Асоціації, або невиконанням обов'язків, визначених цим Статутом, може бути виключений з числа членів Асоціації рішенням Загальних зборів за поданням Правління при наявності обґрунтованого висновку відповідної комісії.

6.13 У разі виходу або виключення з Асоціації скасовується посвідчення про членство в Асоціації.

6.14 . У разі виходу із членів Асоціації, особа, організація не може претендувати на частину майна Асоціації.

За рекомендацією Правління Асоціації окремим членам Асоціації можуть присвоюватися звання Почесних членів Асоціації. Таке звання може бути присвоєно фізичним і юридичним особам, які є членами Асоціації не менше 5-ти років або здійснили вагомий внесок у виконання мети завдань і програм Асоціації. Як виняток звання Почесного члена Асоціації також може бути присвоєне не члену Асоціації за вагомий внесок у виконання мети, завдань і програм Асоціації.

6.15 Почесний член Асоціації звільняється від сплати членських внесків з дня прийняття рішення Правління Асоціації про присвоєння йому цього звання.

7. Права та обов'язки членів Асоціації

7.1. Члени Асоціації мають право:

7.1.1. одержувати інформацію про діяльність Асоціації, включаючи звіти про використання майна та коштів, наданих ними Асоціації, в обумовленому порядку;

7.1.2. вносити на розгляд органів управління Асоціацією пропозиції та брати участь у їх обговоренні; 7.1.3 брати участь у будь-яких заходах, що проводить Асоціація;

7.1.4. поширювати інформацію про діяльність Асоціації;

7.1.5. отримувати організаційну, методичну, консультативну підтримку;

7.1.6. виходити із складу членів Асоціації, при цьому внески і пожертви не повертаються.

Дійсні члени Асоціації, окрім прав, визначених у пунктах 7.1 – 7.1.7, також мають право: вибирати і бути обраними до керівних органів управління Асоціації в порядку, передбаченому цим Статутом;

брати участь у роботі Загальних зборів з правом вирішального голосу.

7.2. Члени Асоціації зобов'язані:

7.2.1. дотримуватися Статуту Асоціації;

7.2.2. сприяти реалізації мети, завдань та статутної діяльності Асоціації;

7.2.3. сприяти поширенню інформації про діяльність Асоціації, формувати та підтримувати позитивний імідж Асоціації;

7.2.4. сплачувати членські внески (окрім асоційованих членів);

7.2.5. брати участь у засіданнях Загальних зборів членів Асоціації. Член Асоціації, який особисто не може бути присутнім на Загальних зборах, може брати участь у зборах шляхом голосування по телефону, пошті, електронній пошті, факсу або через довірену особу, повноваження якої посвідчуються письмово.

7.2.6 виконувати рішення, прийняті Асоціацією та її керівними органами.

8. Кошти та майно Асоціації

8.1. Асоціація може мати загально-асоціаційну власність. Асоціація може мати у власності будинки, споруди, обладнання та інше майно.

8.2. Майно і кошти Асоціації спрямовуються на досягнення мети її діяльності, а також на утримання виконавчих та організаційно-структурних підрозділів Асоціації в межах, встановлених чинним законодавством України.

8.3. Асоціація несе відповідальність за своїми зобов'язаннями усім своїм майном і коштами, на які відповідно до чинного законодавства може бути звернене стягнення. Члени Асоціації не відповідають по зобов'язаннях Асоціації, так само як Асоціація не відповідає по зобов'язаннях своїх Членів, крім випадків, передбачених чинним законодавством.

8.4. Майно та кошти Асоціації не можуть бути предметом застави.

8.5. Джерелами утворення власності Асоціації є

- кошти і майно, передані в установленому порядку їх засновниками або державою;
- внески членів Асоціації;
- надходження від господарської діяльності, заснованих ними підприємств і організацій;
- спонсорські та благодійні внески, пожертвування громадян;
- інші джерела, не заборонені чинним законодавством.

8.6. Порядок використання матеріальних цінностей і коштів визначається керівними органами Асоціації.

8.7. Фінансова діяльність Асоціації здійснюється відповідно до вимог законодавства України. Фінансова діяльність Асоціації здійснюється на основі бюджетів, які складаються на кожний календарний рік.

8.8. Створені Асоціацією господарські підрозділи здійснюють оперативний і бухгалтерський облік своєї фінансово-господарської діяльності, у встановленому законом порядку подають статистичну звітність, вносять до бюджету України платежі у розмірах, визначених чинним законодавством.

9. Міжнародна діяльність

9.1. Асоціація має право здійснювати міжнародну діяльність відповідно до законодавства України і міжнародного законодавства.

9.2. Міжнародна діяльність Асоціації здійснюється у формах, що не суперечать законодавству України, нормам і принципам міжнародного права.

10. Заключні положення

10.1. Діяльність Асоціації може бути припинена у зв'язку з реорганізацією чи ліквідацією. Реорганізація проводиться за рішенням їх вищих керівних органів, ліквідація - шляхом саморозпуску або у випадках, передбачених чинним законодавством, за рішенням суду. Орган, який приймає рішення про ліквідацію (реорганізацію) створює ліквідаційну комісію, визначає правонаступників та порядок використання їх майна і коштів. При ліквідації Асоціації, майно, що залишилось після задоволення претензій кредиторів, використовується за рішенням Правління Асоціації.

10.2. Статут набуває чинності з моменту його затвердження загальними зборами Асоціації.

10.3. Зміни та доповнення до цього Статуту затверджуються Загальними зборами Асоціації У виняткових випадках, зміни і доповнення до Статуту, які не суперечать основним принципам Асоціації, може вносити Правління Асоціації.

Додаток 10

МОДЕЛЬ ПРОГРАММИ МЕДІАЦІЇ ПОТЕРПЕВШИХ І ПРАВОНАРУШИТЕЛІЙ

пгт. Красногвардейское, Автономная Республика Крым

Координатор программы в пгт. Красногвардейское – Садычко Г. И.

Описание программы³⁹

С начала внедрения программ восстановительного правосудия в пгт. Красногвардейское. начинала работать один медиатор, на сегодня (ноябрь, 2005 г.) в программу вовлечены еще 4 медиатора-стажера.

Информацию о делах медиатор получает из суда, службы по делам несовершеннолетних, отдела по вопросам молодежи и спорта. Также участники конфликтной ситуации могут обратиться за помощью медиатора сами. Однако чаще всего путем медиации разрешаются дела, полученные из суда. Это обусловлено тем, что в делах, получаемых из суда, указаны контактные данные участников криминальной ситуации, установлен размер материального ущерба. Особенностью программы в пгт. Красногвардейское является активная поддержка проекта судьей местного суда. Это проявляется в том, что судья сама отбирает медиабельные, на ее взгляд, дела и передает информацию о них медиатору.

Таким образом, путем медиации в пгт. Красногвардейское разрешаются уголовные дела, совершаемые, чаще всего, несовершеннолетними правонарушителями, которые квалифицируются по статье 185 части 2 и 3 (часть 2 - кража, совершенная группой лиц по предварительному сговору, часть 3 - кража, совершенна с проникновением в жилое или иное помещение или причинившая значительный ущерб). Также было два обращения по поводу семейных конфликтов и одно с просьбой провести медиацию трудового спора.

Информация, которую получает медиатор из суда, – это сведения о возрасте, месте проживания учебы или работы, суть дела.

Получив информацию, медиатор встречается с правонарушителями, их законными представителями, потом с потерпевшими и людьми, оказывающими им поддержку.

Предварительная встреча начинается с приветствия и представления цели и задач встречи по заглаживанию вреда (медиации потерпевших и правонарушителей). В начале встречи медиатор также упоминает об источнике получения информации о деле (местный суд). Потом участник встречи имеет возможность рассказать о криминальной ситуации и о том, как она повлияла на его жизнь. Выслушав сторону, медиатор информирует о возможностях процедуры медиации в конкретном случае, рассказывает о принципах и правилах ее проведения, говорит о преимуществах и рисках участия в медиации. Также медиатор обычно кратко рассказывает о сотрудничестве с БО "Украинский Центр Согласия" в реализации пилотного проекта "Внедрение восстановительного правосудия в Украине". Если сторона согласна на участие в процедуре, медиатор просит оставить контактные телефоны, по которым можно оперативно передать информацию, дает свой рабочий и домашний телефон.

Обычно в медиациях, которые проводит Красногвардейская программа, принимают участие не только непосредственные стороны криминального конфликта, но и заинтересованные члены местного сообщества, например, классный руководитель несовершеннолетних

³⁹ Тут та надалі: інформацію про моделі надано координаторами програм станом на лютий 2006 року.

правонарушителей, юрист предприятия, которому был нанесен ущерб. Поэтому, медиатор проводит предварительные встречи со всеми, кто будет присутствовать на медиации, и согласовывает место и время общей встречи.

До ноября 2005 года на каждом этапе программы над делом работала один медиатор – Садычко Г. И., так как в районе больше не было подготовленных медиаторов. Однако, на сегодня в пгт. Красногвардейское есть 4 медиатора-стажера, которые будут привлекаться к ведению дел.

Обычно, процедура медиации длится около 1, 5 часов.

Медиация проводится в том месте, которое, по взаимному согласованию сторон, определяется в каждом конкретном деле, например, служебный кабинет поселкового совета, зале заседаний предприятия. В то же время, медиация не разу не проводилась у одной из сторон дома.

Структура процедуры медиации включает вступительное слово медиатора, рассказы сторон о криминальной ситуации, обсуждение ущерба и возможных путей его возмещения, выбор варианта разрешения криминальной ситуации и его проверка на реалистичность, подписание соглашения и, возможно, примирение сторон.

Соглашение по результатам медиации заключается письменно в трех экземплярах: первый – для суда, по одному экземпляру для каждой из сторон, медиатор снимает ксерокопию с судебного экземпляра.

Мониторинг выполнения соглашения сторонами проводится при личных встречах в день судебного заседания, впоследствии - по телефону. Процесс мониторинга длится до полного выполнения договора, проводится с периодичностью один раз в месяц.

Решение о закрытии медиационного дела принимает медиатор.

Информация о результатах медиации обязательно предоставляется суду в виде первого экземпляра договора, Крымскому координатору БО “Украинский Центр Согласия” в виде описания случаев и отчетов по ранее выданным образцам форм 1-7.

Количество лиц, непосредственно занимающихся реализацией программы примирения - 9 человек, из них 4 – предоставляют информацию о криминальных ситуациях, 1 – медиатор и 4 – медиатора-стажера.

Перед медиатором ставится требование организовать и провести процессы примирения, довести их до логического конца, осуществлять мониторинг выполнения соглашения сторонами, провести анкетирование участников.

Додаток 11

МОДЕЛЬ ПРОГРАМИ МЕДІАЦІЇ ПОТЕРПІЛИХ І ПРАВОПОРУШНИКІВ

м. Івано-Франківськ⁴⁰

Координатор програми Ю. Микитин

Опис програми

В Івано-Франківську програму медіації потерпілих і правопорушників реалізовує партнер БО "Український Центр Порозуміння" – Правозахисна організація сиріт "Віра в майбутнє". Програма медіації – є одним з напрямків діяльності, який координує співробітник організації.

Інформацію про справи, що можуть бути скеровані на медіацію, координатор отримує з міської служби у справах неповнолітніх. На даний момент (листопад 2005 року) розпочалась співпраця з кримінально-виконавчою інспекцією Івано-Франківська та відділом по роботі з неповнолітніми правопорушниками управління внутрішніх справ м. Івано-Франківська. Крім того існує практика безпосереднього звернення громадян із проханням провести медіацію.

Медіація застосовується для вирішення конфліктів, зумовлених виключно вчиненням злочину. Зокрема, вчиненням таких протиправних діянь як:

- залишення в небезпеці (ст. 135 КК);
- крадіжка (ст. 185 КК);
- грабіж (ст. 186 КК);
- розбій (ст. 187 КК);
- умисне легке тілесне ушкодження (ст. 125 КК).

Інформація про справи надходить за допомогою особистих зустрічей з представниками правової системи, систематичних телефонних дзвінків до відповідних структур, особистих звернень сторін конфлікту до координатора. Часто отримана інформація є досить обмеженою і, як правило, складає повідомлення про сутність кримінальної ситуації, переважно контактні дані однієї із сторін конфлікту, інколи характеристику правопорушника з боку державних структур.

Співпраця із вказаними попередньо органами державної влади проводиться на основі усних домовленостей координатора з їхніми керівниками.

Після отримання інформації по справі координатор встановлює контакт з правопорушником, його представниками за допомогою телефонних розмов або особистих зустрічей. У разі їхньої згоди, відбувається телефонна розмова або особиста зустріч з потерпілою стороною, її представниками. На даному етапі координатор у загальних рисах інформує сторони про сутність, принципи та етапи медіації. Як правило, перший контакт із стороною переходить в попередню зустріч, якщо він відбувається в офісі організації. Якщо ж перше спілкування відбувається телефоном або за межами офісу, то за наявності згоди сторони, досягається домовленість про таку зустріч.

⁴⁰ Інформацію надано ПОС „Віра в майбутнє”, м. Івано-Франківськ.

На етапі попередньої зустрічі правопорушника або потерпілого коротко інформують про організацію, що займається проведенням медіації (учасників обов'язково інформують, що така діяльність відбувається в межах співпраці з УЦП), мету зустрічі, основні риси медіації та правила її проведення. Після цього учасникам зустрічі дається можливість висловитись з приводу ситуації, що склалась. Далі в процесі спілкування відбувається виявлення потреб та інтересів учасників щодо кримінальної ситуації. Після цього сторонам повідомляється про переваги та ризики медіації у конкретній ситуації.

Як правило, проводиться по одній попередній зустрічі з кожною стороною, хоча інколи проводиться по декілька таких зустрічей.

За період реалізації проекту на етапі попередніх зустрічей працював одноосібно координатор, що і є медіатором.

Після згоди сторін кримінальної ситуації організовувались їхні спільні зустрічі. Вони проводились уже двома медіаторами (включно з тим, що проводив попередні зустрічі). На даний момент проведено чотири спільні зустрічі щодо залагодження шкоди, що була завдана злочинцем.

У процедурі медіації окрім потерпілого та правопорушника брали участь близькі родичі сторін, їхні друзі, адвокат.

Процес медіації від моменту встановлення першого контакту зі сторонами до їхньої зустрічі, підписання договору триває приблизно один місяць.

Спільна зустріч сторін проводиться в офісі організації (виключенням був один випадок, де за спільною згодою сторін, медіація проводилась в робочому кабінеті представника потерпілого). Системно медіація складається з таких основних елементів: представлення медіаторів та учасників один одному, вступного слова медіатора, нагадування про принципи та правила медіації, розповіді сторін про кримінальну ситуацію, обговорення впливу протиправного діяння на кожну із сторін та можливі шляхи подолання існуючих наслідків, досягнення порозуміння між сторонами, що переходить до укладення договору.

За наслідками проведення медіації сторони, зазвичай, укладають між собою письмову угоду. Однак одного разу був виняток, коли учасники медіації прийшли до рішення не укласти письмової угоди. Це було зумовлено тим, що зустріч сторін відбулась після винесення вироку.

Моніторинг виконання угоди здійснює координатор програми, проводячи особисті зустрічі зі сторонами та телефонні дзвінки. Моніторинг триває з часу підписання договору до часу його виконання та встановлення юридичного впливу медіації на судові рішення. Періодичність проведення моніторингових зустрічей та телефонних розмов зумовлена домовленістю про час виконання договору сторонами та датами судових засідань.

Рішення про закриття медіаційної справи приймає координатор спільно з медіатором, що проводив медіацію.

Про проведену медіацію координатор звітує перед УЦП згідно встановлених домовленостей. На даний час в межах організації до реалізації програми залучено чотири особи: координатор-медіатор та три медіатори. Також використовується допомога PR- менеджера організації

Додаток 12

МОДЕЛЬ ПРОГРАМИ МЕДІАЦІЇ ПОТЕРПІЛИХ І ПРАВОПОРУШНИКІВ

м. Луганськ⁴¹

Координатор програми Г. Тищенко

Опис програми

В Луганську програму медіації потерпілих і правопорушників реалізовує партнер БО “Український Центр Порозуміння” – Луганська обласна група медіації. Програма медіації – є одним з напрямків діяльності, який координує співробітник організації.

Інформацію про справи, що можуть бути скеровані на медіацію, координатор отримує з міської служби у справах неповнолітніх (СШ), міських шкіл.

Медіація застосовується для вирішення кримінальних, сімейних та шкільних конфліктів. Інформація про справи надходить за допомогою особистих зустрічей з представниками СШ та систематичних телефонних дзвінків. Інколи до служби телефонують зі шкіл з проханням провести процедуру медіації. Зазвичай, інформація про справу включає суть конфліктної ситуації та контактні дані сторін.

Співпраця з СШ проводиться на основі письмової угоди про партнерство; зі школами – на основі усних домовленостей координатора з керівниками.

Медіатор починає роботу з встановлення першого контакту зі сторонами. Попередні зустрічі, як і на медіації, може вести один або два медіатори.

Після отримання інформації по справі медіатор встановлює контакт з правопорушником, його представниками за допомогою телефонних розмов або особистих зустрічей. У разі їхньої згоди, відбувається телефонна розмова або особиста зустріч з потерпілою стороною, її представниками, де медіатор коротко інформує сторони про сутність, принципи та етапи медіації.

На етапі попередньої зустрічі правопорушника або потерпілого коротко інформують про організацію, що займається проведенням медіації, мету зустрічі, основні риси медіації та правила її проведення. Після цього учасникам зустрічі дається можливість висловитись з приводу ситуації, що склалась. Далі в процесі спілкування відбувається виявлення потреб та інтересів учасників щодо кримінальної ситуації. Після цього сторонам повідомляється про переваги та ризики медіації у конкретній ситуації.

Як правило, проводиться по одній попередній зустрічі з кожною стороною, хоча інколи проводиться по декілька таких зустрічей.

Після згоди сторін кримінальної ситуації організовувались їхні спільні зустрічі. На даний момент (лютий 2006) проведено три спільні зустрічі щодо залагодження шкоди, що була завдана злочином.

⁴¹ Інформацію надано Луганською обласною групою медіації.

У процедурі медіації окрім потерпілого та правопорушника брали участь батьки або інші родичі учасників кримінальної ситуації.

Процес медіації від моменту встановлення першого контакту зі сторонами до їхньої зустрічі, підписання договору триває приблизно 3 тижні.

Спільна зустріч сторін проводиться в офісі організації. Медіація складається з таких основних елементів: представлення медіаторів та учасників один одному, вступного слова медіатора, нагадування про принципи та правила медіації, розповіді сторін про кримінальну ситуацію, обговорення впливу протиправного діяння на кожну із сторін та можливі шляхи подолання існуючих наслідків, досягнення порозуміння між сторонами, що переходить до укладення договору.

За наслідками проведення медіації сторони, зазвичай, укладають письмову угоду.

Моніторинг виконання угоди здійснює координатор програми, проводячи особисті зустрічі зі сторонами та телефонні дзвінки. Моніторинг триває з часу підписання договору до часу його виконання та встановлення юридичного впливу медіації на судові рішення. Періодичність проведення моніторингових зустрічей та телефонних розмов зумовлена домовленістю про час виконання договору сторонами та датами судових засідань.

Рішення про закриття медіаційної справи приймає координатор спільно з медіатором, що проводив медіацію.

Про проведену медіацію координатор звітує перед УЦП згідно встановлених домовленостей.

На даний час в межах організації до реалізації програми залучено три особи: координатор-медіатор та два медіатори. Також використовується допомога PR- менеджера організації.

Додаток 13

МОДЕЛЬ ПРОГРАМИ МЕДІАЦІЇ ПОТЕРПІЛИХ І ПРАВОПОРУШНИКІВ

м. Дергачі, Харківська область⁴²

Координатор програми – Г. Овчарова

В м. Дергачі Харківської області програму медіації потерпілих і правопорушників реалізовує партнер БО "Український Центр Порозуміння" – Харківський громадський центр "Молодь за демократію". Програма медіації – є одним з напрямків діяльності, який координує співробітник організації.

Особливістю моделі, що впроваджується в Дергачівському районі суду, є:

- Впровадження програм примирення через модельний ювенальний суд;
- Реалізація механізму через інноваційних для українського судочинства суб'єктів: ювенальний суддя, спеціаліст з ювенальної пробації, медіатор.

Модельний ювенальний суд (МЮС), створення якого розпочато в травні 2004 року на базі Дергачівського районного суду, — це звичайний суд міського рівня з високоефективною організацією апарату, спрямований на забезпечення судової діяльності при чіткому розмежуванні процесуальних і адміністративно-управлінських функцій, з високим рівнем судочинства, в якому запроваджена спеціалізація двох суддів на розгляді справ, що зачіпають права і законні інтереси неповнолітніх, і введена посада спеціаліста з ювенальної пробації.

Ювенальні судді⁴³ уповноважені розглядати як кримінальні справи за участю неповнолітніх, так і цивільні (наприклад справи щодо встановлення опіки та піклування, позбавлення батьківських прав і т.п.), а також справи про адміністративні правопорушення неповнолітніх.

Згідно з затверджених функціональних обов'язків ювенальний суддя передає спеціалісту з ювенальної пробації всі справи за участю неповнолітніх (фабула справи, контактна інформація сторін) для збору додаткової інформації про підсудного(их) та потерпілого(их), відомості про скоєний злочин, аналіз ситуації в даному населеному пункті з метою надання допомоги суду у визначенні найбільш ефективних шляхів розв'язання конфлікту, найбільш ефективного для неповнолітнього правопорушника виду покарання на основі прогнозу подальшої поведінки особи та можливостей її ресоціалізації у в'язниці чи на волі.

Спеціаліст з ювенальної пробації⁴⁴ уповноважений працювати з неповнолітнім правопорушником як на досудовому етапі для оцінки ризику повторних правопорушень і запобіганні їх скоєнню, оцінки можливості і організації досудової медіації між сторонами конфлікту, оцінки ефективних форм покарання; так і на після судовому етапі з метою організації і здійснення нагляду за виконанням покарань у громаді, превентивного контролю, здійснення піклування щодо засудженого в місцях позбавлення волі та нагляду за їх поведінкою після звільнення.

⁴² Інформацію надано ХГЦ „Молодь за демократію”

⁴³ Додаткові функціональні обов'язки ювенального судді схвалені на засіданні президії апеляційного суду Харківської області.

⁴⁴ Спеціаліст з ювенальної пробації призначається з числа інспекторського складу кримінально-виконавчої інспекції. Він повинен мати педагогічну освіту і сертифікат УЦП щодо ознайомлення з базовими навичками ведення програми медіації. Функціональні обов'язки спеціаліста з пробації погоджені Головою апеляційного суду Харківської області і Головою місцевого суду Дергачівського району.

Спеціаліст з пробації починає свою роботу по справі за участю неповнолітнього правопорушника з моменту передачі справи в суд.

Зустрічаючись зі сторонами конфлікту в ході підготовки досудового звіту спеціаліст з пробації:

- інформує сторони про програму медіації і можливості організації зустрічі між сторонами задля усунення наслідків скоєного правопорушення;
- за умови згоди сторін на зустріч, пропонує сторонам ознайомитись і підписати "Угоду про наміри сторін брати участь у зустрічі з усунення завданої шкоди (медіації)" та узгоджує зі сторонами дату і місце проведення такої зустрічі;
- інформує медіатора про бажання сторін приймати участь в медіації та повідомляє про дату і місце проведення такої зустрічі;
- за власним бажанням і за бажанням сторін приймає участь у медіації;
- якщо в ході зустрічі підписується Угода сторін, передає її оригінал ювенальному судді, а копії - сторонам і медіатору;
- здійснює моніторинг виконання угоди сторін при особистих зустрічах з сторонам в день судового засідання, а при необхідності - до повного виконання Угоди;
- отримує у ювенального судді і передає медіатору рішення суду по справі.

Медіатор - це сертифікований УЦП представник ХГЦ "Молодь за демократію", який діє на підставі спільної угоди ХГЦ "Молодь за демократію", Дергачівського районного суду, Апеляційного суду в Харківській області, Державного департаменту України з питань виконання покарань в Харківській області про реалізації проекту "Модельний ювенальний суд – крок до вдосконалення ювенальної юстиції в Україні".

Медіатор отримує інформацію по справі від спеціаліста з пробації. Медіатор проводить зустріч згідно рекомендацій УЦП. Медіації проводяться в кабінеті спеціаліста з пробації при Дергачівському районному суді.

В навчанні з підготовки медіаторів від ХГЦ "Молодь за демократію" приймали участь 5 осіб. Для проведення медіацій в Дергачівському районі залучаються 1-2 медіатори.

Медіації проводилися по кримінальним справам за ст. 185, ч.1, ч.2, ч.3 (крадіжка; крадіжка, вчинена повторно; крадіжка, поєднана з проникненням у житло).

Додаток 14

МОДЕЛЬ ПРОГРАММИ МЕДІАЦІИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ ПОТЕРПЕВШИХ И ПРАВОНАРУШИТЕЛЕЙ

Одесская Областная Группа Медиации⁴⁵

Координаторы: Гусева Е.Г., Гусев А.И.

Основным партнером, который является и источником дел, является областная Криминальная милиция по делам несовершеннолетних (КМДН). В таком выборе партнера есть существенное преимущество в том, что работа с делом начинается с момента включения в уголовное делопроизводство, есть достаточно времени для осознания содеянного и возмещения ущерба, прохождения ресоциализационных мероприятий.

Партнерами являются: Служба по делам несовершеннолетних, ЦССМ – городской и областной, а также общественные организации – Кризисный центр для подростков при БФ “XX1 век”, “Вера, Надежда, Любовь”.

Модель состоит из **трех разделов**:

1. Подготовка условий сотрудничества с КМДН.

Создано **три рабочих группы** по реализации проекта – по продвижению (из руководителей организаций, включенных в проект); по координации взаимодействию и подготовке материалов, поддерживающих примирительные процедуры (координаторы из партнерских организаций, научные работники); исполнителей под супервизией тренеров программы.

Подписано **распоряжение** № 546 от 11.11.2004 “О проведении на территории города Одессы правового эксперимента “Использование восстановительного правосудия в работе подразделений КМДН Управления МВД Украины в Одесской области”.

Проведен **семинар** для сотрудников районных подразделений КМДН г. Одессы, посвященный презентации программы восстановительного правосудия.

2. Механизм взаимодействия с КМДН:

Существует **два варианта** получения информации о делах.

1) Получение информации в Областном управлении КМДН в результате совместного еженедельного изучения предварительно отобранных сотрудниками управления дел на предмет медиабельности координатором программы и представителем областного управления КМДН. После чего информация, необходимая для инициирования процедуры примирения по делам, удовлетворяющим требованиям (Ф.И.О. участников криминальной ситуации и их представителей, адреса, контактные телефоны, краткое описание криминальной ситуации) передаётся представителю (координатору) программы примирения от Одесской областной группы медиации (ОГМ).

⁴⁵ Інформацію надано Одеською обласною групою медіації

В этом случае возможен вариант представления сотрудником управления медиаторов программы сторонам конфликта.

2) Получение информации о делах в районных подразделениях КМДН от начальников подразделений путем еженедельного мониторинга ситуации координатором проекта.

Получением дел занят один координатор (Гусев А.И.).

3. Подготовка и проведение примирительной процедуры

После получения информации по делу координатор программы передает материалы ведущим примирительной процедуры.

Работу по делу обычно ведёт пара медиаторов. При этом существует возможность подключения к работе дополнительных медиаторов. При формировании пары используется возможность включения в нее медиаторов с базовым юридическим и психологическим образованием.

В данный момент активно задействованы 6 медиаторов.

Ведущие примирительной процедуры связываются со стороной правонарушителя (письменно, или по телефону), информируют его о возможности проведения программы примирения. Они так же предоставляют информацию об организации и об источнике поступлений информации, и о правовых основаниях проведения эксперимента (распоряжение № 546 от 11.11.2004).

В случае добровольного согласия стороны правонарушителя на проведение программы примирения, ведущие связываются со стороной потерпевшего с предложением участвовать в процедуре.

Одной из особенностей работы с несовершеннолетними является то, что первоначальный контакт, как с правонарушителем, так и с потерпевшим возможен только при участии родителей или других законных представителей несовершеннолетнего участника процедуры. Это расширяет круг общения медиатора и требует дополнительных усилий по преодолению стереотипных представлений о возможных путях разрешения конфликтов.

Вторым специфическим аспектом нашей работы является то, что медиаторы начинают работать со сторонами конфликта на том этапе, когда еще точно не известна "юридическая судьба" возникшей ситуации. Это порождает дополнительные трудности при общении со сторонами, т.к. с одной стороны, в ситуации юридической неопределенности они стараются быть максимально осторожными в своих действиях, а с другой, работающие со стороной правонарушителя адвокаты часто выстраивают линию защиты на непризнании правонарушителем своей вины.

Все это обуславливает необходимость использования таких дополнительных форм работы, как участие представителей сторон в программе ресоциализации "Альтернатива насилию", консультации психолога, включение в процесс разрешения конфликта ближайшего социального окружением конфликтующих сторон (школьного коллектива, соседского окружения и т.п.).

С целью создания безопасной психологической атмосферы встречи проводятся в офисе ОГМ, или в помещении городского ЦССМ. Вне пределов Одессы для встреч используются помещения "нейтральные" по отношению к обеим сторонам конфликта. Продолжительность одной встречи не превышает 1 – 1,5 часа.

Всего совместно с представителями КМДН рассмотрены 132 дела. Из них медиабельными признаны 9.

Дополнительным фактором, затрудняющим поступление дел, выступают жесткие требования к отбору участников криминальной ситуации, особенно стороны правонарушителя, выдвигаемые существующими предварительными условиями проведения процедуры, что в реалиях украинской динамики совершения правонарушений несовершеннолетними сводит до минимума круг потенциально медиабельных дел.

Шесть дел прекращено в связи с отказом от проведения примирительной встречи одной из сторон (4 – стороны правонарушителя, 2 – стороны потерпевшего).

Мотивами отказа выступали:

- недоверие, вызванное недостаточной степенью институционализации источника информации о возможности применения новой формы разрешения конфликта;
- конфликт между версией защиты и предлагаемыми предварительными условиями проведения процедуры медиации (принятие вины);
- боязнь участвовать в новых, не получивших широкого распространения процедурах;
- наличие у потерпевшей стороны установки на обязательное наказание правонарушителя.

Одно дело прекращено в связи с самостоятельным примирением сторон на этапе сепаратных встреч с участниками ситуации.

Четыре дела рассматривались в рамках работы в одном из сообществ. .

Основными видами криминальных ситуаций являются кражи мобильных телефонов и нанесение телесных повреждений.

Для документирования дел используются формы, предложенные "Украинским Центром Согласия".

В работе используются подготовленные сотрудниками ООГМ информационно-методические материалы для участников уголовного процесса, сотрудников КМДН, юристов, содержащие как правовое обоснование примирительных практик, так и материалы, разъясняющие сущность восстановительного правосудия, примирительных практик, ювенальной юстиции:

- информационный лист "Восстановительное правосудие для несовершеннолетних";
- Памятка работнику милиции о восстановительных практиках в ювенальной юстиции;
- сборник материалов для семинара "Восстановительные практики в ювенальной юстиции".

Додаток 15

КОНЦЕПЦІЯ

ЗАКОНОДАВЧОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ (МЕДІАЦІЇ) У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

(Проект)

1. Загальні положення

У багатьох країнах світу вже протягом 25 років розвивається новий підхід реагування на злочин – відновне правосуддя. Цей підхід базується на принципах усунення завданої потерпілому емоційної, матеріальної та фізичної шкоди, та прийнятті правопорушником відповідальності за скоєне, що особливо актуально для неповнолітніх. Ефективність відновного правосуддя вже визнана такими країнами, як Нова Зеландія, Норвегія, Німеччина, Франція та Польща, що законодавчо включили програми відновного правосуддя до кримінального процесу, як альтернативу чи доповнення до системи правосуддя.

В Україні практика реалізації відновного правосуддя як цілісного комплексу заходів з боку різних органів та служб, при тому, що і раніше існували його окремі елементи, вперше почала розвиватися з 2003 року, починаючи з експериментальних моделей і на сьогодні охоплює 8 регіонів, поступово накопичуючи досвід. Необхідність впровадження цього інституту пов'язана, насамперед, з темпами росту злочинності.

В останні роки минулого століття ступінь відповідальності правопорушника відігравав головну роль при винесенні вироків. Ця нова каральна тенденція відповідає індивідуалістичній культурі, що панує у країнах із ринковою економікою. На практиці такий підхід до винесення вироків призвів до значного збільшення чисельності засуджених у місцях позбавлення волі, їх переповнення і збільшення витрат держав на пенітенціарну систему. Як відомо, природною реакцією на жорстокість (хоч і виправдану загальносуспільними інтересами) є теж жорстокість, агресія, але вона, безперечно, не призводить до зниження рівня злочинності, а, навпаки, викликає його зростання.

У сучасній науці кримінального права та процесу все активніше висловлюються пропозиції щодо необхідності більш чіткого визначення статусу потерпілого, захисту його інтересів. Загальносвітові та європейські принципи захисту прав людини знайшли своє відображення у нашому законодавстві у посиленні захисту прав підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, однак майже зовсім не торкнулися статусу потерпілого, жертви злочину. За характером розгляду справи кримінальний процес мало сприяє відновленню прав потерпілого, не створює умов для осмислення правопорушником наслідків вчиненого діяння і, зрештою, не справляється з виконанням основного завдання - охороною прав та законних інтересів громадян. За таких обставин необхідно змінювати реакцію суспільства і держави на правопорушення, що безпосередньо впливає на формування нашого майбутнього.

Правосуддя як засіб виправлення заподіяного злочином повинно мати на меті створення умов, в яких процес каяття правопорушника та поновлення справедливості може розпочинатися із забезпечення можливості матеріальної компенсації та примирення, досягнення рівноваги та порозуміння між потерпілим та правопорушником. Одним із найбільш відомих інструментів відновного правосуддя є програма примирення потерпілих та правопорушників у кримінальних справах, а саме застосування медіації.

Серед інших форм відновного правосуддя широко розвинутих у світі (зокрема у Канаді, Норвегії, Новій Зеландії, США) є сімейні конференції та кола громадського правосуддя, де головною перевагою є більш активна участь громадськості у процесі соціальної реабілітації правопорушника (а також і потерпілого) та профілактиці злочинності.

У кримінальному судочинстві медіацією між потерпілим та правопорушником є процедура, завдяки якій потерпілий та обвинувачений (підсудний) за обоюсторонньою згодою та за допомогою третьої сторони як посередника – медіатора – можуть досягти згоди щодо відшкодування завданої шкоди та примиритися.

Тобто медіація у кримінальному судочинстві – це посередництво з метою примирення потерпілого та правопорушника.

На необхідності розширення сфери застосування медіації у кримінальних справах було наголошено у ст. 10 Рамкового рішення Ради Європейського Союзу "Про положення жертв у кримінальному судочинстві" (15 березня 2001р.), якою, зокрема, зобов'язано всі держави Європейського Союзу поширювати посередництво у кримінальних справах та забезпечувати прийняття до розгляду будь-які угоди між жертвою та правопорушником, досягнуті у процесі посередництва. Навіть у програмі "Україна-НАТО" передбачено як внутрішній захід України необхідність розвитку альтернативних способів вирішення конфліктів і, зокрема, медіації.

Зважаючи на значні недоліки, що виявляються у процесі здійснення традиційного кримінального судочинства, було прийнято низку міжнародних документів, які в тій чи іншій мірі наголошують на застосуванні "неофіційних механізмів врегулювання спорів, включаючи посередництво, арбітраж і суди звичаєвого права чи місцеву практику" (п.7 р.А Додатку до Декларації основних принципів правосуддя для жертв злочинів і зловживання владою (29.11.1985).

На Десятому Конгресі ООН щодо запобігання злочинності і поводження з правопорушниками, який проходив у Відні 10-17 квітня 2000р., наголошувалось на тому, що неофіційні і напівофіційні форми вирішення спорів між потерпілим і правопорушником відображають сучасні тенденції скорочення функцій держави у цьому процесі.

Серед документів Ради Європи, котрі так чи інакше стосуються застосування медіації в кримінальних справах можна виділити, зокрема, такі:

- Європейська конвенція про здійснення прав дітей (08.09.1995), яка у ст.13 "Посередництво та інші способи вирішення спорів" закликає до сприяння здійсненню посередництва чи інших засобів вирішення спорів;
- Рекомендація № R (85) 11 щодо статусу жертви у межах системи кримінального права пропонує державам-членам Ради Європи вивчити всі можливі плюси медіації та примирення;
- Рекомендація № R (87) 18 щодо спрощення структури системи кримінальної юстиції (правосуддя) пропонує державам-членам Ради Європи переглянути своє законодавство з метою узаконити способи позасудового врегулювання конфліктів;
- Рекомендація № R (87) 20 щодо реакції громадськості на підліткову злочинність закликає держави переглянути законодавство і внести необхідні зміни щодо розвитку медіації;

- Рекомендація № R (87) 21 щодо зменшення ступеня віктимізації і надання допомоги постраждалим пропонує державам-членам Ради Європи реалізовувати експерименти у сфері медіації, залучаючи до участі в них потерпілих та правопорушників;
- Рекомендація № R (92) 16 щодо європейських стандартів застосування громадських санкцій та заходів, у якій мова йде про ті заходи, які виступають альтернативою позбавлення волі і сприяють реінтеграції правопорушника у суспільство (система медіації саме передбачає подібний результат);
- Рекомендація № R (92) 17 щодо винесення вироків підкреслює, що засудження людини повинно супроводжуватись сучасними більш гуманними способами, спрямованими на зменшення кількості тюремних ув'язнень;
- Рекомендація № R (95) 12 щодо структури управління системою кримінального правосуддя відзначає той факт, що застосування заходів по запобіганню рецидиву, перегляду змістовного наповнення терміну "покарання", застосування медіації і спрощення розгляду справ знімають певні труднощі в роботі системи кримінального правосуддя, зокрема йдеться про розвантаження та фінансування судових органів.
- Рекомендація № R (99) 19 щодо принципів організації медіації у кримінальних справах.

На 26 Конференції Європейських міністрів юстиції в Хельсінкі (7-8 квітня 2005 р.) у доповіді-звіті Про Соціальну Місію Системи Кримінального Судочинства наголошувалося, що хоча "відновне правосуддя є підходом, що досі еволюціонує, воно є реакцією на злочин, яка базується на повазі до кожної особи і на рівності усіх людей, допомагає будувати взаєморозуміння, і сприяє створенню суспільної гармонії завдяки зціленню душевних ран жертв злочину, злочинців, членів суспільства і спільнот. Процеси відновного правосуддя часто базуються на традиційних і стародавніх народних формах правосуддя, які розглядають злочин, як явище, яке спричиняє дуже серйозну шкоду в першу чергу людям, яких він стосується. Такий підхід дає можливість тим, кого торкнувся злочин, відкрито розповісти про свої почуття про те, що вони пережили, і прагне задовольнити їхні потреби. Цей підхід дає можливість жертвам отримати репарацію (відшкодування), відчувати себе у більшій безпеці і забути про те, що трапилось. Він дозволяє злочинцям краще зрозуміти причини і наслідки їхньої поведінки, свідомо взяти на себе відповідальність, а також дає спільнотам можливість зрозуміти базові причини злочинності, сприяє благополуччю спільнот і сприяє профілактиці злочинності.

На відміну від традиційних завдань системи кримінального судочинства, одне з основних завдань відновного правосуддя полягає в тому, щоб задовольнити потреби жертви злочину, покращити її ситуацію. Деякі потреби є матеріальними, їх можна задовольнити за допомогою реституції. Також у жертви є емоційні потреби, такі, як відновлення почуття захищеності і безпеки. Підхід, який застосовується відновним правосуддям, також бере до уваги потреби злочинця. Злочинцеві надається можливість самостійно і за власним вибором взяти на себе відповідальність за свої дії і виправити свою поведінку. Відновне правосуддя також є розумною альтернативою у фінансовому плані: оскільки судові засідання віднімають багато коштів і часу, як у сторін, так і в держави, відновне правосуддя може мати такий самий результат за менших витрат.

Існують деякі, дуже переконливі свідчення того, що відновне правосуддя дозволяє зменшувати кількість повторних злочинів. Однак, зменшення рівню рецидивізму не є основним завданням відновного правосуддя. Жертви часто відчують, що найголовніше для них – отримати інформацію і мати можливість впливати на поведінку злочинця.

Типовим результатом медіації на практиці є угода, яка також зазвичай успішно виконується. У більшості випадків, сторони загалом, і жертви зокрема, також були задоволені результатом медіації.

Однією з основних знахідок відновного правосуддя є розуміння того, що процес є більш важливим, ніж безпосередній результат. Для сторін дуже важливо, щоб до них ставилися чесно і справедливо і приділяли увагу їхнім конкретним потребам. Якщо сторони відчують, що процес проходить чесно і справедливо, вони більш охоче візьмуть на себе зобов'язання дотримуватися результату, який є продуктом спільних зусиль.

Дотриманню зобов'язань і бажанню вчитися також може сприяти те, що усі сторони мають можливість брати участь у прийнятті рішень і разом нести відповідальність за забезпечення успіху спільної справи."

Таким чином ми бачимо, що програми відновного правосуддя (зокрема, медіація) є одним із способів профілактики злочинності. Медіаційний процес не лише прискорює процедуру кримінального судочинства, а й дозволяє більш повно враховувати права людини, що є найкращим і найбільш гнучким варіантом виходу з існуючого конфлікту. Вона часто реалізує те, що є неможливим в нормальних, типових судових процедурах.

2. Мета та завдання Концепції

Метою Концепції є визначення шляхів запровадження в Україні процедури медіації у кримінальному судочинстві. Завданням Концепції є окреслення ключових правових проблем, які перешкоджають впровадженню медіації у вітчизняну практику і потребують законодавчого врегулювання.

3. Ключові проблеми законодавчого врегулювання.

Аналіз Кримінального кодексу України показує, що у матеріальному праві України фактично відсутні перешкоди до впровадження відновного правосуддя. Однак кримінально-процесуальне законодавство України не передбачає такого інституту, що є перепорою для застосування цієї процедури у кримінальних справах, оскільки в обґрунтування незастосування її судді посилаються на відсутність закону та відповідних повноважень.

Кримінальний кодекс України передбачає можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим лише на підставах, вказаних у статті 46 КК України.

Статтю 46 КК передбачається звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим. Ця стаття є закріпленням примирення лише як елементу медіації, яка в зарубіжному законодавстві є альтернативним способом врегулювання кримінально-правових конфліктів, в основу якого покладено посередництво у примиренні сторін.

При цьому особа має бути такою, що вчинила злочин вперше, а злочин має бути невеликої тяжкості. Крім того, винний обов'язково повинен примиритися з потерпілим та відшкодувати завдані збитки або усунути заподіяну шкоду. Під примиренням розуміється досягнення угоди,

яка фіксує примирення потерпілого та обвинуваченого (підсудного) і ту обставину, що потерпілий не заперечує проти звільнення винного від кримінальної відповідальності. Очевидно, що факт примирення та відшкодування шкоди потребує відповідного процесуального закріплення у матеріалах справи.

Положеннями частини першої статті 66 КК визначається, що щире каяття або активне сприяння розкриттю злочину, добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди є обставинами, що пом'якшують відповідальність. Крім того, частина друга статті 66 КК передбачає, що при призначенні покарання суд може визнати такими, що його пом'якшують, також інші обставини, не закріплені у названій статті (такою обставиною може бути, зокрема, примирення потерпілого та обвинуваченого (підсудного) у справах про злочини тяжчі, ніж злочини невеликої тяжкості). Щире каяття полягає в оцінці особою своєї протиправної поведінки через визнання вини і готовність нести кримінальну відповідальність.

Таким чином, вдале застосування процедури відновного правосуддя, тобто, у разі, якщо вони мали наслідком виникнення названих вище обставин, у будь-якому разі може бути корисним для обвинуваченого (підсудного), у тому числі у справах про злочини середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі, а також тоді, коли винний не в змозі відшкодувати завдані збитки або усунути заподіяну шкоду. Важливо також, що за наявності декількох обставин, що пом'якшують відповідальність (це, зокрема, може бути поєднання таких ймовірних наслідків медіації, як щире каяття та добровільне відшкодування шкоди), суд може за особливо тяжкий, тяжкий та середньої тяжкості злочин призначити більш м'яке покарання, ніж передбачено законом (стаття 69 КК).

Відповідно до пункту 6 частини першої статті 6 Кримінально-процесуального кодексу України кримінальну справу не може бути порушено, а порушена справа підлягає закриттю за примиренням обвинуваченого, підсудного з потерпілим у справах, які порушуються не інакше як за скаргою потерпілого. Винятки з цього правила закріплені частинами 2, 4, 5 статті 27 КПК. З зазначених причин не можуть бути закриті лише справи про зґвалтування; справи, які мають особливе громадське значення; у разі вступу у справу прокурора у зв'язку із захистом державних або громадських інтересів чи прав громадян.

Статтею 7 КПК передбачено право суду звільнити підсудного від кримінальної відповідальності, коли буде визнано, що на час розгляду справи в суді внаслідок зміни обстановки вчинене особою діяння втратило суспільну небезпечність або ця особа перестала бути суспільно небезпечною.

Положеннями статті 7¹ КПК (за наявності підстав, зазначених у статтях 45, 46 КК) передбачена можливість закриття судом провадження у кримінальній справі у разі примирення обвинуваченого, підсудного з потерпілим та у зв'язку з дієвим каяттям.

Слід звернути увагу, що Кримінально-процесуальний кодекс України не встановлює обмежень стосовно цього права суду, а вирішення питання про подальшу долю винної особи цілком віднесено на розсуд суду. Положеннями статей 7² і 8 КПК визначений порядок звільнення від кримінальної відповідальності за наявності підстав, визначених у статтях 45 і 46 КК (відповідно). В обох названих випадках, вирішуючи долю обвинуваченого чи підсудного, суд зобов'язаний з'ясувати думку потерпілого і повідомити його про прийняте рішення (стаття 12 КПК).

Тобто, чинне законодавство України містить багато передумов для застосування відновного правосуддя. Наведені вище положення створюють правове поле для того, щоб примирення, у разі його проведення, мало конкретні правові наслідки.

Разом з тим, незважаючи на те, що Кримінально-процесуальний кодекс містить низку норм, спрямованих на процесуальне наповнення перелічених вище можливостей застосування примирення (пункт 11 частини першої статті 227 - повноваження прокурора; пункт 3 частини першої статті 229 - дії прокурора при перевірці справи з обвинувальним вироком; стаття 232¹ - дії прокурора у разі надходження до нього справ, по яких можливе звільнення обвинуваченого (підсудного) від кримінальної відповідальності або припинення провадження; пункт 2 частини першої статті 237 - питання, які з'ясовуються суддею при попередньому розгляді справи; пункт 5 статті 244 - рішення судді за результатами попереднього розгляду справи; стаття 248 - порядок закриття справи та ін.), проте, у ньому відсутні норми про медіацію чи посередництво. Фактично, це і є одним із факторів, який стримує поширення цього інституту в Україні.

Основною ідеєю медіації є концепція відновного правосуддя, що передусім спирається на принцип компенсації заподіяної шкоди. При цьому, ця концепція базується на щораз ширшому переконанні, що інтерес жертви злочину має бути в центрі уваги процесу.

Застосування медіації у кримінальному судочинстві має багато переваг як для сторін, так і для суду. Для сторін медіація є перевагою в тому, що правопорушник сприймає відповідальність за свої вчинки; вона безпосередньо впливає на розв'язання проблеми відшкодування кривди у матеріальній або моральній формі; дає можливість сторонам вплинути на рішення, що ухвалюється по справі, а також допомагає зняти емоційне напруження сторін.

Для суду медіація є перевагою, оскільки частково звільняє суддів від навантаження у справах невеликої тяжкості і дає можливість зосередитися на більш серйозних справах; звільняє суддів від роботи з емоціями сторін і дає можливість сконцентруватися на розгляді справи; прискорює процес розгляду справи у суді та економить час суддів. Якщо сторони під час медіації уклали угоду примирення між потерпілим і правопорушником, цей документ, так само як і безпосереднє опитування сторін, надає можливість судді краще оцінити особистість правопорушника, щирість його каяття та можливість звільнення підсудного від кримінальної відповідальності на підставі п.п.1, 2, 3, 4 ст.7¹ Кримінально-процесуального кодексу України. Суд також може використати результати примирення для закриття справи на підставі п.1 ст.27 Кримінально-процесуального кодексу України у випадку примирення потерпілого і підсудного у справах приватного обвинувачення.

Суддя також може врахувати примирення сторін як обставину, що пом'якшує покарання під час винесення вироку (п.2 ч.1 та ч.2 ст.66 КК) або призначити більш м'яке покарання, ніж передбачено законом за вчинення особливо тяжкого, тяжкого або середньої тяжкості злочину (ст.69 КК). Наслідки медіації можуть враховуватися судом при призначенні покарання та прийнятті рішення про звільнення підсудного від покарання з випробуванням, в залежності від призначеного покарання, особи підсудного та тяжкості вчиненого злочину (ст.75 КК).

З іншого боку, слідчий, прокурор, суддя не наділені повноваженнями ініціювати процедуру медіації, а відповідно до частини другої статті 6 Конституції України органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України. Тобто на сьогодні медіація є наслідком тільки бажання самих сторін, ініціативи медіаторів, а дії правоохоронних органів та суду у цьому напрямку можуть бути тільки самоуправними і такими, що виходять за межі їх повноважень.

Крім того, відповідно до норми частини другої статті 44 Кримінального кодексу звільнення від кримінальної відповідальності у випадках, передбачених цим Кодексом, здійснюються виключно судом. Це практично виключає зацікавленість слідчого та прокурора, зобов'язаних в будь-якому разі направити справу до суду, сприяти спрощенню правосуддя шляхом ініціювання медіації, і не відповідає міжнародним рекомендаціям щодо спрощення правосуддя та затвердження принципу дискреційного правосуддя. У той же час урахування цих рекомендацій сприяло б приведенню національних норм у відповідність європейським стандартам. Слід мати на увазі, що законність рішення прокурора про закриття справи і сьогодні може бути перевірено судом, що є гарантією додержання прав сторін.

Є також проблема статусу, повноважень медіаторів, контролю за їх діяльністю та їх відповідальності.

4. Шляхи розв'язання проблеми

Розв'язати проблему відсутності в органів досудового слідства та суду безпосередніх повноважень стосовно ініціювання медіації, яка стоїть на заваді впровадженню медіації у вітчизняну практику, можна лише шляхом доповнення Кримінально-процесуального кодексу України нормою, згідно якої у ході проведення розслідування кримінальної справи слідчий або прокурор, а також суд під час судового провадження за ініціативою або за згодою обвинуваченого і потерпілого може направити справу до медіатора або організації, що здійснює програми відновного правосуддя (медіацію).

Запровадження медіації потребує ґрунтовної розробки відповідних процедур. Зокрема, врегулювання потребують такі питання:

- принцип добровільної участі у процедурі медіації (програми відновного правосуддя);
(медіація у кримінальних справах повинна мати місце тільки тоді, коли всі сторони добровільно дійшли згоди з цього приводу. Сторони також можуть відмовитися від своєї згоди на будь-якому етапі проведення медіації (п. 1. Рекомендації Ради Європи № R (99) 19))

- конфіденційність всіх переговорів між медіатором та сторонами;
(будь-які обговорення під час зустрічі мають конфіденційний характер та не можуть використовуватися в майбутньому, за винятком випадків, коли існує наявна згода сторін (п.2, Рекомендації Ради Європи № R (99) 19) або, можливо, коли така інформація свідчить про серйозну загрозу вчинення суспільно небезпечного діяння. Медіатор також не може бути допитаний з метою розголошення інформації, отриманої ним в процесі медіації)

- визначення кола справ, щодо яких можливе призначення медіації;
(можливість призначення медіації у тих справах, де є потерпілий і у яких правопорушник визнає свою вину у скоєнні злочину. В Резолюції ECOSOC від 24 липня 2002 у пункті 6, а також у пп. 4 і 5 зазначеної Рекомендації Ради Європи говориться, що програми відновного правосуддя мають бути загальнодоступні на усіх етапах кримінального судочинства. Рекомендації Європейського Форуму з Відновного Правосуддя відмічають недоцільність прив'язування права на участь у медіації до визначених у кодексах категорій справ, оскільки є багато прикладів ефективності програм відновного правосуддя в справах навіть великої тяжкості незалежно від впливу наслідків медіації на вирок суду. В багатьох випадках такі процедури застосовуються вже на етапі виконання покарання. Особливу увагу слід звернути на питання можливості направлення на медіацію справи про тяжкі і особливо тяжкі злочини)

- визначення максимальних термінів проведення медіації;
(час проведення медіації не включається до процесуальних термінів, а строк проведення медіації не може перевищувати 1 місяць (в деяких країнах він складає 3 місяці). А тому, обмеження строку проведення медіації надасть можливість уникнути невиправданого затягування розгляду справи)
- визначення форми подачі звіту про проведення медіації та форми угоди між потерпілим і обвинуваченим/підсудним;
(звіт про проведення медіації, а також угода, укладена між потерпілим та обвинуваченим/підсудним, має носити процесуальний характер, бути офіційно долученими до матеріалів кримінальної справи, тому відповідно повинні мати чітко закріплену форму)
- визначення умов та обсягу інформації по справі, яку мають отримувати медіатори, та інших важливих процесуальних питань;
(У пункті 25 вищезгаданої рекомендації Ради Європи зазначається, що до початку зустрічі (медіації) уповноважені органи кримінальної юстиції інформують медіатора про всі обставини, що мають відношення до справи, та забезпечують його необхідними документами. Також потребує врегулювання форма рішення суду, слідчого або прокурора про призначення медіації)
- неприпустимість розцінювання участі в медіації як свідчення вини в подальшому судовому розгляді;
(результати переговорів обвинуваченого/підсудного з медіатором не можуть бути використані в процесі, як докази щодо підтвердження вини такої особи)
- доступність медіації для сторін;
(необхідно визначитись із платною чи безплатною формою послуг медіатора, а також способом такої оплати. Ні в одній з країн Європи учасники програм відновного правосуддя не оплачують послуги медіатора, - це або обов'язок держави, або місцевої влади, або безпосередньо громади, яка з допомогою неурядових організацій залучає ресурси благодійних фондів)
- допустимість медіації на будь-якій стадії розслідування кримінальної справи та під час провадження справи в суді;
(слідчий або прокурор під час проведення розслідування кримінальної справи, а також суд під час судового провадження за ініціативою або за згодою обвинуваченого/підсудного і потерпілого може направити справу до медіатора (п.4 Рекомендації Ради Європи № R (99) 19))
- незалежність та автономія медіації в рамках кримінальної юстиції;
(медіація має залишатися незалежною та автономною в рамках кримінальної юстиції. Важливим є те, що програми відновного правосуддя за своїм характером є неформальними процедурами, які не потребують законодавчого врегулювання самі по собі, але потребують, щоб законодавство передбачало можливості їх проведення та врахування наслідків в рамках кримінального процесу (п.5 Рекомендації Ради Європи № R (99) 19). У пункті 7 в розділі "Правова основа" цієї Рекомендації Ради Європи визначено: "Мають існувати певні вказівки, які б визначали використання медіації у кримінальних справах. Такі вказівки мають характеризувати умови передачі справ на медіацію (зустріч), а також висвітлювати підходи до вирішення питань, які можуть виникнути після закінчення процесу медіації".)

Доцільно переглянути норми Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів з точки зору надання прокурору за принципом дискреційного переслідування права самостійно вирішувати питання про застосування медіації і закриття справи, а також звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням з потерпілим.

Необхідно також звернути особливу увагу на врегулювання в законі питання щодо застосування процедури медіації за участю неповнолітніх, а саме, встановити підвищені вимоги до медіаторів, що працюють з неповнолітніми, обов'язковість залучення до процедури медіації батьків або опікунів неповнолітнього. Законодавством має також бути чітко передбачено особливості укладання примирних угод за участю неповнолітнього (з 15 до 18 років – за згодою батьків (усиновителів, опікунів); до 15 років – укладення угоди батьками/усиновителями, опікунами).

Тому, окрім внесення відповідних змін до кримінального та процесуального кодексів, є необхідність у розробці окремого закону про застосування програм відновного правосуддя (медіації) у кримінальних справах. Зазначеним законом мають бути визначені поняття програми відновного правосуддя (медіації), статус медіаторів, вимоги до них та процедура їх обрання (віковий критерій, професійні навички тощо), гарантії їх діяльності, права та обов'язки, підстави відповідальності, порядок оплати праці та соціальні гарантії, орган/професійне об'єднання, який видаватиме дозвіл на право займатися медіацією у кримінальних справах та здійснюватиме контроль за діяльністю медіаторів.

4. Очікувані результати

Впровадження програм відновного правосуддя (медіації потерпілих та правопорушників) у систему кримінального правосуддя допоможе частково змінити спосіб реагування системи правосуддя на злочин з карного на відновний, позитивно впливатиме на учасників кримінального процесу і на стан правопорядку та громадського миру, стане конкретним механізмом забезпечення права сторін на примирення, визначеного чинним законодавством та сприятиме формуванню позитивного іміджу країни серед світової спільноти.

Відновне правосуддя могло б допомогти зменшити навантаження на систему карного судочинства через впровадження концепції компенсації шкоди, виведення певних справ із системи карного правосуддя, підвищення участі потерпілого у процесі. Заохочення людей до поваги один до одного та до вирішення конфліктів, у разі їх виникнення, на відновних засадах – це два найважливіших шляхи розбудови справедливого та гуманного суспільства.

Додаток 16

[ксерокопія резолюції конференції]

[ксерокопія резолюції конференції]

Додаток 17

РЕКОМЕДАЦІЇ

ВІДКРИТОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ “ВПРОВАДЖЕННЯ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ: ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ”

(м. Київ, 20-21 квітня 2006 р.)

Протягом 2 днів конференції на 8 секційних засіданнях було обговорено низку актуальних питань подальшого впровадження ВП в Україні та запропоновано наступне:

I. ПРОПОЗИЦІЇ ТА ДОПОВНЕННЯ ДО КОНЦЕПЦІЇ ЗАКОНОДАВЧОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ, А ТАКОЖ ЩОДО ІНШИХ ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН.

1. Звернути особливу увагу на важливість збереження гнучкості у різних моделях, формах та процедурах, що застосовуються у програмах примирення, тоді як принципи та цінності відновного правосуддя мають залишатися незмінними.
2. Час відведений у кримінальному процесі на проведення медіації має бути достатнім для належної підготовки потерпілої сторони до можливої спільної зустрічі з правопорушником.
3. Зобов'язати представників правоохоронних органів інформувати учасників кримінального процесу про їхнє право скористатися можливістю участі у програмі відновного правосуддя (враховуючи наявність таких можливостей у регіоні).
4. Необхідно передбачити можливість спілкування медіатора з правопорушниками, до яких застосовано запобіжний захід утримання під вартою, або які відбувають покарання у місцях позбавлення волі.
5. Забезпечити можливість застосування медіації після вироку суду (розглянути можливість передбачити позитивні наслідки медіації серед підстав умовно-дострокового звільнення від покарання, пам'ятаючи, що це **не є** метою застосування медіації та не має бути **обов'язковим** наслідком примирення з потерпілим).
6. Необхідно передбачити у законі наслідки невиконання медіаційної угоди, також обов'язково передбачити можливість повторної медіації, та лише потім судового розгляду справи щодо невиконання угоди.
7. Запропонувати визначити органом, що регулюватиме діяльність ведучих програм відновного правосуддя (навчатиме, сертифікуватиме), Асоціацію ведучих програм відновного правосуддя. Водночас, ведення реєстру ведучих програм ВП пропонується покласти на Міністерство юстиції України.
8. Присвятити питанням регулювання застосування процедури медіації щодо неповнолітніх та за участю неповнолітніх **окремий розділ** у Концепції законодавчого врегулювання застосування програм відновного правосуддя (медіації) у кримінальному судочинстві України.
9. Розробити у програмах підготовки ведучих програм ВП окремий курс для роботи з неповнолітніми.
10. Для ефективного застосування програм ВП щодо неповнолітніх та для врегулювання в кримінальному законодавстві питань щодо застосування процедури медіації за участю неповнолітніх зокрема пропонується: внести відповідні зміни до КК, КПК, зокрема:
 - поширити для неповнолітніх можливість звільнення від кримінальної відповідальності або від покарання у зв'язку з примиренням з потерпілим, відповідно доповнивши ст.ст.97 та 105 Кримінального кодексу;

- внести до розділу XV Кримінального кодексу статтю 105¹ „Відновні заходи виховного характеру” (або „Відновні заходи щодо малолітніх/неповнолітніх”), в якій передбачити перелік таких заходів, в тому числі – укладення договору про примирення з потерпілим, а також варіант “суспільно-корисна праця (прибирання шкільної території, ремонт шкільного майна, побутові послуги людям похилого віку тощо)”. Подібний захід пропонується застосовувати також для осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння до досягнення віку кримінальної відповідальності;
- привести у відповідність до цивільного законодавства вікові межі для застосування примусових заходів виховного характеру, що мають відновну спрямованість (покладення на неповнолітнього, який досяг 15 років і має майно, кошти або заробіток, обов'язку по відшкодуванню завданої майнової шкоди (п.4. частини 2 ст.105). Пропонується знизити нижню межу до 14 років, тобто віку досягнення неповної цивільної дієздатності та цивільної відповідальності;

а також

1. зазначити у відповідних законодавчих актах та положеннях особливості застосування відновних заходів щодо осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння до досягнення віку кримінальної відповідальності;

11. Пропонується також внести до Кримінально-процесуального кодексу постанови:

- про порядок передачі кримінальної справи на медіацію (або: програму відновного правосуддя), в якій: 1) визначити підстави передачі справи на медіацію; 2) визначити повноваження органу дізнання, слідчого, прокурора, суду щодо передачі справи на медіацію; 3) зобов'язати орган дізнання, слідчого, прокурора, суд, установу з виконання покарань інформувати підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого (або, в разі неповноліття – також його законних представників) про можливості медіації з оформленням відповідного процесуального документу;

- про необхідність залучення громадської організації, професійного об'єднання медіаторів, окремих медіаторів як учасників кримінального процесу, їх права та обов'язки;
- про обов'язковість залучення до процедури медіації батьків, опікунів або піклувальників малолітнього/неповнолітнього;
- про спрощення процедури провадження у кримінальній справі в разі застосування медіації.

12. Крім того, пропонується розширити коло обставин, що виключають провадження у кримінальній справі (п. 6 ст. 6 КПК), окрім справ, що порушуються не інакше, як за скаргою потерпілого, також на деякі справи публічно-приватного обвинувачення (наприклад, ст.128, ч. 1 ст.129, ч.1 ст.190, ст.193 КК тощо), з огляду на те, що, будучи злочинами невеликої тяжкості, вони, за приписом ст.46 КК, можуть мати наслідком звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням з потерпілим.

13. Розглянути за допомогою фахівців-економістів шляхи оптимального фінансування програм відновного правосуддя у т.ч. за рахунок з держбюджету та коштом місцевих громад (соціальне замовлення).

II. ПРОПОЗИЦІЇ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРАКТИЧНОГО ПОДАЛЬШОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМ ВП.

1. Продовжити роботу Міжвідомчої робочої групи з питань застосування програм ВП в Україні, визначивши для неї нові цілі та завдання, необхідних для впровадження Концепції.
2. Оскільки відновне правосуддя є базовим інструментом та філософським підґрунтям для здійснення правосуддя щодо неповнолітніх, - розглянути можливість проведення окремого

засідання Міжвідомчої робочої групи з питань впровадження програм ВП в Україні при Міністерстві юстиції присвяченого питанням застосування програм ВП щодо неповнолітніх та, зокрема, розглянути запропоновані вище законодавчі зміни.

Для ефективного залучення суддів та працівників правоохоронних та соціальних органів до впровадження програм ВП:

3. На підставі узагальненого національного та зарубіжного досвіду Академії суддів України розробити навчальні програми з підготовки суддів щодо процесуальних аспектів застосування ВП.
4. Запровадити систематичну підготовку суддів з вказаної проблематики в процесі підвищення кваліфікації, перекваліфікації та підготовки кандидатів на посаду судді.
5. Запровадити обмін досвідом щодо застосування ВП (процедура, методика, правові та психологічні наслідки) шляхом опублікування судової практики у Віснику Академії суддів України та Державної судової адміністрації України.
6. Рекомендувати судам та правоохоронним органам у тих регіонах, де експериментально запроваджуються програми відновного правосуддя, підвищувати поінформованість населення шляхом розміщення відповідної інформації в приміщеннях судів, прокуратури, міліції.
7. Поширити досвід спеціалізації суддів у роботі з неповнолітніми – ювенальний суддя.
8. Сприяти покращенню координації між Кримінальною міліцією у справах неповнолітніх та Соціальною службою для неповнолітніх у роботі з неповнолітніми.
9. Рекомендувати судам та правоохоронним органам більш широко використовувати у роботі соціального досьє.

Для розвитку місцевих центрів відновного правосуддя як комплексної системи соціальної реабілітації правопорушників та потерпілих у громаді:

10. Сприяти координації діяльності між державними, муніципальними та громадськими організаціями щодо надання послуг потерпілим і правопорушникам, особливо у роботі з неповнолітніми правопорушниками. Формувати спільне бачення системи підтримки потерпілих та правопорушників у громаді.
11. Сприяти формуванню місцевих політик, що передбачатимуть підтримку діяльності громадських центрів ВП органами місцевого самоврядування. Це дасть змогу активно залучати фінансування програм ВП з муніципальних бюджетів, використання можливостей соціального замовлення на місцях.
12. Створення мережі консультативно-ресурсних центрів для різних фахівців (суддів, соціальних працівників тощо), із врахуванням центрів, що вже функціонують, та муніципальних центрів для надання консультацій учасникам кримінальних, конфліктних та кризових ситуацій.
13. Забезпечувати функціонування спільних навчальних програм для представників державних, муніципальних та громадських установ з метою організації діяльності громадського центру ВП.
14. Сприяти розробці спільних стандартів роботи (критеріїв надання якісних соціальних послуг) для державних, муніципальних та громадських організацій. Залучення представників громадських організацій до процесу формування стандартів роботи з потерпілими та правопорушниками (особливо, з неповнолітніми правопорушниками).

Підготовка ведучих програм відновного правосуддя:

15. Довести до відома міжвідомчої робочої групи при Мін'юсті результати підготовки створення Асоціації ведучих програм відновного правосуддя, її мети та завдань.

III. ІНШІ РЕЗУЛЬТАТИ РОБОТИ СЕКЦІЙ.

Секція І. Законодавче врегулювання програм відновного правосуддя.

Під час роботи секції для обговорення були запропоновані такі питання:

1. Орган підготовки, сертифікації та контролю за медіаторами
2. Шляхи фінансування програм відновного правосуддя
3. Вимоги до медіатора.

В продовж обговорення запропонованих тем учасниками дискусії були такі думки:

1. Стосовно можливого органу підготовки, сертифікації та контролю за медіаторами було запропоновано, що це може бути асоціація медіаторів, при цьому реєстрація медіаторів також може здійснюватись Міністерством юстиції України в окремому реєстрі. Крім того, обговорювалась доцільність створення кваліфікаційно-дисциплінарних комісій, але учасники не дійшли спільного висновку.

2. З приводу шляхів фінансування розглядалися різні варіанти починаючи з пропозиції фінансування із держбюджету, спеціального фонду для фінансування організацій з відновного правосуддя до пропозиції наслідувати приклад Казахстану, де з винуватої сторони утримують матеріальну шкоду втричі більше, ніж є реально, і витрачають залишок від відшкодованого потерпілому на покриття судових (а в нашому випадку - медіаційних) витрат... Здається, що найменшу кількість зауважень отримав варіант фінансування програм ВП з місцевих бюджетів, що виглядає цілком логічно оскільки місцева громада є найбільш зацікавленою стороною через профілактичний вплив програм ВП на злочинність серед неповнолітніх та зменшення повторних правопорушень. З іншого боку, учасники роботи секції також зробили справедливе зауваження, що місцеві бюджети бідні та перевантажені і без відновного правосуддя, що робить перспективи фінансування ВП в Україні не дуже реалістичними. Практично усі погодились з тим, що не варто пропонувати варіант у якому послуги медіатора у кримінальних справах сплачувалися б сторонами (потерпілим та правопорушником). Багато прихильників варіанту фінансування програм ВП із загальнодержавного бюджету використовували аргументи на користь того, що реформування карального підходу до злочинності, покращення доступу до правосуддя, захист інтересів потерпілого та профілактика злочинності є загальнодержавними обов'язками. При цьому також висловлювалась думка, що, у порівнянні з вартістю ув'язнення, кошторис застосування медіації у кримінальних справах буде майже непомітним. Нарешті, була також запропонована схема фінансування подібна до того, як, наприклад, пропонується зробити в Україні щодо надання безоплатної юридичної допомоги неповнолітнім.

3. Думки учасників також відрізнялися стосовно того, які вимоги мають ставитися до медіатора у кримінальних справах.

Так, наприклад, одним з учасників було запропоновано варіант, у якому "медіатором може бути громадянин України, що досяг віку 21 рік (з цим віком можна пов'язувати певний життєвий досвід, який сприятиме проведенню медіації), пройшов відповідне навчання, був внесений до загальнодержавного та/або місцевого реєстру медіаторів та володіє відповідними морально-діловими якостями (зокрема, дотримується етичного кодексу медіатора та поділяє цінності відновного правосуддя)". У відповідь на цю пропозицію було висловлено багато критики майже

по кожному пункту яка здебільшого зводилась до того, що ефективним медіатором може бути людина навіть якщо вона молодше 21 року (наприклад, у Норвегії цей вік був знижений з 25 до 18 після 10 років застосування медіації) і не є громадянином України. Висловлювались також думки стосовно того, що медіатор не повинен бути судимим, хоча це також спірне питання. Багато прихильників поділяють думку стосовно того, що кращим критерієм вибору медіатора є рівень володіння відповідними навичками, а не формальні вимоги, щодо нього. Тому, більше уваги треба зосередити на програмах підготовки медіаторів, ніж формальних вимогах...

Секція III. Перспективи розвитку місцевих центрів відновного правосуддя як комплексної системи соціальної реабілітації правопорушників та потерпілих у громаді.

Після огляду практики застосування програм ВП Центром підтримки дітей та молоді "Перекрысток" (м.Москва), Агенцією регіонального розвитку "Гармонія" (АР Крим, смт Красногвардійське) та представлення узагальнюючої моделі центру відновного правосуддя у громаді, обговорювалися два основні питання:

1. Які організації, структури, установи необхідно залучати до співпраці з громадським центром ВП, щоб якомога ефективніше надавати реабілітаційні послуги потерпілим і правопорушникам?
2. Умови співпраці з такими організаціями.

До організацій, з якими необхідно налагоджувати співпрацю, були віднесені:

1. Місцеві органи правової системи.
2. Установи органів державної виконавчої влади на місцях, зокрема, спеціалістів Центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, Служб у справах неповнолітніх.
3. Органи місцевого самоврядування.
4. Організації громадянського суспільства.
5. Освітні установи, зокрема, школи (залучення соціальних педагогів до активної співпраці).

Необхідними умовами співпраці учасники дискусії визначили:

1. Сприяння координації діяльності між державними, муніципальними та громадськими організаціями щодо надання послуг потерпілим і правопорушникам, особливо це стосується роботи з неповнолітніми правопорушниками. Формування спільного бачення системи підтримки потерпілих та правопорушників у громаді.
2. Сприяння формуванню місцевих політик, які передбачатимуть підтримку діяльності громадських центрів ВП органами місцевого самоврядування. Активне залучення фінансування на програми ВП з муніципальних бюджетів, використання можливостей соціального замовлення на місцях.
3. Забезпечення функціонування спільних навчальних програм для представників державних, муніципальних та громадських установ з метою організації діяльності громадського центру ВП.
4. Сприяння розробці спільних стандартів роботи (критеріїв надання якісних соціальних послуг) для державних, муніципальних та громадських організацій. Залучення представників

громадських організацій до процесу формування стандартів роботи з потерпілими та правопорушниками (особливо, з неповнолітніми правопорушниками).

Секція VI. Презентація результатів робочої групи з створення Асоціації ведучих програм відновного правосуддя.

Під час роботи секції було обговорено та проаналізовано наступні блоки питань, що стосуються Статуту:

1. назва асоціації.
2. принципи діяльності Асоціації;
3. мета Асоціації;
4. завдання Асоціації;
5. структура органів управління Асоціації, їхній статус.
6. проблема стандартизації та сертифікації у сфері медіації у кримінальних справах.

Підсумкові тези за результатами обговорення за вказаними блоками питань:

1. Учасники роботи секції погодились із назвою Асоціації в існуючій редакції.
2. Принципи діяльності Асоціації в існуючій редакції не викликали дискусій.
3. В результаті обговорення питання щодо мети Асоціації, було вирішено її формулювання відобразити таким чином: "мета Асоціації – впровадження та розвиток відновного правосуддя в Україні; сприяння здійсненню загальнодержавних, регіональних, місцевих і міжнародних програм, що спрямовані на впровадження відновного правосуддя в практику українського судочинства".
4. У результаті обговорення завдань Асоціації було прийнято рішення викласти їх у такій редакції: "До завдань Асоціації належать:
 - Просувати ідеї, принципи, цінності відновного правосуддя в Україні.
 - Розвивати практику відновного правосуддя в Україні.
 - Сприяти нормативно-правовому врегулюванню практик відновного правосуддя в Україні, його вдосконаленню.
 - Сприяти формуванню та підтримці, розвитку професійного середовища фахівців відновного правосуддя в Україні.
5. Структура органів управління Асоціації, їхній статус.
Учасники відмітили доцільність існування Наглядової ради, що зробить діяльність Асоціації прозорою; до складу Наглядової ради мають увійти представники вищих органів влади та державних установ; завдяки цьому Асоціація буде мати певний вплив на державні процеси, що пов'язані з відновним правосуддям; статус Наглядової ради не варто розкривати у статуті Асоціації, а відобразити в окремому положенні, що буде затверджене Загальними зборами Асоціації;
Статус етичної комісії. Учасники секції висловили протилежні думки щодо необхідності етичної комісії. Після обговорення цієї проблеми було сформульовано позицію, що етична комісія мала б існувати у складі Асоціації, але її статус має визначатися окремим положенням, що буде обговорюватися та прийматись Загальними зборами.
6. Проблема стандартизації та сертифікації у сфері медіації у кримінальних справах.
Питання стандартизації Асоціацією повинно зводитись не до вироблення єдиних стандартів роботи медіаторів, а до пошуку оптимальних програм навчання медіаторів, що здійснювалось би Асоціацією. Сертифікація може здійснюватись Асоціацією з подальшим внесенням сертифікованих медіаторів до державного реєстру (загальнодержавного або місцевого).

Висловлювалась думка, що сертифікація буде не способом узурпації, а формою упорядкування у цій сфері і, можливо, запобігатиме узурпації цих процесів з боку держави.

Секція VIII. Перспективи реформування в Україні системи правосуддя щодо неповнолітніх.

Для ефективного реформування правосуддя щодо неповнолітніх в Україні слід:

1. Визначитися з термінологічною базою, що застосовується у сфері правосуддя щодо неповнолітніх (відновний підхід, ювенальна юстиція, ресоціалізація тощо).
2. Привести у відповідність вікові межі відповідальності неповнолітніх у різних законодавчих актах.
3. Створити ресурсний список партнерства для розвитку правосуддя щодо неповнолітніх (установи та сфери їхніх інтересів/відповідальності).
4. Внести відповідні пропозиції щодо законодавчих змін (за участі практиків).
5. Створити ефективне лобі у новому Парламенті, налагодити інформування та співпрацю.
6. Створити (поновити) міжвідомчий координуючий орган (групу, комісію) із залученням НДО та донорів.
7. Залучити міжнародних експертів (створити консультативний комітет).
8. Виробити спільну національну стратегію.
9. Створення (вдосконалення) спеціальних освітніх програм: програми підвищення кваліфікації для працівників судових, правоохоронних та соціальних органів, програми з обміну досвідом (міжнародні та національні), включення спеціальних курсів у програми підготовки у вищих навчальних закладах (юристи, педагоги, соціальні працівники) та розділу у шкільні програми основ правознавства.
10. Періодичне видання "Питання правосуддя щодо неповнолітніх".
11. Створення сайту з актуальних питань відновного правосуддя та ювенальної юстиції (з можливістю обговорення їх на Форумі), розміщення корисних ресурсів.
12. Створення мережі консультативно-ресурсних центрів (із врахуванням центрів, що вже функціонують) для різних фахівців (суддів, соціальних працівників тощо) та муніципальних центрів для консультації учасників кримінальних, конфліктних та кризових ситуацій. Важливо організувати їх таким чином, щоб особа, що звернулася до такого центру, могла отримати вичерпну інформацію про різні можливості стосовно її ситуації.

Учасники конференції висловили сподівання, що надані рекомендації та пропозиції посприяють виконанню схваленої Резолюції Конференції "ПРО НЕОБХІДНІ КРОКИ ПО ВПРОВАДЖЕННЮ ПРОГРАМ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ ДО СИСТЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ" та подальшій плідній роботі Міжвідомчої робочої групи при Міністерстві юстиції України.

Додаток 18

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ З ПИТАНЬ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ

- Бюлетень "Відновне правосуддя в Україні". Спеціальне видання до конференції "Формування української моделі відновного правосуддя" (м. Київ, 10-11 лютого 2005 р.) http://www.commonground.org.ua/ukr/lib_print.shtml
- Горова А. Впровадження програм відновного правосуддя в Україні // Соціальна робота та соціальна політика. – № 3, 2004.
- Горова А., Прокопенко Н., Програми відновлювального правосуддя: новий підхід до розв'язання кримінальних ситуацій // Магістеріум. – Вип. 15, 2004. – С. 17-22
- Замніус В., Ковриженко Д., Землянська В. Передумови впровадження процедури медіації в Україні // Часопис Парламент. – № 3, 2004. – С. 2-10 <http://www.Parlament.org.ua/index.php?action=magazine&id=9&ar_id=572&iar_id=602&as=2>
- Землянська В. Впровадження медіації в кримінальне провадження в Україні // Прокуратура-Людина-Держава. – № 3, 2004.
- Землянська В. Дослідження польського досвіду в сфері медіації // Право України. – № 6, 2004.
- Землянська В. Запровадження відновлюючих підходів: зміна поглядів на кримінальне судочинство // Право України. – № 10, 2003. – С. 154-156.
- Землянська В. Чинна українська модель відновного правосуддя http://www.commonground.org.ua/zeml_model.html
- Зер Г. Зміна об'єктива: новий погляд на злочин та правосуддя / Пер. з англ. М. Яковлева. - К.: Унів. вид-во "Пульсари", 2004. - 224 с. ISBN 966-7671-84-4
- Исправление последствий содеянного // Ижица. – № 8 (8), 2006
- Как разбудить совесть // Молодогвардеец. – № 3, 2006
- Коваль Р. роль і місце програм відновного правосуддя в системі ювенальної юстиції http://www.commonground.org.ua/ukr/lib_pub.shtml
- Лебединец С. Медиация учит детей разрешать конфликты // Жизнь Луганска. – № 6(748), 2005. – С. 6.
- Маерс Д. Международный обзор программ восстановительного правосудия. / Пер. з англ. Н. Дармограй, Т. Данилів. - К.: Унів. вид-во "Пульсари", 2004. - 101 с. http://www.commonground.org.ua/ukr/lib_print.shtml
- Маляренко В, Войтюк І. Відновне правосуддя: можливості впровадження в Україні // Бюлетень Міністерства юстиції України. – № 8, 2004
- Мачужак Я., Землянська В. Медіація як ефективний засіб для перевиховання та попередження злочинності серед неповнолітніх Науковий вісник Львівського юридичного інституту МВС України, № 2 (1) 2004. http://www.commonground.org.ua/ukr/lib_pub.shtml
- Микитин Ю. Відновне правосуддя: українсько-канадська співпраця // Тижень – № 15 (125), 2005
- Микитин Ю. Медіація – засіб профілактики злочинності серед неповнолітніх // Тижень – № 21 (131), 2005.
- Микитин Ю. Яка практична користь може бути від участі в медіації? // Тижень. – № 6 (116), 2005
- Микитин Ю. Які переваги медіації в кримінальних справах? // Тижень. – № 49 (108), 2005.
- Овчарова Г. Шаг к усовершенствованию ювенальной юстиции в Украине. Четыре аспекта проблемы // Правовое поле. – № 8/1, 2005

- ☞ Памятка работнику милиции о восстановительных практиках в ювенальной юстиции/ сост. Н.Н. Крестовская.– Одеса: Изд-во Одесской Группы Медиации, 2005.– 8с.
- ☞ Примерение до суда // Наша газета.–№15(2323), 2005
- ☞ Ребята, давайте жить дружно! // Всеукраинская техническая газета.– 15 (119), 2005.
- ☞ Розвиток медіації в Україні. Польсько-українська співпраця: Збірник статей / Наук. редактор Войтюк І.А., – Київ: "Арт – Бюро", 2004, – 228 с. ISBN 966-96280-7-5
- ☞ Создание и развитие системы ювенальной юстиции в Украине// NB! Новий вибір. – № 20,
- ☞ *Шутова І.* Мировая угода з ворогом // МГ.– 1 вересня 2005.
- ☞ Personalising Crime, British Dimension (quarterly magazine of the British Embassy in Kyiv), Vol. 2, <<http://www.britemb-ukraine.net/magazine/?id=13>> .
- ☞ *Zemlyanska, V.* (2003), "Restorative justice developments in Ukraine", Newsletter of the European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice, 4(3).

Щоквартальний бюлетень "Відновне правосуддя в Україні" №1-2(1-2) 2005

- ☞ *. Замніус В.* Експертний висновок стосовно законодавчих передумов впровадження процедури медіації в Україні на підставі порівняльного аналізу польського та українського законодавства
- ☞ *. Швецова Л.* Програми відновного правосуддя в модельному ювенальному суді Дергичівського р-ну м. Харкова
- ☞ *Беца О.* Зарубіжний досвід застосування пробації в ювенальній юстиції
- ☞ *Волинець Л.* Реформування системи захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування
- ☞ *Горова А.* Приклади існуючих програм відновного правосуддя в інших країнах
- ☞ *Ємельянова І.* Роль відновного правосуддя в концепції ювенальної юстиції
- ☞ *Кирюхіна М.* Особливості формування моделі відновного правосуддя в АР Крим
- ☞ *Коваль Р.* Актуальні питання формування української моделі відновного правосуддя
- ☞ *Крестовська Н., Костова Ю., Семікон Т.* Застосування практики відновлювального правосуддя в діяльності КМСН ОВС України
- ☞ *Леонтьук Л.* Взаємодія Дарницького районного суду м. Києва та Українського Центру Порозуміння щодо впровадження відновного правосуддя та програми примирення потерпілих та правопорушників
- ☞ *Маляренко В., Войтюк І.* Відновлювальне правосуддя: можливості запровадження в Україні
- ☞ *Мачужак Я., Лавровська І.* Забезпечення прав дитини і ювенальна юстиція
- ☞ *Овчарова Г.* Ювенальна юстиція: модельний ювенальний суд і відновлювальне правосуддя в проекті Харківського громадського центру «Молодь за демократію»
- ☞ *Пилипчук П.* На шляху до ювенальної юстиції
- ☞ *Прокопенко Н.* Співпраця НДО та ССН з метою профілактики злочинності серед неповнолітніх
- ☞ *Ренькас А.* Правові підстави проведення процедури медіації між потерпілим і правопорушником у польській системі правосуддя

Щоквартальний бюлетень "Відновне правосуддя в Україні" №3(2) 2005

- 📖 *Мищенко С.* Перспективи і можливості суду в відновному правосудді України
- 📖 *Валюк Я.* Практичні аспекти відновного правосуддя
- 📖 *Волинець Л.* Захист прав дитини через призму реалізації Конвенції ООН
- 📖 *Гайдук Н, Бік О.* Формування змісту і навчально-методичного забезпечення підготовки посередників
- 📖 *Горова А.* Модель програми медіації потерпілих і правопорушників смт Красногвардійське, АР Крим
- 📖 *Денисова Т.* Відновне правосуддя — крок до відновлення соціальної справедливості.
- 📖 *Захарова Т.* Модель застосування програм примирення у системі правосуддя Росії на прикладі Черьомушкінського районного суду м. Москви
- 📖 *Коваль Р.* Програми відновного правосуддя як інструмент роботи фахівця служби пробації
- 📖 *Максимович Л., Беляєва С.* Альтернативні виховні впливи на неповнолітніх правопорушників. Психологічний аспект
- 📖 *Мачужак Я., Лавровська І.* Формування системи ювенальної юстиції в Україні: перспективи створення ювенальних судів
- 📖 *Присяжнюк Т.* Потерпілий та поняття злочину в науці кримінального права України та деяких зарубіжних держав: порівняльно-правовий аналіз
- 📖 *Трубніков В.* Яким повинно бути відновне правосуддя стосовно неповнолітніх?

Щоквартальний бюлетень "Відновне правосуддя в Україні" №4(3) 2005

- 📖 *Бік О.* Ризики проведення процесів відновного правосуддя у справах домашнього насильства
- 📖 *Горова А.* Модель програми медіації потерпілих і правопорушників (у м. Івано-Франківську)
- 📖 *Коваль Р.* Роль і місце програм відновного правосуддя в системі ювенальної юстиції
- 📖 *Кочерган П.* Про стан роботи з неповнолітніми, які перебувають на обліку в підрозділах кримінально-виконавчої інспекції
- 📖 *Мачужак Я., Землянська В.* Медіація як ефективний засіб для перевиховання та попередження злочинності серед неповнолітніх.
- 📖 *Овчарова Г.* Розробка та законодавча підтримка системи пробації у сфері ювенальної юстиції
- 📖 *Прокопенко Н.* Професійне вигорання та його попередження в організації роботи медіаторів

Матеріали міжнародної конференції "Формування української моделі відновного правосуддя" (10-11 лютого 2005р.) http://www.commonground.org.ua/ukr/lib_pub.shtml

- 📖 *Валюк Я.* Практичні аспекти відновного правосуддя.
- 📖 *Гайдук Н., Бік О.* Формування змісту і навчально-методичного забезпечення підготовки посередників.
- 📖 *Горова А.* Приклади існуючих програм відновного правосуддя в інших країнах.
- 📖 *Денисова Т.А.* Відновне правосуддя - крок до відновлення соціальної справедливості.
- 📖 *Ємельянова І.І.* Роль відновного правосуддя в концепції ювенальної юстиції.

- 📖 Звонюк А.С. Некоторые актуальные проблемы создания отечественной модели альтернативного разрешения конфликтов в сфере восстановительного правосудия.
- 📖 Кирюхина М.А. Особенности формирования модели восстановительного правосудия в АР Крым.
- 📖 Коваль Р.Г. Актуальні питання формування української моделі відновного правосуддя.
- 📖 Костицький М.В. Відновне правосуддя в контексті правової політики в Україні.
- 📖 Крестовська Н.М., Костова Ю.Б., Семікоп Т.Є. Застосування практики відновлювального правосуддя в діяльності КМЧН ОВС України.
- 📖 Леонтьюк Л.К. Взаємодія Дарницького районного суду м. Києва та Українського Центру Порозуміння щодо впровадження відновного правосуддя та програми примирення потерпілих та правопорушників.
- 📖 Максимович Л., Бєляєва С. Альтернативні виховні впливи на неповнолітніх правопорушників. Психологічний аспект.
- 📖 Мачужак Я.В., Лавровська І.Б. Забезпечення прав дитини і ювенальна юстиція.
- 📖 Мищенко С.Н. Перспективы и возможности суда в восстановительном правосудии Украины.
- 📖 Мищенко С.М. Вступне слово. Відновне правосуддя як альтернатива кримінального судочинства.
- 📖 Овчарова Г.Б. Ювенальна юстиція: модельний ювенальний суд і відновлювальне правосуддя в проекті Харківського громадського центру "Молодь за демократію".
- 📖 Присяжнюк Т.І. Потерпілий та поняття злочину в науці кримінального права України та деяких зарубіжних держав: порівняльно-правовий аналіз.
- 📖 Райт М. Чи здатне відновлювальне правосуддя зменшити навантаження на систему карного судочинства?.
- 📖 Ренькас А. Правові підстави проведення процедури медіації між потерпілим і правопорушником у польській системі правосуддя.
- 📖 Саф'ян М. Роль судів при побудові громадянського суспільства.
- 📖 Трубников В.М. Каким должно быть восстановительное правосудие в отношении несовершеннолетних?
- 📖 Ульяновски К., Сорин Хангану Медиация по уголовным делам. Действующее законодательство республики Молдова и его внедрение.
- 📖 Швецова Л.А. Программы восстановительного правосудия в модельном ювенальном суде Дергачевского р-на г. Харкова.

Матеріали міжнародної конференції "Впровадження відновного правосуддя в Україні: висновки та перспективи" (Київ, 20-21 квітня 2006р.)

http://www.commonground.org.ua/ukr/lib_pub.shtml

- 📖 Вільчик Т.Б., Туманянц А.Р., Карпенко М.О. Законодавче врегулювання функціонування програм відновного правосуддя в Україні.
- 📖 Вос Б., Умбрайт М., Хансен Т. Впровадження відновного правосуддя до правової системи України. Оцінка Програми. Підсумковий звіт.
- 📖 Горова А.О. Модель центру відновного правосуддя в громаді.
- 📖 Гусєв А.І. Психологія соціально дезадаптованої поведінки.
- 📖 Доля И., Попа Д. Аналитический подход к внедрению медиации в Республике Молдова.
- 📖 Зер Г. Цінності й принципи в практиці відновного правосуддя.

- 📄 *Кострицький В.В.* Підґрунтя медіації в правовій системі України.
- 📄 *Крестовська Н.М.* Ювенальні та відновні технології у навчанні студентів-юристів.
- 📄 *Лайша Т.* Межведомственное взаимодействие в ювенальной юстиции на основе восстановительного подхода.
- 📄 *Лобач В.П.* Питання застосування відновного правосуддя на досудовій стадії кримінального провадження.
- 📄 *Мандриченко Ж.В.* Соціально-кримінологічні основи виникнення інституту примирення винного з потерпілим.
- 📄 *Маніна М.А.* Відновне правосуддя як основне завдання ювенальної юстиції.
- 📄 *Микитин Ю.І.* Вимоги до особи медіатора.
- 📄 *Райт М.* Роль громади в застосуванні відновного правосуддя.
- 📄 *Шарова Н.В., Ягунов Д.В.* Використання механізмів відновного правосуддя при виконанні альтернативних покарань: вітчизняні реалії та деякий зарубіжний досвід .
- 📄 *Яковець І.С.* Медіація на стадії виконання покарання як показник виправлення засуджених та засіб забезпечення деяких напрямків державної політики України у сфері виконання кримінальних покарань.

Додаток 19

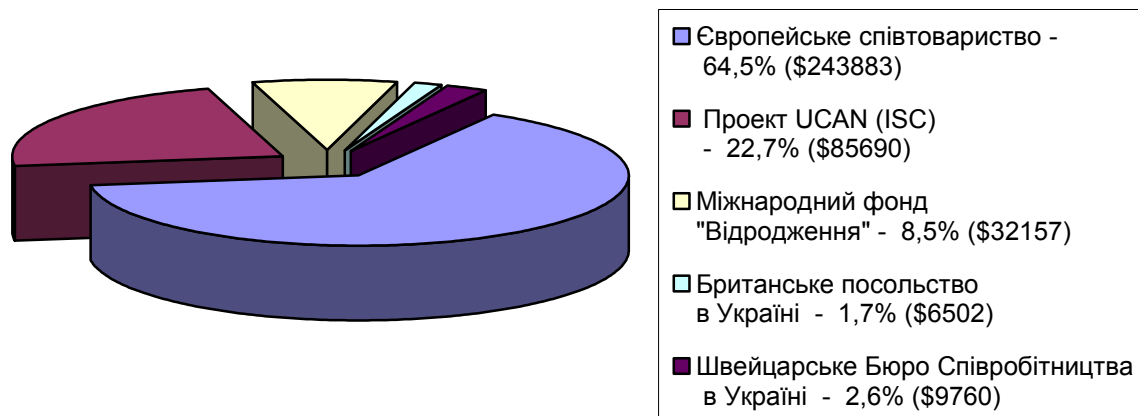
МАПА САЙТУ “ПРАКТИКА РОЗВ’ЯЗАННЯ КОНФЛІКТІВ”

- **Головна**
- **Новини**
 - Архів
 - Підписка на розсилку
- **Практика вирішення конфліктів**
 - ВК у спільнотах
 - ВК у сфері освіти
 - ВК у судовій системі
 - ВК у бізнесі
 - ВК і медіа
- **Відновне правосуддя**
 - Що таке ВП
 - Примирення потерпілого і правопорушника
 - Кола правосуддя
 - Сімейні конференції
- **Ресурси**
 - Видання
 - Публікації
 - Законодавство
 - Глосарій
 - Посилання
- **Український Центр Порозуміння**
 - Проекти
 - Впровадження відновного правосуддя до правової системи України
 - Кримський діалог
 - Робота з молоддю
 - Медіа проекти
 - Впровадження етичних засад у діяльність організацій громадянського суспільства в Україні
 - Служба ВК
 - Підготовка фахівців
 - Ведення переговорів та ВК
 - Медіація
 - Фасилітація
 - Програми примирення
 - Інші тренінги
 - Співробітники
 - Партнери
 - Волонтери
 - Фотогалерея
- **Форум**
- **Мапа сайту**

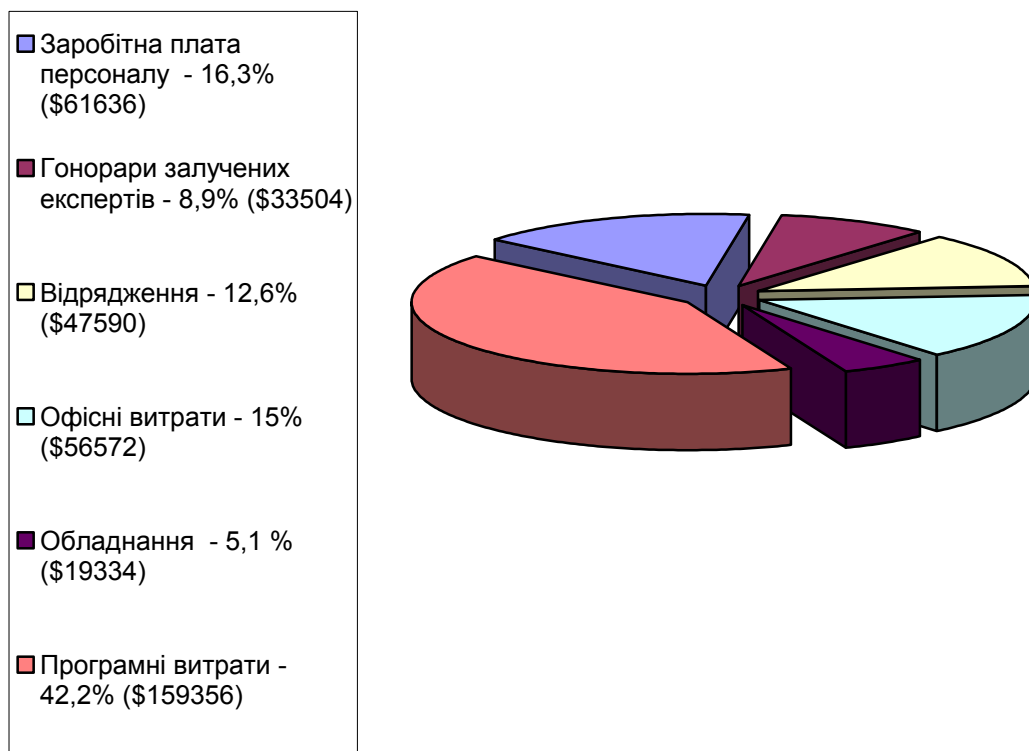
Додаток 20

ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗА ПРОЕКТОМ

Діаграма 1. Залучені кошти за джерелами фінансування

Діаграма 2. Витрачені в рамках проекту кошти по категоріям, у тому числі на розвиток відновного правосуддя в регіонах.

Додаток 21

КОНТАКТИ НЕДЕРЖАВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ – ПАРТНЕРІВ ПРОЕКТУ

Регіон	Організація	Контактна особа	Телефон, e-mail
м. Київ	“Український Центр Порозуміння”	Прокопенко Надія	(044) 537 10 07 uccg@uccg.org.ua
АР Крим	“Український Центр Порозуміння”	Байрамова Гулізар	(0652) 63 28 22 g-bayr@yandex.ru
АР Крим	«Гармонія»	Садичко Галина	(066) 648 48 85
м. Харків	“Молодь за демократію”	Овчарова Галина	(057) 719 49 39 ovcharova@cpia.kharkov.com
м. Івано-Франківськ	“Віра в майбутнє”	Микитин Юрій	(0342) 55 65 29 mykytyn@mail.ru
м. Луганськ	“Луганська обласна група медіації”	Тищенко Галина	(0642) 596 441 lrmg@tele.com.ua
м. Одеса	“Одеська обласна група медіації”	Терещенко Інна	(048) 728 62 90 mediator_i@mail.ru
м. Суми	“Сумська ініціатива”	Калмиков Олександр	(0542) 34 57 56 suminngo@ukr.net
м. Чернівці	“Права людини”	Назарова Гюльнар	(03722) 67 294, (050) 66 50 698 gnazar@rambler.ru
м. Львів	“Простір без конфлікту”	Бік Олеся	(050) 936 84 50 obik@polynet.lviv.ua